

národní
úložiště
šedé
literatury

Provádění soupisu a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství

Koudelová, Jana; Michalička, Václav; Schejbal, Oldřich
2015

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-204192>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 19.04.2024

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní [nusl.cz](http://www.nusl.cz) .

Slezské zemské muzeum

METODIKA

Provádění soupisu a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství

Mgr. Jana Koudelová, Ph.D.
Mgr. Václav Michalička, Ph.D.
Mgr. Oldřich Schejbal

Opava 2015

OBSAH

ÚVOD	4
1. Východiska problematiky zkoumání objektů tradičního stavitelství	6
1.1 Termíny lidová architektura, lidové a tradiční stavitelství, vernakulární architektura	8
1.2 Historie metodik výzkumů tradičního stavitelství do roku 1945	10
1.3 Historie metodik výzkumů tradičního stavitelství po roce 1945	17
2. Metodika provádění soupisu a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství	35
2.1 Vymezení předmětu zkoumání	36
2.2 Specifika metodiky	37
2.3 Metodika průzkumu roubených objektů tradičního stavitelství	39
2.3.1 Identifikace objektů	40
2.3.1.1 <i>Oslovení obcí</i>	40
2.3.1.2 <i>Průzkum terénu</i>	41
2.3.1.3 <i>Oslovení vlastníků</i>	42
2.3.2 Ziskávání informací o objektech	43
2.3.2.1 <i>Rozbor literatury</i>	43
2.3.2.2 <i>Archivní průzkum</i>	44
2.3.3 Úrovně terénní dokumentace	46
2.3.4 Metody terénního průzkumu a dokumentace	48
2.3.4.1 <i>Vizuální průzkum a sondování</i>	49
2.3.4.2 <i>Písemný záznam</i>	49
2.3.4.3 <i>Obrazový záznam</i>	50
2.4 Metodika výzkumu vztahu vlastníků, uživatelů i širší veřejnosti k roubeným objektům tradičního stavitelství	51
2.4.1 Etika výzkumu	54
2.4.2 Metody výzkumu	55
2.4.2.1 <i>Zúčastněné pozorování</i>	55
2.4.2.2 <i>Polostrukturovaný rozhovor a orální historie</i>	56
2.4.2.3 <i>Skupinový rozhovor</i>	57
2.4.2.4 <i>Strukturovaný dotazník</i>	57

3. Soupis a dokumentace objektů tradičního stavitelství formou katalogových listů	71
3.1 Katalogový list O – OBJEKT	72
3.2 Katalogový list D – DISPOZICE	74
3.3 Katalogový list DK – DŘEVĚNÉ KONSTRUKCE STĚN	74
3.4 Katalogový list ZK – ZDĚNÉ KONSTRUKCE STĚN	77
3.5 Katalogový list V – VÝPLNĚ OKENNÍCH A DVEŘNÍCH OTVORŮ	78
3.6 Katalogový list S – STŘECHY	79
3.7 Katalogový list STR – STROPY	81
3.8 Katalogový list P – PODLAHY	82
3.9 Katalogový list SCH – SCHODIŠTĚ	83
3.10 Katalogový list OZ – OTOPNÁ ZAŘÍZENÍ	84
3.11 Katalogový list T – TECHNICKÉ PRVKY	85
3.12 Katalogové listy v prostředí relačního databázového systému	86
Literatura a prameny	88
Přílohy	97

Certifikovaná metodika Provádění soupisu a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství vznikla jako výstup projektu *Slezsko: Paměť – identita – region* (kód DF11P01OVV018), financovaného z prostředků Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI).

Osvědčení č. 125 Ministerstva kultury České republiky, Odboru výzkumu a vývoje, č. j. MK 25026/2016 OVV ze dne 8. 4. 2016.

Oponenti:

Doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc., Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta
Prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc., Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta

Metodiku lze využít pro výzkumnou činnost zaměřenou na průzkum roubených objektů ve vymezeném prostoru a čase, nebo ji průběžně uplatňovat během časově neomezeného poznávání svěbytných dokladů lidového stavitelství. Metodika je určena etnografům/etnologům, památkářům, architektům, stavebním historikům, ale také vlastivědným pracovníkům, kteří mají zájem o zachování doposud stojících roubených obytných i hospodářských budov v příslušné obci či v širším regionu. Metodiku mohou využívat jak pracovníci památkové péče, paměťových institucí (například muzeí v přírodě), univerzit (včetně studentů), tak rovněž kupříkladu kronikáři měst a obcí. Z institucí jde například o Národní památkový ústav, Slezské zemské muzeum, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy – Strážnice, Muzeum Novojičínska, Národní zemědělské muzeum a Ústav evropské etnologie – Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně.

Metodika je přístupná na: <http://www.szm.cz/rubrika/61/veda-a-vyzkum/resene-projekty.html>

Poděkování:

Autoři metodiky děkují Pavlu Marenovi za vytvoření relační databáze v programu FileMaker a za řadu cenných podnětů.

ÚVOD

Metodika provádění soupisu a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství vznikla jako výstup projektu *Slezsko: Paměť – identita – region* (kód DF11P01OVV018), financovaného z prostředků Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI).

Hlavním cílem předkládané metodiky je přispět k účinné a komplexní dokumentaci roubených staveb, mnohdy už jen ojediněle zachovaných dokladů lidového stavitelství, které a priori nejsou státem chráněnými památkami. Dalším, neméně důležitým cílem je poznání reálného vztahu vlastníků, uživatelů i širší veřejnosti k roubeným objektům tradičního stavitelství, jehož závěry lze do budoucna využít pro stanovení efektivního způsobu ochrany těchto staveb například formou osvěty. Je nepochybné, že i reprezentanti lidové, chceme-li vernakulární, architektury jsou důležitou součástí kulturního dědictví a velmi často jsou vnímáni jako poslední přímí zprostředkovatelé způsobu života (hodnot) a obživy našich předků. Avšak dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství bez statusu kulturní památky nebývá samozřejmostí, neboť zpřístupnění těchto staveb se v první řadě odvíjí od postoje jejich vlastníků, kteří je obývají, užívají, udržují, opravují a rekonstruují. V terénu lze pochopitelně registrovat také budovy chátrající (obytné i hospodářské), jejichž vlastní existence je namnoze ohrožena, a u nichž především by měla být urychleně provedena jejich dokumentace. Z těchto naznačených skutečností (rozvedených dále v textu) vychází rovněž předkládaná metodika, jež řeší nejen postup vlastní dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství, ale také jejich identifikaci přímo v terénu. V neposlední řadě metodika nabízí ověřený způsob komunikace nejen s obcemi, na jejichž katastru se uváděné stavby nacházejí, nýbrž i s jejich majiteli a uživateli.

Metodika je rozdělena do tří hlavních kapitol. První z nich představuje teoretický exkurz do problematiky zkoumání objektů tradičního stavitelství. V této kapitole je stručně nastíněna otázka terminologie a rovněž historie metodik výzkumů lidové architektury od druhé poloviny 19. století až po současnost. Druhá kapitola je věnována samotné metodice sestávající v zásadě ze dvou dílčích metodik, zdánlivě různorodých částí, jež zohledňují a propojují postupy několika oborů (například památkové péče, historie, etnologie či sociologie). Jde zde o metodiku vlastního terénního průzkumu, zaměřenou především na identifikaci roubených objektů, zjišťování informací o těchto stavbách a na postup jejich celkové dokumentace v terénu, a o metodiku výzkumu vztahu vlastníků, uživatelů i širší veřejnosti k roubeným objektům tradičního stavitelství. Třetí kapitola metodiky pak přináší

podrobný popis nástroje pro provádění soupisu a dokumentace uváděných staveb, kterým je prezentovaná relační databáze tvořená katalogovými listy příslušného objektu a jeho jednotlivých konstrukcí (viz Přílohy č. 1 a 2).

Svým interdisciplinárním pojetím i dalšími specifiky, jež jsou podrobněji popsána v příslušné podkapitole (viz 2.2 Specifika metodiky), může metodika přispět k otevřené diskuzi a spolupráci oborů, z jejichž dlouholetých výzkumů čerpá, a které se v zásadě staly významnými zdroji inspirace pro její sepsání. Ačkoli metodika zohledňuje ověřené postupy památkové péče, etnografie/etnologie, historie či sociologie, dále se je snaží rozšířit a vzájemně propojit. V tomto směru přináší zcela nový pohled na zkoumání roubených objektů tradičního stavitelství, navíc aplikovaný na realizovaném záchranném průzkumu roubených staveb v dosti komplikovaném prostoru ostravsko-karvinského uhelného revíru a jeho okolí. Obdobný mezioborový přístup transformovaný do speciální metodiky nebyl u domácích ani zahraničních kolegů potvrzen. Jak již bylo zmíněno, snahou metodiky je dál posunout hranice mezioborové spolupráce a postarat se tak o účinnou (přirozenou) ochranu dochovaných roubených objektů, obzvláště ze strany jejich vlastníků. Touto cestou lze zároveň zajistit i optimální podmínky pro dokumentaci a poznávání dochovaných dokladů tradičního stavitelství.

Z výše uvedeného vyplývá, že potenciálními uživateli předkládané metodiky se mohou stát etnografové/etnologové, památkáři, architekti, stavební historici, ale také vlastivědní pracovníci, kteří mají zájem o zachování doposud stojících roubených obytných i hospodářských budov v příslušné obci či v širším regionu. Tito jmenovaní se mohou s metodikou nejen ztotožnit, ale rovněž ji na základě svých vlastních zkušeností z praxe dále rozvinout. Lze tedy konstatovat, že půjde zejména o pracovníky památkové péče, paměťových institucí (například muzeí v přírodě), univerzit (včetně studentů), eventuálně o kronikáře měst a obcí. Metodiku lze využít pro konkrétní výzkumnou akci zaměřenou na průzkum roubených objektů, nositelů stavebních tradic, ve vymezeném prostoru a čase, nebo ji průběžně uplatňovat během časově neomezeného poznávání svébytných dokladů lidového stavitelství.

1. Východiska problematiky zkoumání objektů tradičního stavitelství

Snahy o postihnutí památek tradičního stavitelství, chceme-li lidové architektury,¹ začaly nabývat na intenzitě již během 19. století. Prvotní zájem se odehrával spíše v rovině pochopení hodnoty prostého obydlí, kterou toto mělo, či mohlo mít, nejen pro svého uživatele, nýbrž i pro společnost. S etickým aspektem, třebaže účelově, například spojil význam existence nejen obyčejné chalupy na úpatí švýcarských Alp, ale také mnohem skromnější a méně malebné horské chalupy ve Skotsku, John Ruskin (1819–1900), mimo jiné čelní protagonist konzervační metody ochrany památek a známá osobnost viktoriánské Anglie. Zatímco u švýcarského stavení Ruskin připustil, že svou ucelenou formou dokresluje ráz místní krajiny, příbytek skotského horala vnímal jako nezajímavou hromadu šedého kamení, pokrytou rašelinou a odumřelým vřesem. Nicméně za podstatné považoval fakt, že tento chudý dům zosobňuje víru (poctivost), odvahu, obětavost, čistotu a zbožnost (úctu) svého stavebníka, které vycházely rovněž z kladného vztahu k tamější přírodě a rodné zemi.² Ačkoli Ruskin kladl důraz na zachování i méně významných památek pro tehdejší společnost, nezapomínal u nich opakovaně poukazovat byť jen na dílčí projevy umění a na jím preferovanou hodnotu stáří, tedy na malebnost a starobylost. Dalším důležitým postojem Johna Ruskina bylo pak obecné chápání staré budovy jako schránky paměti několika generací.³

Badatelé sledovali projevy lidové architektury pochopitelně již dříve, předně však ve vztahu k hospodářským a politickým dějinám, kupříkladu prostřednictvím popisu způsobu života venkovského lidu. V důsledku vzniku a rozvoje moderní společnosti právě v průlomovém 19. století, zejména v jeho druhé polovině, vzrostl zápal pro studium kořenů svých předků, a to hned v několika společenskovědních disciplínách. Sama měnící se společnost byla přímým svědkem nejen přicházejících proměn, ale také hrozícího zániku některých běžných jevů a jejich forem, lidovou architekturu nevyjímaje. Měnila se krajina; podoba zástavby sídel; každodenní rytmus regulovaný zaběhnutými zvyklostmi; způsob obživy a sociální skladba obyvatelstva, které i na venkově ovlivňovala industrializace. Tak jak probíhala transformace společnosti, stupňovala se snaha o zachycení dosud živých tradic a uchování jejich produktů.⁴

Objekty tradičního stavitelství (obytné, hospodářské i další) začaly být postupně chápány a zkoumány jako ukazatele hmotné základny života venkovského obyvatelstva, jeho hospodářských, sociálních a výrobních podmínek.⁵ Lidové stavby se rovněž staly předmětem

zájmu architektů a historiků umění, kteří nejednou řešili otázku vzájemného vztahu slohového a lidového umění. Za jednoho z průkopníků odborného přístupu k lidovému domu je považován architekt Jan Koula (1855–1919),⁶ zapojený v posledním desetiletí 19. století do organizování dvou zcela zásadních pražských výstav, kde byly mimo jiné prezentovány příklady lidového obydlí, jež sklidily nebývalý úspěch u široké veřejnosti. V roce 1891 se jednalo o Všeobecnou zemskou jubilejní výstavu, konkrétně o pavilon s ukázkou sestaveného vzoru „České chalupy“ podle návrhu architekta Antonína Wiehla (1846–1910), vycházejícího z kreseb akademického malíře Jana Prouška (1857–1914), a z jednotlivých typických prvků vybraných dřevěných staveb.⁷ Právě na tuto část uváděné výstavy, postihující společenskou stránku života, navázala roku 1895 Národopisná výstava československá, která v rámci takzvané výstavní vesnice představila již regionální typologie lidového domu z Čech, Moravy i Slezska, včetně několika obydlí ze Slovenska. Šlo o událost, jež odstartovala systematické zkoumání tradičního stavitelství v uváděném prostoru.⁸

Často citovanou reflexí osobitosti dřevěné architektury, dochované převážně v prostředí venkova, je pojednání Aloise Jiráka (1851–1930) o „českých chalupách“. Zde nalezneme popisy objektů tradičního stavitelství, jejich charakteristických částí, doplněné kresbami již jmenovaného Jana Prouška či Václava Bartoše. Je zřejmé, že v popisovaném období se pozornost badatelů nejvíce upínala k dřevěné lidové architektuře. Dřevo bylo a je vnímáno jako archaický materiál, snáze podléhající zániku, stejně jako roubené a deštěné stavby, umně z něj zbudované. Fakticky nepřetržitě tak od poslední čtvrtiny 19. století do současnosti zaznamenáváme apely zúčastněných uměleckých a vědeckých osobností na záchranu nebo alespoň dokumentaci dřevěné architektury. Navíc již tehdy byla všudypřítomná otázka udržitelnosti těchto staveb, což nezastřeně vyjádřil i Alois Jirásek: *„Mnohý z čtenářů však třeba se usměje a řekne: „Co s tím? Dřevěných stavení již nelze budovati a užití těchto starých tak, aby byly základem k něčemu novému, to nemožná.““*⁹

Chceme-li se dnes dobrat optimálního a v aktuálních podmínkách realizovatelného postupu dokumentace objektů tradičního stavitelství, bez ohledu na jejich případnou památkovou ochranu, je vhodné nahlédnout do historie vývoje metodiky/metodik výzkumů lidové architektury, s přihlédnutím k území dnešního českého státu. Máme tím na mysli především způsoby mapování dokladů tradičního stavitelství přímo v terénu, které se stalo součástí řady cílených výzkumů probíhajících od druhé poloviny 19. století až po současnost.

1.1 Termíny lidová architektura, lidové a tradiční stavitelství, vernakulární architektura

Zastavme se v krátkosti u patrně nejpoužívanějšího názvu pro památky vesnického stavitelství u nás, u pojmu *lidová architektura*, který není snadné přesně a jednoznačně vymezit. Vedle něj se velmi často setkáváme i s užíváním dalších termínů, jako jsou *lidové* či *tradiční stavitelství*, *lidová stavební kultura*, případně *venkovská architektura*. Lze konstatovat, že pod těmito pojmy si můžeme představit stavby, u nichž je známa osoba stavebníka, která musela nutně existovat, ne však bezpodmínečně stavitele – stavebního mistra (často mistra tesařského a zednického), inženýra či architekta. Forma budov byla v prvé řadě podřízena jejich užitné funkci, potřebám jednotlivých držitelů a odvíjela se od jejich ekonomických možností i přírodních podmínek té které oblasti. Stavebník domu i hospodářských objektů, a po něm další majitelé, využíval při budování, adaptacích i opravách příslušné stavby většinou znalostí a zkušeností svých předků, snadno dostupných materiálů z blízkého okolí, spolehlivých konstrukcí a ověřených technologií – řídil se tradicí. Dnes již víme, že výskyt objektů tradičního stavitelství, typických obzvláště pro venkov, můžeme očekávat i v městském prostředí. Jelikož jsou všechny uváděné termíny dosti frekventované, bude opodstatněné považovat je v zásadě za identické.¹⁰

Z dnešního pohledu je vhodné uvědomit si, že ještě na přelomu 19. a 20. století (místy i s přesahem do mladší doby) bylo možné především na venkově zachytit způsob života, který utvářel předpoklady vzniku lidové architektury. Aktuálně lze už jen zaznamenávat zachované doklady „lidových“ staveb, v drtivé většině zbavené svých původních, kontinuálně udržovaných funkcí. Zejména vývoj po polovině 20. století jim předurčil nové postavení v nových společenských podmínkách.¹¹

Zabýváme-li se lidovou architekturou, nelze opomenout existenci pojmu *vernakulární architektura* (z latinského *vernaculus* – domácí, místní), uplatňovaného převážně v anglicky psané odborné literatuře. Snad nepochybíme, když si pod tímto označením vybavíme všechna lidská obydlí i další budovy, jejichž forma byla určena podmínkami prostředí, ve kterém vznikaly (například dostupnými surovinovými zdroji). I v tomto případě jde o stavby zbudované podle obyčeje – zvyklostí jejich majitele či určité komunity za využití tradičních technologií. Všechny formy vernakulární architektury jsou postaveny na principu vyhovět specifickým potřebám vycházejícím vstříc ekonomickým a sociálním předpokladům, hodnotám a způsobu života kultur, které je vytvořily. V průběhu času pak mohly být jednotlivé podoby staveb adaptovány a vyvíjeny tak, jak se měnily podmínky obživy a běžné nároky jejich uživatelů v rámci příslušného kulturního regionu. Nesou-li v sobě stavební

objekty jasně rozpoznatelné tradiční hodnoty místa svého vzniku a dalšího trvání, můžeme je označit přívlastkem vernakulární.¹² Mezi vernakulární architekturu nezahrnujeme monumentální stavby světské a církevní, stejně jako ty, u nichž se významně projevíly umělecké slohy.

Termín vernakulární architektura se v našem kulturním prostředí zatím neprosadil a mnohdy zde není chápán ani jako synonymum k názvu lidová architektura.¹³ Avšak i zažitý pojem lidová architektura, stejně jako lidové stavitelství, je v mnoha konkrétních případech zavádějící, zvláště pokud nedokážeme přesně stanovit hranici mezi „lidovým“ a „nelidovým“. Jako příklad lze uvést roubené domy budované ještě v první polovině 20. století na Ostravsku a Karvinsku (nejde zde o stavby v rámci hornických kolonií, ačkoli je také obývaly rodiny zdejších horníků a dělníků, respektive kovozemědělců). U výstavby těchto domů registrujeme výskyt konstrukčních řešení příznačných pro lidová obydlí na území takzvaného *Těšínska*. Poměrně dlouho se zde udržela stavební tradice reprezentovaná používáním podélně púlených mohutných trámů při budování obvodových roubených stěn, přestože vnitřní příčky byly již zděné; vyplňováním spár mezi trámy roubení provazci zhotovenými ze stočených svazků mechorostů nebo stébel ostřice; či uplatněním vnitřní dispozice vycházející nejčastěji z půdorysu trojdílného domu. Víme, že tyto stavby již vznikaly v prostředí, které se vzdalovalo běžnému venkovskému způsobu života, a je pravděpodobné, že nejen technické problémy při jejich výstavbě byly často řešeny profesionální cestou (oslovením příslušné firmy). Z výše uvedených důvodů bude v následujícím textu, vždy s přihlédnutím k aktuálnímu výkladu, preferováno užívání označení *tradiční stavitelství*, jež nejpřesněji vystihuje předmět popisovaného bádání.

Obr. 1 Pohled na severní štítové průčelí domu č. p. 77 v Havířově – Dolních Datyních (okr. Karviná). Foto J. Koudelová, 2013.

Obr. 2 Detail východního okapového průčelí domu č. p. 77 v Havířově – Dolních Datyních (okr. Karviná). Foto J. Koudelová, 2013.

1.2 Historie metodik výzkumů tradičního stavitelství do roku 1945

Jak již bylo naznačeno, tradiční stavitelství je předmětem zkoumání několika vědních oborů, jejichž teorie, metodika, terminologie i výsledky bádání se více či méně prolínají, doplňují a určují cestu dalšímu výzkumu. Mezi takoveto disciplíny jmenovitě patří architektura, etnografie/etnologie, archeologie, historie/kulturní historie, dějiny umění, sociologie, filologie/dialektologie, muzeologie, památková péče, sídelní/kulturní geografie či urbanismus.¹⁴

Jeden z prvních metodických přístupů poznávání lidových staveb, vyprofilovaný v průběhu druhé poloviny 19. století, vycházel z výběru některých lidových projevů jako objektivních znaků příznačných pro jednotlivé národy – formovaly se takzvané *etnické teorie*. Nelze upřít, že toto pojetí bylo dílem ovlivňováno hledáním relevantních argumentů pro hájení národní samostatnosti a již v počátcích svého vzniku čelilo vlně negativní kritiky. Východiskem etnické teorie se staly dva rozhodující *směry*: *kulturně-historický* a *kulturně-geografický*, jež přispěly k vytvoření určité typologie v rámci zkoumání lidových staveb. Předpokládalo se, že příslušná doba, charakteristická svými společenskými podmínkami, produkuje vyhraněné funkční a výtvarné typové formy (v dějinách umění se na podobném principu ustálily architektonické slohy). Vybrané znaky lidové architektury se přiřazovaly nejen národům, ale také jednotlivým oblastem, kupříkladu tvar střechy, výzdoba štítu či půdorysný typ.¹⁵

V závěru 19. století byla na základě *metody kulturní morfologie* vypracována archeologem-antropologem Luborem Niederlem (1865–1944) a lingvistou Emanuelem Kovářem (1861–1898) první typologie domu z hlediska vývoje stavebních tradic, jejichž geneze a transformace probíhaly v rámci sídelní struktury českého státu od 13. století. Během poslední čtvrtiny 18. a první poloviny 19. století registrujeme nebývalý rozvoj stavební činnosti také na venkově. Tento proces, související s hospodářským rozmachem zvláště úrodných zemědělských krajů, vyvrcholil v rozmanitosti lidové architektury. Ačkoli metoda kulturní morfologie vedla zejména k typologizaci forem domu a jeho konstrukčních částí, významně přispěla i k jejich vývojovému hodnocení. Výsledkem se stala obhajoba autochtonnosti lidové kultury, jejich forem definovaných především funkcí a přírodními podmínkami. Nejenže byla Niederleho a Kovářova domová typologie uplatněna při budování výstavní vesnice na Národopisné výstavě československé, ale aplikace této metody se udržela při studiu lidového stavitelství až do začátku druhé poloviny 20. století.¹⁶

Jak uvedl i Jiří Langer, snaha zdůraznit význam lidové kultury vedla v minulosti k upřednostňování dokumentace staveb esteticky hodnotných a typologicky starších. Dlouho se přeceňoval význam starobylých forem, jež byly pro badatele jednoduše atraktivnější. Až postupem času se dospělo k názoru, že ani výzdoba ani filozofické názory lidu, ale prosté zaopatření obytné a hospodářské funkce usedlosti bylo a je prvořadé pro budování obydlí. Hlavní pozornost se stále častěji upínala k vnitřnímu uspořádání (půdorysu) domu, konstrukčnímu řešení a použitému stavebnímu materiálu. Navíc se ukázalo, že v lidovém prostředí nemusejí stanovené typové formy vycházet z jedné předpokládané doby, ale mohou se šířit jiným způsobem než slohové umění.¹⁷

Již před nástupem 20. století zaznívaly hlasy, stále více nabádající k vytvoření systematického národopisného soupisu lidové kultury. Očekávaný soupis měl být v jednom z hlavních oddílů zaměřen rovněž na sídelní celky (osady) a jejich polohu, veřejné budovy (pokud byly významné z hlediska národopisu) a samozřejmě na obytné a hospodářské stavby, včetně jejich vnějšího i vnitřního zařízení. Přehledný návod k provádění tohoto soupisu byl sestaven etnografem **Karlem Chotkem** (1881–1967), žákem Lubora Niederleho, a uveřejněn v *Národopisném věstníku československém*. Pokusme se po uplynutí jednoho století obecně shrnout navrhovaný postup při dokumentaci usedlostí (s přihlédnutím k dřevěným stavbám). V rámci lidového stavitelství měly být zkoumány: **1) půdorys usedlosti** (určení typu usedlosti podle uspořádání jednotlivých stavení, orientace usedlosti, počet východů ze dvora, charakter a rozsah oplocení); **2) zevnějšek stavení** (celkový vzhled stavby – použitý materiál u

jednotlivých částí a způsob řemeslné práce; podezdívka – její výška, uplatněný materiál a povrchová úprava; trámy – druh použitého dřeva a rozměry; výška roubených stěn; způsob a tvar roubení v úhlech – druhotné úpravy, nahrazení úseku roubení novým či jiným materiálem; druh výplně spár mezi trámy; vnější výzdoba stavení; úprava bezprostředního okolí stavby – například obkládání domu na zimu chrastím, listím nebo hlínou); **3) střecha** (popis krovu a jeho částí; sklon a přesahy střechy; druh střešní krytiny a způsob jejího kladení; tvar a rozměry vikýřů, sklopců, komínů; tvar, velikost a výzdoba štítů; evidování různých názvů předmětů, práce venkovských řemeslníků, jejich nástrojů a pomůcek); **4) úprava vstupu** (použitý materiál, výška vstupu, počet schodů, existence otevřené předsíně/závěťi před dveřmi); **5) popis vnitřního domu** (rozvržení a úprava místností a předmětů; důkladný popis každé místnosti, včetně její funkce a různých způsobů využívání; popis dveří, oken, kování, schodů, podlah, stropů, stěn, výklenků a otopného zařízení – ohniště, pece, kamen a podobně; popis případného výměnku); **6) ostatní hospodářské stavby** (sýpky/špýchary, chlévy, stodoly, kolny a další); **7) ostatní menší objekty** (sklepy, pece mimo stavení, studny, sušírny, včelíny, haltýře/mličnice a další); **8) úprava nejbližšího okolí** (zahrady/sady, zahrádky, louky; druhy plotů pro ohrazení jednotlivých částí usedlosti; druhy stromů poblíž stavení – lípy, topoly a podobně); **9) další informace** (například zda usedlost či stavení nepoživají zvláštní úcty spjaté s různými tradicemi a pověstmi).¹⁸

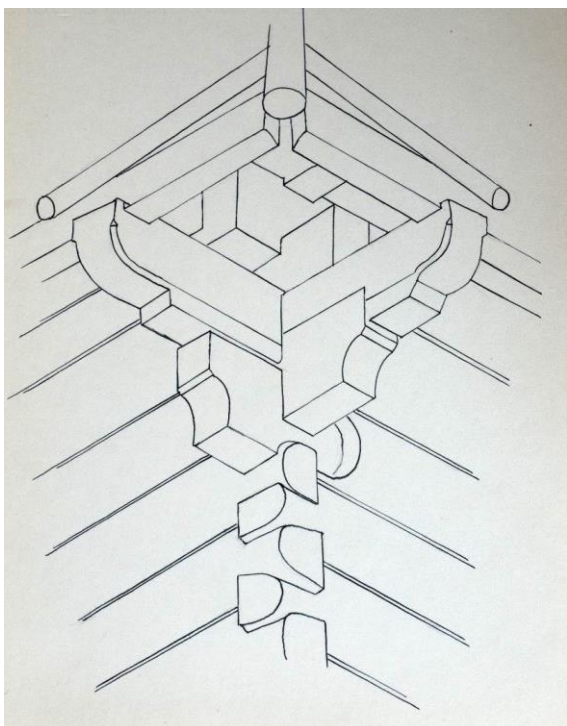

Obr. 3 Průhled ulicí s typickým oplocením pro obec Nižní Lhoty (okr. Frýdek-Místek). Dokumentační sbírky Etnologického ústavu AV ČR, fond Soupisový výzkum Národopisné společnosti československé 1952–1962, inv. č. 1687 (srpen 1953).

V uváděném i pozdějším meziválečném období nepolevoval ani zájem architektů o lidové stavitelství. Přínosná byla obzvláště jejich exaktně prováděná dokumentace, i když se

v zásadě jednalo spíše o katalogy objektů než o hodnocení a interpretaci konkrétních jevů. Tato aktivita nepochybně přispěla k etablování péče o lidové stavby, jež byly považovány za hodnotné památky – rovnocennou součástí kulturního dědictví. Je zřejmé, že šlo o fenomén, který odrážel i tehdejší postoj památkové péče, stále více apelující na ochranu všech druhů dosud opomíjených památek jak v městském, tak rovněž ve vesnickém prostředí, vyznačujících se místní a historickou osobitostí a symbolizujících lásku k domovině. Zájem o lidové stavby přetrvával nejen u architektů, ale také u historiků umění. Za obě disciplíny jmenujme kupříkladu Dušana Jurkoviče (1868–1947), Zdeňka Wirtha (1878–1961) či Václava Mencla (1905–1978).¹⁹

Intenzivní provádění soupisu objektů tradičního stavitelství pokračovalo i v nově konstituovaném československém státě. Další návod k vytváření soupisu zaměřeného mimo jiné na obydlí a hospodářské příslušenství předložila ve své *Příručce lidopisného pracovníka* etnografka **Drahomíra Stránská** (1899–1964). Zdá se, že její návrh jednotlivých kroků při popisu venkovských usedlostí se příliš nelišil od výše popsání návodu Karla Chotka. Přece však stojí za připomenutí, a to nejen ve svých hlavních bodech, ale i některých detailech, díky nimž mohl být dále precizován jak samotný postup, tak také obsah dokumentace. Pro poznání obydlí a příslušného hospodářského zázemí v určité oblasti, v každé vsi (případně u skupiny vsí), bylo nezbytné sledovat: **1) typy hospodářství** (popis a kresebné znázornění půdorysů charakteristických typů hospodářských usedlostí, včetně vyznačení jejich staršího a aktuálního stavu); **2) stavební typy** (popis a vývoj stavení; výčet použitých materiálů v různých dobách, uvedení jejich výhod a nevýhod, popřípadě jejich cen; zjištění osoby, jež stavbu prováděla – hospodář s dalšími lidmi, zedníci a podobně; naznačení úprav obydlí i dvora; popis udržování staveb a opatření proti nepřízni počasí); **3) stavební materiály a konstrukce** (jejich popis u každé budovy zvlášť; zaroubení různých trámů, především základních a podstřešních; uvedení domácích názvů konstrukcí – konstrukčních prvků; připojení náčrtů konstrukcí; popis zápraží a úprav domu před vchodem); **4) rozvrh vnitřku domu** (popis a vývoj dispozice stavení s důrazem na rozměry a názvy síně, umístění černé kuchyně, komory, světnice a výměnku; popis otopných zařízení a komínů, včetně způsobů vytápění v různých obdobích; podrobný popis zařízení jednotlivých místností, včetně různých způsobů osvětlování; zachycení přístaveb u obytného domu a podobně); **5) hospodářská stavení** (popis celého dvora – jednotlivých budov, hnojiště a záchodu, plotů, vrátek a bran; popis zahrádek, sadu a okolí dvora).²⁰

Obr. 4. Kresebná dokumentace detailu nároží s tzv. výpusty roubeného domu č. p. 1 v Hrčavě (okr. Frýdek-Místek). Dokumentační sbírky Etnologického ústavu AV ČR, fond Soupisový výzkum Národopisné společnosti československé 1952–1962, inv. č. 2973 (1952, D. Stránská).

Je nutné zdůraznit, že Drahomíra Stránská apelovala na provádění vědeckého soupisu lidových staveb, při němž by se postupovalo podle okresů, ves od vsi, a byla tak postupně sebrána všechna potřebná data doplněná plány a kresbami staveb i jejich detailů. Na základě shromážděných údajů z určité oblasti měl být sestaven obraz o celku a zároveň měly zůstat zachovány cenné materiály z terénních výzkumů – spolehlivý základ dalšího zkoumání. Stránská uvažovala o třech základních směrech následného bádání: o dějinách, analýze (rozboru) a atlasu lidového stavitelství. Právě u atlasu vyslovila požadavek aplikace *kartografické metody* (kartografování) za účelem vytvoření map stavebních typů v Československu, přičemž pro jednotlivé oblasti by následně vznikaly specializované mapy podle vybraných znaků lidového stavitelství. Těmito znaky měla na mysli kupříkladu typ dvora, tektoniku staveb (použité konstrukce, materiály a technologie), loubí u domů a podobně.²¹ S osobností Drahomíry Stránské jsou neodmyslitelně spjaty rovněž výzkumy lidové kultury na Těšínsku, které zde realizovala převážně v 40.–50. letech 20. století.²²

Od druhé poloviny 30. let 20. století zahájila intenzivní studium lidového stavitelství další významná persona českého a slovenského národopisu, etnograf Vilém Pražák (1889–1976), žák Karla Chotka. Ačkoli jeho stěžejní práce věnované lidovému domu byly publikovány až v období po druhé světové válce, již nyní si můžeme přiblížit východiska

Pražákova bádání, spojená s jeho prvotními terénními výzkumy. Rozhodnutí vydat se na vědeckou dráhu v oboru etnografie učinil Vilém Pražák za svého pobytu v Bratislavě, kde působil nejprve jako středoškolský profesor a poté jako univerzitní knihovník. Právě zde se seznámil s Chotkovými výklady vědeckých stanovisek takzvané Schwieteringovy školy, známé svým uplatňováním literárně-sociologického přístupu a novým sociálně-antropologickým pojetím národopisu.²³

Na mezinárodním kongresu pro antropologii a etnografii, konaném roku 1938 v Kodani, zaujal Pražák své evropské kolegy přednáškou, v níž upozornil na změny forem v oblasti hmotné kultury a spojil je se sociálními poměry (*Die sozialen Zustände als Grund für die Formenänderungen im Bereiche der materiellen Kultur*). Odtud byl jen krůček k otevření otázky vývoje půdorysu lidového domu, jenž nemohl být objasněn bez uvědomění si jeho přímé návaznosti na běžné potřeby, společenský a rodinný život venkovského obyvatelstva (zohlednění hospodářských a sociálních poměrů v jednotlivých dobách, včetně přírodních podmínek). U Viléma Pražáka, stejně jako u Drahomíry Stránské, lze tedy v přístupu k tradičnímu stavitelství vysledovat upřednostňování diachronního hlediska vedoucího ke snaze určit jednotlivé vývojové řady domu.²⁴

Pražák také zaujal kritické stanovisko ke koncepci historiků umění, když poukázal na skutečnost, že vývoj lidového stavitelství nelze a priori ztotožnit s vývojem slohové architektury, u níž byly dobové vzory předem dány, uplatňovaly se zde plánovitě. Jinak tomu bylo v případě existence slohových prvků u lidových staveb, mnohdy souvisejících i s konstrukčními změnami. Vesnické prostředí přijalo tyto nové formy pouze tehdy, jestliže je považovalo za potřebné, respektive pro něj představovaly důležitý posun po stránce funkční, až poté estetické. Pražák se tuto skutečnost pokusil demonstrovat na příkladu přechodu konstrukčního řešení střechy valbové k sedlové, a to především u obytných staveb. Postupně předložil konkrétní výhody i nevýhody obou typů střech, charakteristické pro určitá období, včetně použití odpovídající krytiny. Až když venkovské obyvatelstvo dospělo do stádia, kdy spatřovalo ve využití půdního prostoru praktickou výhodu a v cestě mu nestály žádné jiné překážky, začalo budovat sedlové střechy se štítem, posléze i výtvarně pojatým; projevila se zde svébytnost lidové tvorby. Díky zřizování černých kuchyní v prostoru síně (přenesení ohniště a tedy i dýmu z obytné jizby) a výstavbě komínů (namísto pouhého bednění v podkroví) byla půda zbavena kouře a začala skýtat nové možnosti využití v podobě skladování sena, slámy, obilí, potravin či ošacení. Těmto požadavkům lépe vyhovovala konstrukce střechy sedlové, která byla prostornější a mohla být snáze osvětlena vikýři nebo

otvory umístěnými ve štítu. Pod sedlovými střechami venkovských obydlí byly zřizovány nejen sýpky a komory, ale rovněž další obytné místnosti, třeba pro výměnkáře.²⁵

Dvoudílná studie Viléma Pražáka zaměřená na zmiňovanou problematiku základních půdorysných typů lidových staveb na území Čech, Moravy, Slezska a Slovenska byla otištěna v roce 1958 v *Československé etnografii*. Je zřejmé, že podklady pro své závěry Pražák systematicky shromažďoval již před polovinou 20. století, aby na základě získaných poznatků (včetně interpretací dosavadních výsledků ostatních badatelů) mohl definovat tři hlavní půdorysné typy lidového obydlí ve vztahu ke třem rozhodujícím historickým epochám osídlení uváděného prostoru. Pro oblast starého slovanského osídlení (6.–12. století) stanovil za základní půdorysný typ *trojdílný dům komorový* (světnice/jizba, síň, komora), oblast osídlenou v období takzvané německé kolonizace (13.–14. století) spojil s výskytem *trojdílného domu chlévního* (světnice/jizba, síň, chlév) a do oblastí zasažených valašsko-kopaničářskou kolonizací (16.–18. století) umístil *dvojdílný dům* (jizba a síň), ovšem smíšený s jinými typy. Pražák se zde pokusil definovat ještě takzvaný *přechodný (přechodní)* typ mezi domem chlévním a komorovým, jehož výskyt spojil s českým osídlením horských krajů (s tendencí zřizovat komoru vedle síně), které však bylo ovlivněno i přítomností domu chlévního typu německých kolonistů (například v prostoru Českomoravské vrchoviny). Dodejme jen, že Vilém Pražák považoval půdorys jak zemědělské usedlosti (její celkovou situaci), tak rovněž obytné stavby (její vnitřní dispozici) za vhodný znak domových funkcí.²⁶

Z předešlého vyplývá, že každá kolonizační etapa si vytvořila na příslušném území vlastní základní půdorysný typ odpovídající jeho celkové povaze, také jinak daným dobovým a sociálně-hospodářským podmínkám, etnickému rázu, společensko-právnímu zřízení i kulturnímu stavu tamějších obyvatel. Nicméně toto konstatování označil sám Pražák za velmi obecné, neboť u každého ze jmenovaných půdorysných typů bylo žádoucí věnovat se samostatným otázkám spojeným s původem těchto půdorysných řešení, dalším vývojem společenských a hospodářských poměrů či s existencí různých forem půdorysů, odvozených od hlavních půdorysných typů a podobně.²⁷

Tak, jak Vilém Pražák zkoumal vztah jednotlivých kolonizačních období k domovému půdorysu (ke *složce obytné*), začal si klást otázku, zda nelze odvodit obdobný vztah vývojových etap k použitému materiálu a k základním stavebním konstrukcím (ke *složce technické*). Dospěl k následujícímu zjištění: Zatímco domový půdorys, jakožto dosti konzervativní stavební složka, podléhal vývojovým změnám v omezené míře, naopak technická složka domu, reprezentovaná materiálem a konstrukcemi reagovala na rozmanité

změny mnohem pružněji a v některých oblastech zcela měnila svůj původní charakter. Stávalo se tak obvyklým jevem, že bylo zbudováno stavení z jiného než dříve běžně užívaného materiálu, i za uplatnění nových konstrukcí, avšak půdorys domu zůstal tradiční – neměnný. Samozřejmě je nutné uvědomit si, že i tento, byť pozoruhodný Pražákův závěr nelze přejímat nekriticky. Opět se jedná o obecný výklad.²⁸

Ještě během druhé světové války byla z podnětu Národopisné komise při České akademii věd a umění zahájena zaměřovací akce s cílem zmapovat regionální typy lidového domu včetně lokálních forem, a to prostřednictvím dokumentace všech významnějších staveb roubené vesnické architektury. Zprávu o tomto počínu probíhající v letech 1941–1946, zaměřenou na výzkum tradičního stavitelství na Valašsku, podaly Dana Motyčková a Kateřina Sedlická z Etnologického ústavu Akademie věd České republiky, kde je materiál z příslušné akce deponován.²⁹ Z terénního výzkumu, realizovaného pracovními skupinami architektů, vzešly tři hlavní druhy výstupů: 1) stavebně technická a kresebná dokumentace (půdorysy, řezy a pohledy na průčelí staveb v měřítku 1:20, někdy 1:50; kresby detailů v měřítku 1:10 až 1:1; frotáže letopočtů na stropnicích a vzácné zachycení portrétů místních obyvatel); 2) fotografická dokumentace a 3) písemné průvodní zprávy (informace o stáří staveb, stavebnících a stavitelích, konstrukcích a materiálech, prostorovém členění, detailech, výzdobě i o místní terminologii).³⁰

Lze shrnout, že hlavními aktéry, kteří metodicky přispěli k výzkumu a dokumentaci objektů tradičního stavitelství, byli především etnografové, a to ve spolupráci s architekty a historiky umění (Václav Mencl, Zdeněk Wirth a další). V období před rokem 1945 zanechali v systematickém zkoumání lidové kultury a lidových staveb zcela zásadní ideovou stopu Lubor Niederle, Karel Chotek, Drahomíra Stránská či Vilém Pražák. Většina jmenovaných pokračovala ve svém úsilí i v poválečné době, kdy se jejich vědecké závěry staly východiskem pro nastupující generaci badatelů.

1.3 Historie metodik výzkumů tradičního stavitelství po roce 1945

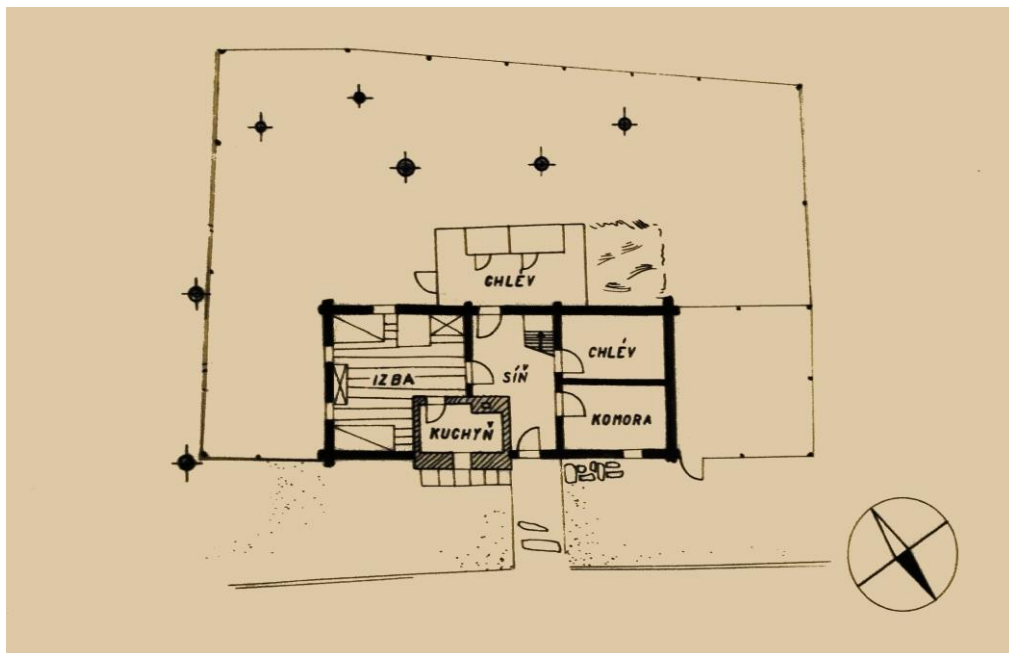
Předešlý výklad ukázal, že ani v nelehkém období válečných událostí se nepodařilo zcela utlumit výzkumnou a soupisovou činnost v oblasti lidové kultury, ať už byla prováděna z iniciativy Národopisné komise při České akademii věd a umění nebo z iniciativy Národopisné společnosti československé (dříve Národopisná společnost československá).³¹ Víme, že druhá světová válka přivodila těžké ztráty také kulturnímu dědictví, památky lidového stavitelství nevyjímaje. Následný vývoj po roce 1945 s sebou přinesl řadu nových

specifik, která pozitivně i negativně ovlivnila další existenci objektů tradičního stavitelství. Od druhé poloviny 40. let 20. století tak můžeme hovořit o jakési paradoxní situaci. Na jedné straně sílila obecná snaha zaznamenat a interpretovat funkci lidové architektury, umocněná rostoucím počtem specializovaných pracovišť disponujících potřebnými odborníky, na straně druhé byly právě na vesnicích rozrušeny dosavadní sociální i ekonomické vazby (socializace venkova), včetně kontinuity stavebního vývoje, což bylo způsobeno nejen nucenou kolektivizací, odsunem německého obyvatelstva z pohraničních oblastí, ale také výstavbou velkých technických děl a dalším rozvojem těžkého průmyslu (například těžby uhlí).³²

Všechny tyto skutečnosti byly zостřeně vnímány rovněž odbornou veřejností, což vedlo k přípravě a zahájení několika terénních průzkumů (většinou se jednalo o průzkumy záchranné či plošné). Na tomto místě budou zmíněny pouze některé z nich. V poválečném období se jako nejaktuálnější jevil výzkum lidového stavitelství v prostoru Sudet, kde po odsunu německého obyvatelstva zůstávala řada nejstarších objektů tradičního stavitelství nevyužita a hrozil jim postupný zánik. Po polovině 40. let 20. století podnikli výzkumné akce spojené s dokumentací památek lidového stavitelství v pohraničních oblastech tehdejšího Československa například etnografové Karel Chotek, Ludvík Baran, Josef Kudělka či Vilém Pražák.³³ V létě 1949 se také konal terénní výzkum Národopisného oddělení Státního fotoměřického ústavu v Praze, jehož jedním z úkolů bylo v rámci probíhajících procesů *nivelizace* a *asimilace* v prostředí venkova zaznamenat ještě dochované staré typy objektů tradičního stavitelství.³⁴

V uváděném období, s přesahem do dalších desetiletí, se paralelně na území Moravy, Slezska a části západního Slovenska odehrával rozsáhlý terénní výzkum zaměřený na dokumentaci lidových staveb, vedený profesorem architektury na brněnské technice Antonínem Kurialem (1907–1983). Tento vědecký podnik byl podpořen významnými osobnostmi – odborníky z řad historiků umění a architektů – již několikrát jmenovaným Zdeňkem Wirthem, Václavem Menclem či Dušanem Jurkovičem. Základ úspěšné inventarizace objektů tradičního stavitelství představovaly dobře zvolené metody terénního průzkumu. Výsledky práce z terénu byly dále zpracovávány do podoby evidenčního listu dokumentovaného objektu. Ten nejčastěji obsahoval: 1) schematický půdorys s celkovou situací v měřítku 1:200, včetně základního technického popisu; 2) stručný písemný záznam o domu (údaje o stáří, konstrukcích, eventuálně o vnitřním vybavení) a jeho majiteli; 3) aktuální fotografii, případně kresbu. U jednotlivých obcí nechyběla jejich stručná charakteristika z hlediska výskytu a typologie tradiční architektury. Pouze některé z objektů se podařilo

zaměřit detailněji. Jen dodejme, že pro oblast severní Moravy a Slezska je odpovídající část takzvaného Kurialova archivu deponována ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.³⁵

Obr. 5. Půdorys domu č. p. 90 ve Vratimově – Horních Datyních (okr. Ostrava-město). Vysoké učení technické v Brně, sbírka Kurialův archiv (1949–1950), deponováno ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

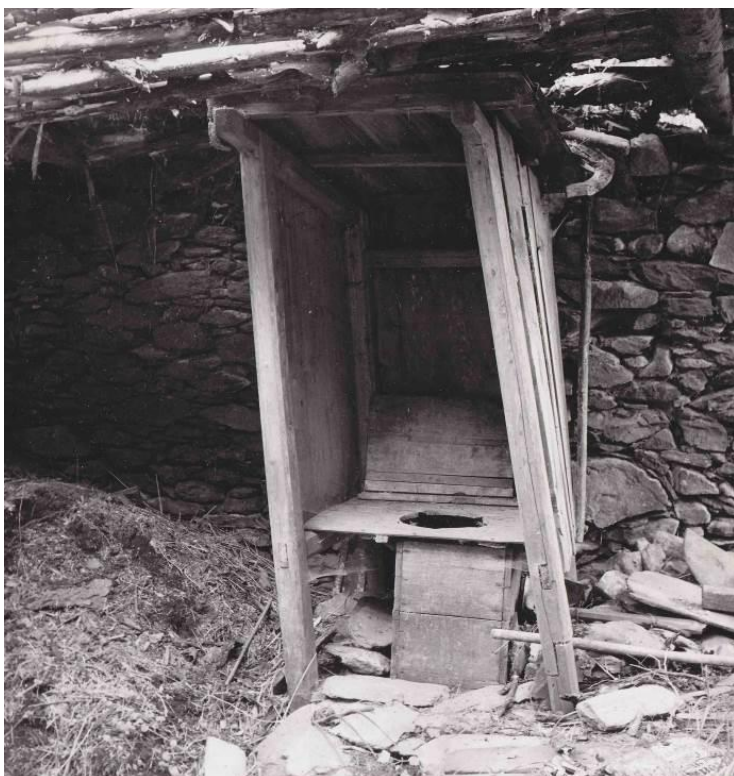
Obr. 6. Pohled na dům č. p. 90 ve Vratimově – Horních Datyních (okr. Ostrava-město) od severovýchodu. Foto J. Koudelová, 2015.

Jeden z mnoha výzkumů lidových staveb uskutečnil i **Vilém Pražák**, a to v pohraniční oblasti Rychlebských hor ve Slezsku, v roce 1950. Zmiňovaný výzkum byl veden jiným způsobem než podobná akce realizovaná ve stejném prostoru v následujícím roce 1951 tehdejším státním památkovým úřadem.³⁶ Zatímco výzkum z roku 1951 byl orientován předně na budovy architektonicky hodnotné a sledoval zejména konzervátorské cíle památkové péče, Pražákův výzkum neopomněl rozšířit dokumentaci i na méně významné obytné a hospodářské stavby, které se mnohdy nacházely ve špatném stavebně technickém stavu. Navíc se fakticky jednalo o národopisný výzkum zohledňující celkový historický vývoj vesnických sídel, hospodářství i způsobu bydlení, vše ve vztahu k přírodním, sociálním a ekonomickým podmínkám. Uváděná akce probíhala za podpory Slezského studijního ústavu v Opavě a z dotace Národní rady badatelské v Praze. Systematicky promyšlený a i dnes metodicky inspirativní byl Pražákův popis staveb, vždy v kontextu příslušné obce. Deskripce byla rozdělena do několika částí – celků. Popisovány byly: **1) konstrukce domu** – 1a) zděná konstrukce, 1b) dřevěná konstrukce, 1c) úprava stěn, 1d) okno, 1e) dveře, 1f) štít, 1g) půda, 1h) schody, 1ch) podezdívka, 1i) zápraží, 1j) krytina; **2) půdorys stavby** – 2a) určení půdorysného typu, 2b) sklep; **3) umístění topeniště** – 3a) ohniště – komín, 3b) pec, 3c) kamna; **4) charakter a zařízení jednotlivých obytných místností** – 4a) síň, 4b) světnice, 4c) komora, 4d) světnička, 4e) pokoj a ložnice, 4f) kuchyň, 4g) výměnek; **5) hospodářské prostory a stavby** – 5a) chlév a konírna, 5b) stodola, 5c) kolny, 5d) podjezd, 5e) přístřeší, 5f) sklepy, 5g) plot, ohraničení dvora; **6) stavby nezemědělské** – 6a) studánky, 6b) církevní stavby.³⁷ Stručně přiblížená metodika průzkumu samozřejmě směřovala více do hloubky. Kupříkladu dřevěné konstrukce byly dále specifikovány jako srubové, sloupkové, trámové nebo hrážděné, byl zde uveden i způsob opracování trámů včetně tesařských spojů a podobně. Jak bylo naznačeno, vlastnímu popisu staveb předcházela všeobecná charakteristika území – vylíčení geografického, sídelního a hospodářsko-sociálního rázu.³⁸

Obr. 7 Pohled na roubený dům č. p. 1 ve Valdeku (dnes Zálesí, okr. Jeseník). Ostravské muzeum, Etnografický fotoarchiv, album č. 357/109 (1950, V. Pražák).

V průběhu 50. a ještě i na počátku 60. let 20. století pokračovaly národopisné průzkumy v oblastech zasažených budováním velkých vodních přehrad a poddolováním, orientované jednak na dokumentaci nejvíce ohrožených dokladů tradičního stavitelství, jednak na zhodnocení lidových staveb v širším prostoru (v okolních obcích) s cílem podchytit lokální i regionální charakter a postavení objektů určených k zániku. Snahou bylo také stanovit jejich význam z hlediska památkové ochrany, eventuálně umožnit zachování nejcennějších staveb transferem na bezpečné místo, nebo zajistit zpracování jejich důkladné dokumentace (fotografie, popis, zaměření).³⁹ V uváděném období se rovněž apelovalo na nutnost provádění soustavnějšího regionálního výzkumu lidového stavitelství, ideálně ve spolupráci příslušných odborníků – etnografů, architektů, historiků a podobně.⁴⁰

Obr. 8 Záchod v přístavku u roubeného domu č. p. 1 ve Valdeku (dnes Zálesí, okr. Jeseník). Ostravské muzeum, Etnografický fotoarchiv, album č. 357/109 (1950, V. Pražák).

V poslední třetině 20. století se podařilo dokončit a publikovat stěžejní souhrnné práce domácích autorů, předkládající výsledky dlouholetých výzkumů tradičního stavitelství nejen na území dnešního českého státu. Na konci 60. let 20. století vytvořil souborné dílo věnované lidové architektuře v někdejší Čkoslovensku již zmiňovaný historik umění Václav Mencl, kterého můžeme zařadit mezi představitele umělecko-historického směru. Pomineme-li řešení výše uváděné otázky vztahu slohového a lidového umění zejména v počátcích Menclova bádání, je vhodné zdůraznit jeho pokus o postžení vztahů jednotlivých oblastí lidového domu k základním evropským kulturám.⁴¹ V 70. letech 20. století byla vydána monografie Václava Frolce (1934–1992) přinášející ucelený pohled na problematiku lidové architektury na Moravě a ve Slezsku. Hned v první kapitole byly řešeny vývojové formy dvora, vnitřní dispozice domu a použitý stavební materiál, techniky a konstrukce – jmenovitě stěny domu, dveře a okna, stropy, podlahy a střechy. Ve své knize se Frolec dále zabýval otázkami výtvarného projevu v lidové architektuře, sídelní krajinou i jednotlivými typy objektů tradičního stavitelství od obytných a hospodářských budov až po technické, provozní a sakrální stavby. Nakonec i on připojil pojednání o vývojových tendencích i odlišnostech lidové architektury na Moravě a ve Slezsku nejen ve vztahu k celkovému středoevropskému vývoji, nýbrž i v kontextu řady projevů lidové kultury v ostatních částech Evropy. Pokusil se

definovat základní typy a lokální formy lidového domu na Moravě a ve Slezsku na přelomu 19. a 20. století.⁴² Na začátku 80. let 20. století vzešlo pak ze spolupráce etnografů Josefa Vařeky (1927–2008) a opět Václava Frolce dílo v podobě encyklopedie lidové architektury, jež se dočkalo i druhého přepracovaného vydání.⁴³

Zůstaneme-li ještě na okamžik u zkoumání objektů tradičního stavitelství z hlediska etnografie/etnologie, nelze nezmínit souborné práce Jiřího Langra, které vznikaly v součinnosti s etnoložkou Helenou Bočkovou. Jde především o syntézu věnovanou domu v Karpatech a přilehlých balkánských oblastech, publikovanou na konci 90. let 20. století a v následujícím desetiletí rozšířenou v monumentální monografii shrnující dosavadní výsledky mezinárodního výzkumu.⁴⁴ Nejen při hodnocení kupříkladu Pražákových vývojových epoch a stupňů topenišť, ale také forem lidového domu, se Langer ve svých dalších pracích opakovaně zamýšlí nad skutečnou mírou vlivu, který mělo, respektive mohlo mít, příslušné sociální prostředí na podobu obydlí, jež nemusela odpovídat obecně stanovené vývojové etapě.⁴⁵ Z dalších publikací pojednávajících o tradičním stavitelství připomeňme práci Miroslava Války, který se v nové řadě *Vlastivědy moravské* dotkl nejen problematiky vesnické zástavby, ale rovněž jednotlivých typů dvora, použitých stavebních materiálů i konstrukcí, a představil novou typologii regionálních forem lidového domu na Moravě.⁴⁶ Tradičnímu stavitelství Těšínska (východní části území českého Slezska) byla pak věnována první část druhého dílu monografie *Těšínsko*. Doklady stavitelské tradice v Pobeskydí (zahrnující opět východní prostor českého Slezska a území severní Moravy, včetně regionu Valašsko) se podařilo nejnověji prezentovat v knize *Beskydy – stavby a život v nich*.⁴⁷ Každá z jmenovaných prací vyšla z výsledků metodicky vedených výzkumů, což dokazuje bohatý dokumentační materiál zde publikovaný.

V souvislosti s historií výzkumů lidového stavitelství v sledovaném období nelze ponechat stranou významnou roli památkové péče v rovině odborné i dokumentační. Nedávno zveřejněná a i zde citovaná metodika Jana Pešty, zaměřená na plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel, podala přehledné údaje o několika zásadních výzkumných akcích vycházejících z aktivit tehdejší památkové péče. Nalezneme zde informace o průzkumech vzešlých z činnosti Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů (SÚRPMO), konkrétně připomenutí takzvaných *inventárních průzkumů lidové architektury* převážně z 80.–90. let 20. století, spojených se jmény architektů Jiřího Škabradý,⁴⁸ Jaroslava Vajdiše a Petra Dostála. V metodice nezůstaly opomenuty ani další osobnosti, jež se během druhé poloviny 20. a na počátku 21. století zasloužily o systematické

zkoumání objektů tradičního stavitelství.⁴⁹ Sám autor uváděné metodiky stál v čele rozsáhlého projektu *Encyklopedie českých vesnic*,⁵⁰ jehož výsledkem bylo několik publikací (svazků) věnovaných venkovským sídlům v jednotlivých částech Čech.⁵¹

Rozvoj památkové péče po polovině 20. století přispěl k postupnému vyprecizování metody (nedestruktivního) stavebně historického průzkumu, nejednou aplikované i v případě památek tradičního stavitelství. Díky této metodě zkoumání se prohloubila celková analýza jednotlivých staveb na základě archivního a terénního průzkumu, doplněného umělecko-historickým, kulturně-historickým i stavebně technickým hodnocením (popis konstrukcí, technologií a materiálů). Navíc stavebně historický průzkum bývá nezdědka rozšířen o přírodovědné analýzy, mezi něž kupříkladu patří dendrochronologické rozbory dřevěných konstrukcí, přesné analýzy složení maltovin a omítek, průzkumy stratigrafie omítkových vrstev či povrchových úprav a podobně. Nutno podotknout, že ve většině případů vyžadují jmenované analytické metody odběr, byť malého vzorku, případně dílčí úpravu zkoumaného materiálu, čímž se řadí mezi metody destruktivní a semidestruktivní.⁵² Je zřejmé, že zmiňovaná metodika je v současnosti uplatňována především pracovníky Národního památkového ústavu a také profesionálními zpracovateli stavebně historických průzkumů.

V návaznosti na výzkumnou činnost památkového ústavu můžeme hovořit rovněž o dlouhodobém úsilí mapování obytných a hospodářských objektů tradičního stavitelství. Z mnoha metodických publikací odborné organizace státní památkové péče vzpomeňme ještě příručku *Operativní průzkum a dokumentace historických staveb*, podrobně se zabývající především praktickou stránkou zpracovávání různých nálezových situací na stavbách. Odborná metodika předkládá stručný popis základních metod průzkumu a dokumentace, doplněný o názorné příklady, které mají nezanedbatelnou vypovídací hodnotu. Neschází zde ani obecný výčet jednotlivých částí předmětu zkoumání, zjednodušeně řečeno – souhrn toho, co je zapotřebí u stavebního objektu dokumentovat.⁵³ Z této metodiky, vytvořené na základě nesčetného množství zkušeností osvojených během práce v terénu, lze vycházet i při poznávání a dokumentaci lidových staveb, jež nemusíme vždy pokládat za památky hodné zákonné ochrany, avšak jejich zachycení v danou chvíli může být naléhavé z konkrétního hlediska (mizející svědectví, cenný analogický příklad, zajímavý přístup vlastníka k objektu a podobně). V rámci zásad průzkumu objektů tradičního stavitelství je vhodné vedle běžné dokumentace (popisu a znázornění konstrukcí) provést i záznam o druhu a rozsahu poškození konstrukčních částí, míře zachování autenticity stavby a již zmiňované analýzy související s dokumentací, což se mnohdy odvíjí od reálných podmínek při právě probíhajícím

průzkumu. Obdobnými metodickými přístupy a hledáním optimální dokumentace historických staveb se pochopitelně zabývají i památkáři jiných evropských zemí.⁵⁴

Obr. 9. Pohled na odkryté nároží velké roubené světnice z druhé poloviny 17. století městského domu č. p. 362 v Příboře (okr. Nový Jičín). Foto J. Koudelová, 2015.

Podnikneme-li malý exkurz do problematiky zkoumání vernakulární architektury, jak byla vnímána během druhé poloviny 20. století v rovině celosvětové, narazíme na známé jevy, které zásadním způsobem ovlivňovaly, a stále ovlivňují, existenci různých tradičních kultur. Máme zde na mysli především procesy modernizace, urbanizace a globalizace, vedoucí k rozsáhlým a často radikálním změnám v sociálních a hospodářských systémech, stejně jako k rozrušení lokálních kulturních hodnot. Trvale udržované místní tradice uchováající v sobě důležitou kontinuitu vývoje byly ještě v nedávné době nejednou spojovány se zaostalostí a impotencí očekávaného, respektive požadovaného růstu. Tak byla i samotná existence vernakulární architektury chápána spíše jako překážka na cestě k pokroku, než jako předané kulturní dědictví v podobě svébytných výtvorů stavitelství, hodných zachování *in situ* – tedy v prostředí svého vzniku.⁵⁵

Situace se znatelně změnila během 60. let 20. století, kdy vzrostl význam zkoumání „vernakulárního“ v historickém a kulturním kontextu. Zvýšilo se povědomí o potřebě dokumentace a porozumění stavebním tradicím, které i nadále zůstávají v mnoha případech ohroženy na své vlastní existenci. Nejstarší, fyzicky dochované formy tradičního stavitelství můžeme dnes studovat a obdivovat v muzeích v přírodě, zakládaných od konce 19. století. Řada příkladů vernakulární architektury, nejen samostatných objektů, ale rovněž typických sídelních celků, již podléhá zákonné ochraně a představuje nenahraditelné hmotné prameny, s dosud ne zcela využitým potenciálem například v oblasti turismu. V současnosti jsou pak stále více zaznamenávány tendence směřující k regeneraci místních tradic, odrážející se také v pozitivním přístupu k tradičnímu stavitelství, a to s jednoznačným cílem posílení kulturní identity.⁵⁶

Dalším významným impulsem se pro celosvětové studium vernakulární architektury stalo v průběhu 80. let 20. století zformování mezinárodní institucionální sítě reprezentované zejména Mezinárodním svazem pro studium tradičních osídlení (*IASTE – International Association for the Study of Traditional Environments*), Mezinárodním svazem pro lidová a environmentální studia (*IAPS – International Association for People-Environment Studies*) a Fórem pro vernakulární architekturu (*VAF – Vernacular Architecture Forum*). Všechny jmenované organizace pravidelně pořádají mezioborové konference a semináře k dané problematice.

Je zřejmé, že existují různá pojetí zkoumání tradičního stavitelství. Někteří badatelé se zaměřují na dokumentaci, klasifikaci a pochopení podstaty regionálního a často preindustriálního architektonického dědictví, zatímco jiní věnují větší pozornost otázkám konstrukčního řešení, použitých materiálů a technologií, ale také otázkám poznávání jednotlivých funkcí objektů tradičního stavitelství, včetně jejich změn spjatých s dobovými procesy v rámci dějinného vývoje.⁵⁷

Poznámky

1. Termínu *lidová architektura* bude věnována samostatná podkapitola, v níž budou uvedeny odkazy na příslušnou literaturu.

2. RUSKIN, John. *The Two Paths*. New York 1859, s. 9–12, 15–16.

3. RUSKIN, John. *The Seven Lamps of Architecture*. George Allen, London 1906, s. 325–332. Připomeňme si krátké zamyšlení Johna Ruskina nad úlohou obytného domu jakožto domova, jehož existence nemůže být přece omezena jen na jednu generaci, který nelze rekonstruovat při každé změně uživatele, neboť tento dům, jeho vybavení, představuje vzpomínku – památku – na ty, kteří zde žili. Ovšem i v této části knihy, věnované lampě paměti, se setkáváme s širším pojetím předkládané problematiky, ovlivněným někdejší politickou situací. Výše interpretované sdělení Ruskin shrnul v následujícím aforismu, s. 326–327: „*Aphorism 28. The sanctity of home, for good men. I say that if men lived like men indeed, their houses would be temples – temples which we should hardly dare to injure, and in which it would make us holy to be permitted to live;...*“. Dodejme, že poprvé byl titul vydán v roce 1849.

4. Dnes bychom snad mohli operovat s termíny kolektivní paměť, historická paměť či žité dějiny. Srov. LANGER, Jiří, BOČKOVÁ, Helena. *Dům v Karpatech a přilehlých oblastech balkánských*. Rožnov pod Radhoštěm 1999, s. 11–13; LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny*. Argo, Praha 2007–2008, s. 69–70, 110–112; PETRÁŇ, Josef. *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2011, s. 8–9, 10–11: „*Nejde jen o studium významu určitých symbolů, osobností, míst (hora Blaník), místních objektů (rodiště, působiště, hroby osob, dějiště významných událostí), ale o poznání, zda dotyčný objekt měl souvislost s dějem, jenž je k němu lokalizován, nebo význam, který je mu připisován. S tím úzce souvisí otázka historických tradic (zahrnovaných někdy do pojmu „paměti národa“) jako přihlášení se k minulosti vypreparované a stylizované k aktuální potřebě zejména politiků. Jejich cílem je přesvědčit jednotlivce i skupiny, aby se identifikovaly s určitou ideou. Zároveň se studuje proměna obsahu těchto tradic.*“

5. Podrobněji PRAŽÁK, Vilém. Slovenská lidová architektura. Její stav, význam a výskum. *Slovenský národopis V*, 1957, s. 513–514.

6. Již na tomto místě je vhodné zmínit dvě novější přehledné metodické práce zabývající se nástinem dějin zkoumání tradičního stavitelství. Opakované připomenutí významných osobností, hlavních směrů a klíčových otázek spojených s dokumentací objektů tradičního stavitelství přesto pokládáme za užitečné. Srov. DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum tradičního stavitelství. Etnologické příručky I*. Masarykova univerzita v Brně, Brno 2013, s. 9–25; PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel*. Odborné a metodické publikace, svazek 50, Národní památkový ústav, Praha 2014, s. 17.

7. Srov. STRÁNSKÁ, Drahomíra. O soupis a atlas lidových staveb v Československu. *Národopisný věstník českoslovanský*, roč. XXVII–XXVIII, 1934–1935, s. 85; VAŘEKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura. Encyklopedie*. Grada, Praha 2007, s. 30, 228, 344; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 10.

8. Vlastní Národopisné výstavě českoslovanské předcházely tři roky přípravných prací a také konání několika desítek krajinářských výstav a národopisných slavností. Srov. KOVÁŘ,

Emanuel. *Národopisná výstava československá v Praze. Druhá zpráva o činnosti výboru.* Praha 1893, s. 7–43: „*Lidové stavitelství ukáží nám modely a obrazy typických chalup, statků, venkovských lávek, zvoníc, kaplí atd. z různých končin naší vlasti. Přidány budou i plány typických osad, aby znázorněno bylo osídlení našeho lidu.*“; STRÁNSKÁ, Drahomíra. O soupis..., 1934–1935, c. d. v pozn. 7, s. 85–88; VAŘEKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura...*, 2007, c. d. v pozn. 7, s. 166; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 10; PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 6, s. 17–18.

9. JIRÁSEK, Alois. *České chalupy a stará stavení městská. Květy. Listy pro zábavu a poučení s časovými rozhledy*, roč. XIX, 1887, s. 61–67, 175–180; Důkazem zájmu o tradiční stavitelství v uváděném období byla kupříkladu výzva sdružení Umělecká Beseda z roku 1880 k ochraně památek „lidového slohu“. DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 10.

10. Doplňme, že Josef Vařeka spolu s Václavem Frolcem nadřadili lidové stavitelství pojmu lidová architektura. Uvedli, že lidové stavitelství zahrnuje soubor všech projevů – tedy i drobné objekty, mezi něž kupříkladu patří chlěvy, kůlny, přístřešky, které nelze nazývat architekturou. Srov. LANGER, Jiří. *Co mohou prozradit lidové stavby (Lidové stavební tradice v severozápadních Karpatech a jejich kulturní funkce)*. Ready, Rožnov pod Radhoštěm 1997, s. 16–17; KUČOVÁ, Věra, BUREŠ, Pavel. *Principy péče o lidové stavby*. Odborné a metodické publikace, svazek 18, Státní ústav památkové péče, Praha 1999, s. 7–8; LANGER, Jiří, BOČKOVÁ, Helena. *Dům v Karpatech...*, 1999, c. d. v pozn. 4, s. 18; OLIVER, Paul. *Built to Meet Needs. Cultural Issues in Vernacular Architecture*. Routledge, London – New York 2006, s. 161; VAŘEKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura...*, 2007, c. d. v pozn. 7, s. 146, 303; KOUDELOVÁ, Jana, MICHALIČKA, Václav. Dokumentace reliktů venkovské architektury s důrazem na doposud nezmapované roubené stavby v prostoru ostravsko-karvinského uhelného revíru. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 1, 2014, s. 57–58.

11. Víme, že řada objektů lidové architektury začala být využívána k rekreačním účelům. O fenoménu takzvaného *chalupářského hnutí* viz níže.

12. Tak například historik architektury Ronald William Brunskill rozlišuje tři základní kategorie vernakulární architektury: obytnou, hospodářskou a průmyslovou. Srov. VAŘEKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura...*, 2007, c. d. v pozn. 7, s. 327; BRUNSKILL, Ronald William. *Vernacular architecture. An Illustrated Handbook*. Faber and Faber, London 2000, s. 22, 27; OLIVER, Paul. *Built to Meet...*, 2006, c. d. v pozn. 10, s. 143–161; VELLINGA, Marcel, OLIVER, Paul, BRIDGE, Alexander. *Atlas of Vernacular Architecture of the World*. Routledge, Oxon – New York 2007, s. XIII–XIV; LANGER, Jiří. *Lidové stavby v Evropě*. Grada, Praha 2010, s. 9–12.

13. Srov. LANGER, Jiří. *Co mohou prozradit...*, 1997, c. d. v pozn. 10, s. 16–17; PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 6, s. 25–26.

14. Podrobněji VAŘEKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura...*, 2007, c. d. v pozn. 7, s. 300–303.

15. Etnická teorie v principu označuje učení o etnickém původu kulturních jevů. Jak poznamenal Jiří Langer, rovněž etnická teorie přispěla k prohloubení terénních výzkumů, předně k identifikaci rozlišovacích prvků tvarosloví a k vytváření jejich typologií. Podrobněji

LANGER, Jiří. *Co mohou prozradit...*, 1997, c. d. v pozn. 10, s. 10–12; LANGER, Jiří, BOČKOVÁ, Helena. *Dům v Karpatech...*, 1999, c. d. v pozn. 4, s. 12, 14; VAŘEKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura...*, 2007, c. d. v pozn. 7, s. 67, 138–139, 300–301; LANGER, Jiří. *Lidové stavby...*, 2010, c. d. v pozn. 12, s. 11–12.

16. Při výzkumu tradičního stavitelství sehrávají svou úlohu i další metody vycházející převážně z humanitních disciplín. Připomeňme zde například *lexikografickou metodu*, která využívá středověké věcné slovníky, obsahující domové názvosloví, a *metodu historicko-srovnávací a etnokartografickou* (chceme-li již uváděnou *kulturní geografii*), které jsou aplikovány převážně etnografy/etnology. Srov. PRAŽÁK, Vilém. K problematice základních půdorysných typů lidových staveb v Československu. *Československá etnografie*, roč. VI, 1958, č. 3, s. 219–225; LANGER, Jiří, BOČKOVÁ, Helena. *Dům v Karpatech...*, 1999, c. d. v pozn. 4, s. 13; VAŘEKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura...*, 2007, c. d. v pozn. 7, s. 172, 300–303; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 16.

17. Podrobněji LANGER, Jiří. *Co mohou prozradit...*, 1997, c. d. v pozn. 10, s. 11–12.

18. Provádění zmiňovaného národopisného soupisu vedlo k vydání dvoudílné monografie *Národopis lidu československého – Moravské Slovensko* pod redakcí profesora Lubora Niederleho. Je vhodné podotknout, že Karel Chotek navázal na práci Emanuela Kováře, jenž při celkovém zpracovávání národopisu československého kladl důraz na systematické shromáždění veškerého národopisného materiálu podle přesně stanoveného plánu, kraj od kraje. Srov. CHOTEK, Karel. Program soupisu národopisného. *Národopisný věstník československý*, roč. IX, 1914/1915, s. 25–30, 39–41; PRAŽÁK, Vilém. K problematice základních..., 1958, c. d. v pozn. 16, s. 221–223; VAŘEKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura...*, 2007, c. d. v pozn. 7, s. 91; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 11.

19. Srov. LAMY, Yvon. Od památek k dědictví. Materiály pro politické dějiny ochranné činnosti. *Cahiers du CEFRES 13. Politika paměti* (ed. MAYER, Françoise). Praha 1998, s. 170–171, 175, 177–181; LANGER, Jiří, BOČKOVÁ, Helena. *Dům v Karpatech...*, 1999, c. d. v pozn. 4, s. 13–14; DVORÁK, Max. *Katechismus památkové péče*. Národní památkový ústav, Praha 2004, s. 22–26, 46–47; VAŘEKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura...*, 2007, c. d. v pozn. 7, s. 102–103, 156, 300–301, 344.

20. Podrobněji STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Příručka lidopisného pracovníka*. Národopisná společnost československá, Praha 1936, s. 34–39; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 12–13.

21. STRÁNSKÁ, Drahomíra. O soupis..., 1934–1935, c. d. v pozn. 7, s. 88–98; STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Příručka lidopisného...*, 1936, c. d. v pozn. 20, s. 17; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 15. Mezi názorné příklady uplatnění kartografické metody patří práce Václava Mencla a Václava Frolce.

22. Srov. Dokumentační sbírky Etnologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., fond Soupisový výzkum Národopisné společnosti československé (dále NSČ) 1952–1962: Výzkum lidové architektury Drahomíry Stránské, Fotografický archiv Soupisu NSČ v Praze; CHOTEK, Karel. Příspěvek k národopisu Těšínska. Jablunkovská oblast – Horský typ domu. *Český lid*, roč. 1, 1946, č. 9–10, s. 141–147; STRÁNSKÁ, Drahomíra. Poslední kurloky na

Těšínsku. *Slezský sborník*, roč. 45 (5), 1947, s. 16–32, 234–242; STRÁNSKÁ, Drahomíra. Komplexní etnografický výzkum Těšínska. *Radostná země*, roč. III, 1953, s. 39; MOTYČKOVÁ, Dana. Účast D. Stránské na Soupisovém výzkumu NSČ. *Národopisný věstník*, roč. XV–XVI (57–58), 1999, s. 99–101; VAREKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura...*, 2007, c. d. v pozn. 7, s. 276.

23. Nejen Chotkovy interpretace učení sociologické vídeňské školy, ale také osvojení si literárně-historické metody a komparistiky filologa Jiřího Polívky, ovlivnily Pražákovy etnografické výzkumy. Srov. KOVAČEVIČOVÁ, Soňa. Vilém Pražák a slovenská etnografia. *Národopisný věstník československý*, roč. V–VI (XXXVIII–XXXIX), 1970–1971, č. 1, s. 25, 28; VAREKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura...*, 2007, c. d. v pozn. 7, s. 225–226.

24. Formování typologií regionálních forem lidového domu (například návod Karla Chotka) vycházelo z hlediska synchronního. Srov. KOVAČEVIČOVÁ, Soňa. Vilém Pražák..., 1970–1971, c. d. v pozn. 23, s. 27; VAREKA, Josef. Vilém Pražák a československý národopis. *Národopisný věstník československý*, roč. V–VI (XXXVIII–XXXIX), 1970–1971, č. 1, s. 11; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 15–19.

25. Vilém Pražák předpokládal, že proces budování střechy sedlové namísto valbové se ve venkovském prostředí odehrával nejdříve v 16. století, místy i později. Srov. PRAŽÁK, Vilém. Vliv sociálně-hospodářského faktoru na vznik štítu v lidové architektuře. *Národopisný věstník československý*, roč. XXXI, 1949, č. 1–2, s. 221, 225–229, 231–234, 237; KOVAČEVIČOVÁ, Soňa. Vilém Pražák..., 1970–1971, c. d. v pozn. 23, s. 27, 29; VAREKA, Josef. Vilém Pražák..., 1970–1971, c. d. v pozn. 24, s. 11–12; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 13–14.

26. Podrobněji PRAŽÁK, Vilém. K problematice základních..., 1958, c. d. v pozn. 16, s. 225–233; PRAŽÁK, Vilém. K problematice základních půdorysných typů lidových staveb v Československu. *Československá etnografie*, roč. VI, 1958, č. 4, s. 331–332, 340–341, 353–358; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 17–19.

27. Srov. PRAŽÁK, Vilém. K problematice základních..., 1958, c. d. v pozn. 16, s. 233–234; PRAŽÁK, Vilém. K problematice základních..., 1958, c. d. v pozn. 26, s. 331–332.

28. PRAŽÁK, Vilém. K problematice základních..., 1958, c. d. v pozn. 16, s. 235–236.

29. Podrobněji MOTYČKOVÁ, Dana, SEDLICKÁ, Kateřina. Podíl regionálních architektů na Zaměřovací akci při České akademii věd a umění. *Národopisný věstník*, roč. XXII (64), 2005, s. 9–20.

30. Tamtéž, s. 13–16.

31. PRAŽÁK, Vilém. Drobné zprávy národopisné. *Národopisná společnost československá. Národopisný věstník československý*, roč. XXXI, 1949, č. 1–2, s. 121–122.

32. S odstupem času můžeme konstatovat, že nemalý podíl na záchraně řady cenných lidových staveb lze připsat i rozvoji rekreačního chalupářství – takzvanému *chalupářskému hnutí*. Srov. PRAŽÁK, Vilém. Nejnaléhavější úkol dneška – celostátní průzkum naší lidové architektury. *Slovenský národopis*, roč. VIII, 1960, s. 390–392; KUČOVÁ, Věra, BUREŠ,

Pavel. *Principy péče...*, 1999, c. d. v pozn. 10, s. 8–9; LANGER, Jiří, BOČKOVÁ, Helena. *Dům v Karpatech...*, 1999, c. d. v pozn. 4, s. 15–16; MELZER, Miloš. Vesnická sídla, lidové stavby a bydlení v oblasti moravskoslezských Jeseníků. K typologii lidového domu v českých zemích. *Archaické jevy tradiční kultury na Moravě. Etnologické studie 9* (eds. KŘÍŽOVÁ, Alena a kol.). Masarykova univerzita v Brně, Brno 2011, s. 9–10; PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 6, s. 9–11, 18–19.

33. Zmiňované terénní výzkumy našeho pohraničí byly realizovány především za finanční podpory někdejšího ministerstva školství a také Národní rady badatelské. PRAŽÁK, Vilém. *Drobné zprávy...*, 1949, c. d. v pozn. 31, s. 123–124.

34. Po druhé světové válce se začal rychleji měnit celkový ráz mnoha vesnic, intenzivněji se zde prosazovaly tendence vyrovnat se a přizpůsobit se modernímu způsobu života a komfortnějšímu bydlení. I na venkově byla odstartována výstavba nových normalizovaných domů. Srov. BARAN, Ludvík. *Drobné zprávy národopisné. Oficiální podniky, organizace mládeže. Národopisný věstník československý*, roč. XXXI, 1949, č. 1–2, s. 329–331.

35. Za zmínku jistě stojí, že ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (dále VMP) je rovněž uložena dokumentace lidové architektury, vzešlá z terénních průzkumů zdejších pracovníků v poslední čtvrtině 20. století. Za všechny jmenujme jednoho z našich předních odborníků na lidové stavitelství Evropy Jiřího Langra. VMP v Rožnově pod Radhoštěm, sbírka Stavebnětechnické dokumentace; Vysoké učení technické v Brně (dále VUT), sbírka Kurialův archiv, deponováno ve VMP v Rožnově pod Radhoštěm; VAŘEKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura...*, 2007, c. d. v pozn. 7, s. 140–141; KOVÁŘŮ, Věra. Antonín Kurial a jeho přínos ke studiu lidové architektury. *Katalog lidové architektury 9* (eds. KURIAL, Antonín, KOVÁŘŮ, Věra, KUČA, Jan). Okres Žďár nad Sázavou. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, Brno 2011, s. 7–10.

36. V roce 1950 byl zřízen referát pro lidovou architekturu při pražském státním památkovém úřadu. Průzkumné práce pohraničních oblastí probíhaly od května do prosince 1950 a v druhé polovině roku 1951 byl tento průzkum doplněn i o pohraničí českého Slezska. Podrobněji BALÁŠ, Emanuel. *Lidová architektura v rámci státní památkové péče. Český lid*, roč. 6, 1951, č. 9–10, s. 219–220; PRAŽÁK, Vilém. *Nejnalehavější úkol...*, 1960, c. d. v pozn. 32, s. 397.

37. Ostravské muzeum, Etnografický fotoarchiv – alba č. 355/107, 356/108, 357/109, 358/110; ROHEL, Jan. *Průzkum lidového stavitelství v oblasti Rychlebských hor ve Slezsku. Slezský sborník*, roč. 48 (8), 1950, s. 410; PRAŽÁK, Vilém. *Výzkum lidových staveb v pohraniční oblasti Rychlebských hor na Opavsku. Slezský sborník*, roč. 50 (10), 1952, s. 66–102.

38. Pro případnou komparaci stojí za připomenutí další práce zabývající se tradičním stavitelstvím Horního Slezska, jehož součástí bývalo i dnešní území českého, potažmo rakouského Slezska. Nejen doklady lidového stavitelství v uváděném prostoru se staly ve 30. letech 20. století předmětem zájmu Hanse Joachima Helmigka. Své bádání sice časově omezil, nicméně se mu podařilo zachytit v popisech, fotografiích i plánech řadu historických budov. Zaměřil se především na podobu statku a celkový obraz vesnice, dále na velkostatky, panská sídla, sakrální stavby, osidlovací proces za Fridricha II. Velikého a na staré průmyslové (technické) budovy. Ve druhé polovině 20. století věnovala zvýšenou pozornost objektům tradičního stavitelství Horního Slezska například Maria Gładyszowa. Také její práci

názorně doplňují situační plány usedlostí, půdorysy, řezy a jednotlivé pohledy včetně znázornění konstrukčních detailů konkrétních staveb. Srov. HELMIGK, Hans Joachim. *Oberschlesische Landbaukunst um 1800*. Verlag für Kunstwissenschaft, Berlin 1937, 296 s.; GLADYSZOWA, Maria. *Górnośląskie budownictwo ludowe*. Ossolineum, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1978, 304 s.

39. O těchto výzkumech realizovaných Národopisnou společností československou podával průběžné zprávy Vilém Pražák, stejně jako o průzkumu uskutečněném národopisným oddělením Národního muzea v roce 1962. Srov. PRAŽÁK, Vilém. Národopisný průzkum v oblastech ohrožených výstavbou velkých technických děl, provedený Národním muzeem v r. 1962. *Časopis Národního muzea – oddíl věd společenských*, roč. CXXXII, 1963, č. 1, s. 58–60; PRAŽÁK, Vilém. Činnost Národopisné společnosti československé za posledních 20 let. *Český lid*, roč. 52, 1965, č. 3, s. 185–186.

40. Například opět Vilém Pražák doporučil v souvislosti s průzkumem lidové architektury na Slovensku optimální složení výzkumných týmů za účasti národopisců, architektů, ekonomů, historiků a fotografů. Dodejme, že na konci 50. let 20. století byla právě na Slovensku vydána souborná monografie o lidové architektuře z pera Jozefa Vydry. Srov. PRAŽÁK, Vilém. Slovenská lidová..., 1957, c. d. v pozn. 5, s. 522–524; VYDRA, Jozef. *Lidová architektúra na Slovensku*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1958, 337 s.; PRAŽÁK, Vilém. Regionální výzkum lidového obydlí. *Věstník Národopisné společnosti československé při ČSAV a Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV*, 1966, č. 3–4, s. 7–12.

41. Dílo Václava Mencla se dočkalo publikování až po jeho smrti, přesněji v roce 1980. MENCL, Václav. *Lidová architektura v Československu*. Academia, Praha 1980, 630 s.; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 21.

42. Popisovaná monografie je doplněna názornými fotografiemi, půdorysy, pohledy, řezy i kresbami detailů vybraných staveb. FROLEC, Václav. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Blok, Brno 1974, 399 s.

43. Srov. FROLEC, Václav, VAŘEKA, Josef. *Lidová architektura. Encyklopedie*. SNTL, Praha 1983, 359 s.; VAŘEKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura...*, 2007, c. d. v pozn. 7, 427 s.

44. LANGER, Jiří, BOČKOVÁ, Helena. *Dům v Karpatech...*, 1999, c. d. v pozn. 4, 141 s.; LANGER, Jiří, BOČKOVÁ, Helena. *Obydlí v Karpatech a přilehlých oblastech balkánských. Syntéza mezinárodního výzkumu*. Šmíra-Print, Ostrava 2010, 936 s.

45. Srov. PRAŽÁK, Vilém. Vývojové epochy a stupně topenišť v českém a slovenském lidovém obydlí. *Český lid*, roč. 53, 1966, č. 6, s. 328–343; LANGER, Jiří. *Co mohou prozradit...*, 1997, c. d. v pozn. 10, 236 s.; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 22–23. V citované práci Roman Doušek přibližuje Langrovu tezi o nejednotnosti vývoje lidového stavitelství a závislosti jeho forem na sociálním prostředí. Rovněž zde zmiňuje výsledky systematického bádání Jána Botíka, zabývajícího se vztahem sociální struktury a domu.

46. VÁLKA, Miroslav. Vesnické sídlo a dům. *Lidová kultura na Moravě. Vlastivěda moravská. Země a lid* (JANČÁŘ, Josef a kol.). Svazek 10, Ústav lidové kultury ve Strážnici a

Muzejní vlastivědná společnost v Brně, Strážnice – Brno 2000, s. 79–115; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 6, s. 23–24.

47. *Těšínsko*. Díl 2., Obydlí, oděv (eds. TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo, ŠTIKA, Jaroslav). Tilia, Šenov u Ostravy 2000, s. 11–98; LANGER, Jiří a kol. *Beskydy – stavby a život v nich*. Wart, Třinec 2011, 270 s.

48. V návaznosti na exaktní dokumentaci lidových staveb nelze neupozornit na soustavnou práci Jiřího Škabrady. Například v knize věnované architektuře českého venkova se zabývá nejenom vývojem půdorysného a prostorového uspořádání domu, urbanismem, sociální skladbou zástavby, jednotlivými stavebními konstrukcemi, hospodářskými objekty, ale také lidovou architekturou v rámci obecného stavebního vývoje, to znamená v širších evropských souvislostech. Srov. ŠKABRADA, Jiří. *Lidová architektura*. ČVUT, Praha 1996, 173 s.; ŠKABRADA, Jiří. *Lidové stavby. Architektura českého venkova*. Argo, Praha 2003, 245 s.

49. PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 6, s. 19–24. Jan Pešta zde mimo jiné přehledně uvádí a charakterizuje jednotlivé typy plošných průzkumů lidové architektury a vesnických sídel. Srov. PRAŽÁK, Vilém. *Slovenská lidová...*, 1957, c. d. v pozn. 5, s. 518–522.

50. PEŠTA, Jan. *Encyklopedie českých vesnic*. Díl I, Střední Čechy a Praha. Libri, Praha 2003, 327 s.; PEŠTA, Jan. *Encyklopedie českých vesnic*. Díl II, Jižní Čechy. Libri, Praha 2004, 591 s.; PEŠTA, Jan. *Encyklopedie českých vesnic*. Díl III, Západní Čechy. Libri, Praha 2005, 439 s.; PEŠTA, Jan. *Encyklopedie českých vesnic*. Díl IV, Ústecký kraj. Libri, Praha 2009, 351 s.; PEŠTA, Jan. *Encyklopedie českých vesnic*. Díl V, Liberecký kraj. Libri, Praha 2011, 398 s.

51. Za zmínku zde jistě stojí grantový projekt *Památková dokumentace vesnických sídel v ČR*, zaměřený na plošnou dokumentaci sídelních celků s definováním jejich památkových hodnot na našem území po roce 2000. Řešitelský tým pracoval na projektu pod vedením Pavla Bureše. Srov. BUREŠ, Pavel. Výzkumný projekt Památková dokumentace vesnických sídel ČR. *Zprávy památkové péče*, roč. 66, 2006, č. 4, s. 325–329; BUREŠ, Pavel, MATUSZKOVÁ, Jitka. *Katalog vesnických sídel v ČR. 2. Břeclav*. Národní památkový ústav, Praha 2006, 92 s.

52. Srov. MACEK, Petr. *Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum*. Odborné a metodické publikace, svazek 23, Státní ústav památkové péče, Praha 2001, 48 s.; KOPECKÁ, Ivana, NEJEDLÝ, Vratislav. *Průzkum historických materiálů. Analytické metody pro restaurování a památkovou péči*. Grada, Praha 2005, s. 26–43, 44–54, 77–79; KYNCL, Josef. Dendrochronologické datování krovů. *Historické krovky II. Průzkumy a opravy* (VINAŘ, Jan a kol.). Grada, Praha 2005, s. 156–186; KOUDELOVÁ, Jana, ŠIMČÍKOVÁ, Markéta. Zásady průzkumu objektů dřevěné architektury v muzeích v přírodě. *Sborník z konference konzervátorů a restaurátorů*. Technické muzeum v Brně, Brno 2006, s. 97–104; *Zkoumání historických staveb* (eds. RAZÍM, Vladislav, MACEK, Petr). Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, Praha 2011, s. 34–60, 77–92.

53. Je vhodné poznamenat, že v případě realizace operativního průzkumu ze strany státní památkové péče se vždy předpokládá zajištění vstupu do vybraného objektu a umožnění dokumentace, a to díky opoře v památkovém zákoně (Zákon č. 20 Sb., o státní památkové péči, ze dne 30. března 1987, v platném znění). Srov. BLÁHA, Jiří, JESENSKÝ, Vít,

MACEK, Petr, RAZÍM, Vladislav, SOMMER, Jan, VESELÝ, Jan. *Operativní průzkum a dokumentace historických staveb*. Odborné a metodické publikace, svazek 31, Národní památkový ústav, Praha 2005, 111 s.; *Zkoumání historických...*, 2011, c. d. v pozn. 52, s. 60–63, 147–150, 178–179, 208–211, 216–218; VESELÝ, Jan. *Měřická dokumentace historických staveb pro průzkum v památkové péči*. Odborné a metodické publikace, svazek 49, Národní památkový ústav, Praha 2014, 124 s.

54. Srov. BEDAL, Konrad. *Historische Hausforschung, Praktische Denkmalpflege. Handreichung zur Bestandsuntersuchung und Dokumentation*. Bad Windsheim 1993, 190 s.; *Anforderungen an eine Bestandsdokumentation in der Baudenkmalpflege. Arbeitsmaterialien zur Denkmalpflege in Brandenburg*, Nr. 1, Wünsdorf 2002, 28 s.; ECKSTEIN, Günter. *Empfehlungen für Baudokumentationen. Bauaufnahme-Bauuntersuchung*, Arbeitsheft 7, Landesdenkmalamt Baden-Württemberg, Stuttgart 2003, 80 s.; MENUGE, Adam. *Understanding historic buildings: a guide to good recording practice*. English Heritage, London 2006, 39 s.; *Historische Holzbauwerke und Fachwerk* (eds. ANSORGE, Dieter, GEBURTIG, Gerd). Fraunhofer IRB Verlag, Stuttgart 2008, 283 s.; *Herausgegeben vom Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt*. Halle (Saale) 2010, 58 s.; ZWERGER, Klaus. *Wood and Wood Joints. Building Traditions in Europe, Japan and China*. Birkhäuser, Basel 2012, 319 s.

55. VELLINGA, Marcel, OLIVER, Paul, BRIDGE, Alexander. *Atlas of Vernacular...*, 2007, c. d. v pozn. 12, s. XIII.

56. Srov. OLIVER, Paul. *Built to Meet...*, 2006, c. d. v pozn. 10, s. 287–314; VELLINGA, Marcel, OLIVER, Paul, BRIDGE, Alexander. *Atlas of Vernacular...*, 2007, c. d. v pozn. 12, s. XIII–XIV.

57. Srov. BRUNSKILL, Ronald William. *Vernacular architecture...*, 2000, c. d. v pozn. 12, s. 32–35, 250–251; VELLINGA, Marcel, OLIVER, Paul, BRIDGE, Alexander. *Atlas of Vernacular...*, 2007, c. d. v pozn. 12, s. XIV. Platformou uváděných organizací jsou rovněž vydávány periodika: *Traditional Dwellings and Settlements Review – Journal of the International Association for the Study of Traditional Environments*, *Bulletin of People-Environment Studies*, *Buildings & Landscapes – Journal of the Vernacular Architecture Forum*.

2. Metodika provádění soupisu a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství

Předkládaná metodika byla sestavena za účelem vytvoření základního postupu systematické identifikace a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství v terénu, následného zpracování výsledků průzkumu formou navržených katalogových (databázových) listů a stanovení způsobu výzkumu vztahu majitelů, uživatelů a širší veřejnosti k uváděným stavbám. Metodika hlavní měrou vzešla z realizovaného plošného tematického,¹ a zároveň de facto záchranného průzkumu roubených staveb, dodnes dochovaných v prostoru ostravsko-karvinského uhelného revíru a blízkého okolí.² Snahou zde bylo stanovit nejen efektivní způsob průzkumu a dokumentace jednotlivých objektů, včetně jejich konstrukcí, ale rovněž nastínit obecný postup při získávání důležitých informací spojených s prací v terénu a tvořících nedílnou součást průzkumu.

Již předcházející kapitola, shrnující východiska zkoumání objektů tradičního stavitelství, představila některé z výzkumných aktivit, u nichž byly uplatněny metodické principy, nutně zohledněné i v této metodice. Jednalo se zejména o výzkumy organizované národopisci (etnografy) a pracovníky či spolupracovníky dnešního památkového ústavu. Nelze zde opomenout ani celou řadu doposud vydaných metodik, které se staly výsledkem dlouholetých zkušeností odborníků podílejících se na zpracovávání nesčetného množství průzkumů nejčastěji pro potřeby památkové péče.³ Právě v nedávné době bylo Národním památkovým ústavem zveřejněno několik nových metodických publikací.⁴ Ačkoli prezentovaná metodika vznikala souběžně s níže citovanými specializovanými metodikami, jejím cílem je na ně účelně navázat a v některých ohledech i dále rozvinout (podrobněji viz podkapitola 2.2 Specifika metodiky).

Vedle vydaných metodických publikací není možné nepřipomenout stěžejní práce autorů z řad našich předních odborníků na památkovou péči, architekturu, etnografii, dějiny umění, stavební technologie či materiálové analýzy, které jsou důležitým výchozím podkladem systematického bádání.⁵ Jen prostřednictvím studia této literatury lze proniknout do obecné problematiky zkoumání a poznávání objektů tradičního stavitelství z hlediska jejich typologie, konstrukčního řešení, použitých materiálů a technologií, i uplatňované terminologie při jejich dokumentaci. Na tomto místě by byla škoda nezmínit bakalářskou práci jednoho ze spoluautorů předkládané metodiky, pojednávající o průzkumu, dokumentaci a ochraně stavebního kování, tedy převážně kování výplní okenních a dveřních otvorů.⁶ Práce mimo jiné obsahovala návrh metodiky pro dokumentaci a katalogové zpracování kování, demonstrované na konkrétním souboru stavebních objektů. Ověřený a následně modifikovaný

princip systémového katalogu byl částečně využit i pro popisovanou metodiku zabývající se dokumentací roubených objektů jako stavebních celků.

2.1 Vymezení předmětu zkoumání

Nejdůležitějším předpokladem každého výzkumu je přesné stanovení vlastního předmětu zkoumání. V našem případě jde o *roubenou stavbu*, jejíž základ je tvořen vázanou trámovou konstrukcí, která vznikla jako výtvar tradičního stavitelství. Víme, že u roubených budov se můžeme setkat jak s příznanými, tak rovněž s opláštěnými (deskami, šindelem, eternitem a podobně) nebo omítanými roubenými stěnami. Náš zájem se pochopitelně dotýká i staveb částečně roubených, u nichž se vedle roubení uplatňují další dřevěné a zděné konstrukce. U daného předmětu zkoumání – roubeného objektu – nelze opomenout ani jeho postavení v půdorysné struktuře příslušného sídla, jeho začlenění v rámci usedlosti, hospodářského dvora či okolní zástavby.

Tato metodika je primárně zaměřena na profánní budovy tradičního stavitelství, to znamená, že hlavní pozornost je věnována původně obytným a hospodářským roubeným stavbám, mezi něž patří domy, stodoly, chlévy, kůlny, sýpky a další. Již nyní je vhodné upozornit na skutečnost, že současné využití dodnes zachovaných uváděných objektů mnohdy neodpovídá jejich původní funkci. Někdejší obytná stavení jsou nejčastěji využívána k rekreaci, nebo jsou v nich zřizovány stylové restaurace. Hospodářské budovy většinou slouží jako odkladiště nejrůznějších předmětů a materiálu, což je pochopitelné, neboť i hospodaření pro vlastní potřebu přestalo být vedlejší složkou obživy. Abychom dostáli úplnosti, musíme připustit, že i v dnešní době existují výjimky potvrzující pravidlo.

Zamyslíme-li se dále nad předmětem zkoumání v rovině předpokládaného stáří a aktuální podoby dokumentovaných staveb, lze na základě zkušeností z terénního průzkumu konstatovat, že je opodstatněné dokumentovat veškeré roubené objekty zbudované před polovinou 20. století. I u roubených staveb vzniklých v průběhu první poloviny 20. století můžeme velmi často pozorovat dozvuky místních stavebních tradic. Zároveň je užitečné zabývat se dokumentací objektů tradičního stavitelství, které sice prošly výraznými stavebními adaptacemi, ale stále nesou znaky a prvky doby svého vzniku (kupříkladu dílem dochované dřevěné konstrukce, čitelnou původní dispozici a podobně). Mnohdy představují velmi cenné analogické příklady.

Vedle dokumentace celkové podoby samotných objektů je žádoucí shromáždit veškeré informace obsažené ve výpovědi současných vlastníků či případných pamětníků, které se

vztahují k nedávné historii, přítomnosti a třeba i k plánované budoucnosti té které stavby. Výzkumníka a dokumentátora by měly zajímat další související otázky typu: kdy a kým byly objekty zbudovány a opravovány, kdo v nich žil a žije, jak byly a jsou využívány. Stále více si uvědomujeme, že doposud zachované roubené stavby, i s dosavadními mladšími úpravami, zůstávají jedinečnými svědky minulosti – doklady forem obydlí a hospodářství, které přetrvaly dodnes. V těchto stavbách je stále uchována paměť jejich tvůrců a uživatelů, a to v podobě uplatněných konstrukcí, materiálové skladby, dispozičního řešení a podobně. Lze pak očekávat, že nejradikálnějšími změnami prošlo vybavení jednotlivých budov. Při práci v terénu tedy nelze opomenout ani relaci vlastník – objekt, neboť právě tento vztah je rozhodujícím činitelem pro další stavebně historický vývoj objektu.

Shrneme-li stručně vymezení předmětu a podstaty jeho zkoumání, jde nám především o dokumentaci a poznávání roubené stavby v kontextu jejího postavení v půdorysné struktuře sídla a bezprostřední zástavby, s důrazem na: **1) celkovou podobu** objektu, definovanou jeho exteriérem a interiérem – konstrukcemi, rozměry, materiály, technologiemi výroby, povrchovými úpravami, technickými detaily a pochopitelně vnitřním uspořádáním (půdorysem vlastní stavby); **2) původní a současné využití** objektu *ve vztahu k jeho majiteli/majitelům, případně správci/nájemci*, včetně změn využívání jednotlivých prostor stavebního celku – zohlednění sociální roviny; **3) míru zachování** objektu, která se odvíjí od jeho aktuálního stavebnětechnického stavu a přístupu jednotlivých vlastníků; zde sledujeme různé druhy poškození a sekundární úpravy, včetně rozsahu dochované autenticity.⁷

2.2 Specifika metodiky

Specifika metodiky do jisté míry vycházejí z okruhu jejich potenciálních uživatelů. Těmi mohou být například etnografové/etnologové, památkáři, architekti, stavební historici a v zásadě všichni, kteří se rozhodnou realizovat výzkum objektů tradičního stavitelství, jehož součástí nebo přímo cílem se stane provádění soupisu a dokumentace roubených staveb se zohledněním vztahu subjektů ke zkoumaným objektům. Lze předpokládat, že půjde převážně o pracovníky paměťových institucí a univerzit, z nichž můžeme jmenovat především muzea v přírodě a v rámci vysokých škol pak obory, jako jsou etnologie, dějiny umění, architektura, muzeologie, památková péče nebo ochrana kulturního dědictví.

Metodika je zaměřena na veškeré roubené stavby, vyjma sakrálních objektů, bez ohledu na to, zda se jedná o zákonem chráněné památky, případně o budovy nacházející se na území s památkovou ochranou (v památkových rezervacích a zónách či v ochranných

pásmech). I tato skutečnost se stala jedním z důvodů, proč vznikla předkládaná metodika ověřená během výše zmiňovaného záchranného průzkumu, který se v reálných podmínkách nemohl striktně řídit uváděnými metodikami vzešlými z činnosti památkové péče. Dalším z důvodů pro sepsání metodiky byl prostý fakt, že dřevo jako stavební materiál snáze podléhá poškození a zániku než zděné konstrukce, a tak se i existence roubených staveb jeví více ohrožena, což nabádá k jejich urychlené dokumentaci.

Připomeňme si, že úspěšné provedení operativního či přímo stavebně historického průzkumu je zpravidla podmíněno skutečností, že předmětem zájmu jsou státem chráněné nemovité památky či historické stavby v památkově hodnotných sídelních celcích. Zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči v platném znění, je ošetřeno zajištění uskutečnění náležitých průzkumů, aby mohla být při posuzování plánovaných prací na památce dodržena podmínka, že se bude „*vycházet ze současného stavu poznání kulturně historických hodnot, které je nezbytné zachovat při umožnění realizace zamýšleného záměru*“.⁸ Vlastník památkově chráněného objektu je tedy povinen umožnit „*vědecký výzkum kulturní památky, popřípadě pořízení její dokumentace*“.⁹ Národní památkový ústav „*plní úkoly odborně metodického, dokumentačního a informačního pracoviště pro úsek státní památkové péče a zabezpečuje průzkumy, výzkumy a dokumentaci kulturních památek, památkových rezervací a památkových zón*“.¹⁰ Citovaný zákon tak opravňuje pracovníky památkového ústavu dokumentovat nemovitosti s oficiálním statusem památky bez ohledu na jejich majetkoprávní příslušnost,¹¹ jakkoli tušíme, že praxe se od teorie (zákona) může nejednou lišit.

Stále naléhavěji si totiž uvědomujeme, jak velká nastala změna podmínek dokumentace soukromých objektů. U výzkumných akcí realizovaných v minulosti bylo ještě vcelku běžné zpřístupnění nemovitostí jejich vlastníky jak ze strany exteriéru, tak také interiéru. Zdá se, že tehdejší zpracovatelé měli mnohem více příležitostí zabývat se podrobnou dokumentací staveb, včetně dochovaného vnitřního vybavení jednotlivých prostor. Tato možnost se postupně vytratila, s čímž se dnešní generace výzkumných pracovníků musí vyrovnat, přesněji řečeno hledat nové cesty.¹² Ukazuje se, že práce v terénu je nepříznivě ovlivňována současným společenským klimatem, jež vyvolává zvýšenou nedůvěru majitelů objektů tradičního stavitelství vůči jakémukoli projevu zájmu, který fakticky znamená narušení jejich soukromí. Postoj vlastníků se však může výrazně zlepšit v případě objasnění důvodu výzkumu a ujištění, že se jedná o dokumentaci pro čistě vědecké účely bez primárního nároku na prohlášení stavby za státem chráněnou památku.¹³

V navržené metodice je tedy implementován doporučený postup jak kontaktovat majitele vybraných objektů a jak postupovat s ohledem na míru jejich vstřícnosti, aby se terénním pracovníkům podařilo zaznamenat co možná největší množství informací nejen o stavbách a konstrukcích, které jsou důležitým a přesto nezdědká ohroženým hmotným pramenem, ale také o jednotlivých majitelích a jejich vztahu k objektu. V zásadě zde platí pravidlo, že je lepší alespoň dílčí dokumentace než žádná. Na druhou stranu pokud se nám podaří s vlastníkem správně navázat kontakt a získat si jeho důvěru, můžeme průzkum konkrétního objektu prohloubit a vytvořit tak propracovanou dokumentaci, u níž se účelně skloubí několik aspektů – stavebně historický, historický, etnografický či sociologický (již zmiňovaný vztah majitele k nemovitosti, který ve skutečnosti rozhoduje o další existenci stavby).

Na rozdíl od jiných metodik se tato nezabývá stanovením kritérií památkového hodnocení. Průzkum, který předcházela této metodice, neměl ambice zkoumané objekty navrhnout k prohlášení za nemovité kulturní památky (v mnoha případech by to bylo kontraproduktivní), nebo násilně zasahovat do jejich dalšího vývoje (což ovšem nevylučuje jejich následné monitorování a zkoumání). Proto je v metodice, přímo v katalogových listech, vyhrazen prostor alespoň pro obecné hodnocení míry zachování autenticity jednotlivých konstrukcí, a to čistě z důvodu prohloubení výpovědní hodnoty dokumentace.

Všechny hlavní, výše nastíněné důvody motivované současnými reálnými podmínkami průzkumu roubených objektů tradičního stavitelství vedly k vytvoření speciální metodiky sestávající ze dvou provázaných částí (dílčích metodik), jež určují postup získávání informací, navázání kontaktů s respondenty (nejen vlastníky nemovitostí), dokumentace vytipovaných staveb v terénu i následného zpracování výsledků v podobě katalogových listů coby neomezené databáze umožňující další využití přehledně uchovaných informací o konkrétních roubených objektech.

2.3 Metodika průzkumu roubených objektů tradičního stavitelství

Dodnes zachovaná roubená obydlí, stejně jako roubené hospodářské budovy, jež svou formou, použitými materiály, technologiemi a konstrukcemi vycházejí z tradičního stavitelství s typickými regionálními znaky, představují velmi cenné hmotné prameny. Mnohé z hodnotných roubených objektů nepodléhají zákonné památkové ochraně a nejednou zůstávají skryty nejen široké, ale také odborné veřejnosti. Neboť se v mnoha případech jedná

o poslední výjimečné, postupně zanikající reprezentanty stavebních tradic, je žádoucí zasadit se o jejich identifikaci, průzkum a dokumentaci.

2.3.1 Identifikace objektů

Prvním krokem k zahájení průzkumu dotýkajícího se soupisu a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství je stanovení jeho územního rozsahu.¹⁴ Přesné vymezení prostoru, ve kterém bude terénní průzkum probíhat, je velmi důležité pro následnou komunikaci s úřady a v konečném důsledku i s vlastníky vybraných roubených staveb. Ačkoli můžeme být rámcově seznámeni s terénem, ve kterém se budeme pohybovat a kde byl potvrzen výskyt roubené architektury, to nejpodstatnější, tedy přesná identifikace objektů – předmětu našeho zájmu – nás teprve čeká.

2.3.1.1 Oslovení obcí

Po přesném vytyčení rozlohy území, dané kupříkladu souborem obcí, jedním nebo více okresy, etnografickým regionem či krajem, lze přistoupit k oslovení dotýčných obcí. Je žádoucí v dostatečném předstihu (nejlépe dvouměsíčním) před samotným výjezdem do terénu kontaktovat příslušné obecní a městské úřady, na jejichž katastru se budeme v rámci průzkumu pohybovat. Již tato korespondence může přinést mnoho cenných informací přímo o lokalizaci objektů, vlastnicích, případně poskytnout kontakty na další zainteresované osoby (například kronikáře, místní badatele či pamětníky). Tímto krokem je v neposlední řadě zajištěna legitimizace působení terénních pracovníků, jejichž opakovaná přítomnost v definovaném prostoru a dokumentační postupy mohou u nezasvěcených osob vyvolat jistá podezření a pochybnosti.

Obcím adresovaná žádost o spolupráci v podobě oficiálního dopisu by měla kromě formálních náležitostí (hlavička instituce, oslovení, jméno a podpis hlavního garanta výzkumu a další) obsahovat:

1. představení výzkumné akce, její důležitosti a stručný popis předmětu zájmu i očekávaných výsledků;
2. prosbu o pomoc/spolupráci v rozsahu poskytnutí informací o roubených stavbách, o jejich lokalizaci (číslo popisné, evidenční), o přibližném stavu jejich zachování, zda se jedná o budovy obytné či hospodářské, případně jaký je vztah místních obyvatel k objektům tradičního stavitelství;

3. prosbu o sdělení kontaktu na místního kronikáře/kronikářku či jinou místních poměrů dostatečně znalou osobu, prostě na kohokoli, kdo by nám mohl v naší záležitosti jakkoli pomoci;
4. nahlášení provádění terénního průzkumu v daném časovém intervalu a uvedení kontaktní osoby/osob (e-mailová adresa, telefonní číslo);
5. poděkování.

2.3.1.2 Průzkum terénu

Je velmi přínosné před „oficiálním“ zahájením průzkumu uskutečnit nezávaznou rekognoskaci terénu, při níž si lze vytvořit alespoň hrubou představu o místních poměrech, které se mohou diametrálně lišit obec od obce. Jen ve stručnosti si shrňme známá fakta dotýkající se přípravné fáze průzkumu, explicitně formulovaná v citovaných metodických publikacích památkového ústavu.

Terénní průzkum zahajujeme vybaveni odpovídajícím penzem vědomostí a zkušeností, které lze utříbit zodpovědnou teoretickou přípravou, jež by měla vždy předcházet práci v terénu. Základem je bezpochyby shromáždění všech relevantních dostupných údajů vzešlých z provedené heuristiky – studia příslušné literatury a pramenů, mezi nimi pak zejména starších mapových podkladů, obzvláště map stabilního katastru jako srovnávacího materiálu s moderními mapovými díly. Ideální, avšak nadstandardní podklad představuje elektronický soutisk císařského povinného otisku mapy stabilního katastru¹⁵ s aktuální katastrální mapou příslušného územního celku, který nám umožňuje operativně sledovat základní změny ve struktuře a zástavbě sídla. Do terénu tedy vstupujeme s připravenými mapovými podklady a s dobrou teoretickou znalostí problematiky – typologie dokumentovaných staveb, jejich typických hmotových, konstrukčních či dispozičních řešení.¹⁶

Během terénního průzkumu je vhodné v základní míře dokumentovat všechny zjištěné roubené obytné i hospodářské budovy ihned, a to i z dálky (takzvaně „zpoza plotu“), aby byla následně zaručena jejich nezpochybnitelná identifikace přímo v terénu. Musíme předpokládat, že v určitém procentu případů se nepodaří domluva s majitelem a zpřístupnění stavby nebude umožněno.

Prvotní záznam dotýkající se konkrétního objektu, jehož výskyt byl v terénu potvrzen, by měl obsahovat základní identifikační údaje, jako jsou: označení stavby (dům, stodola, kůlna, sýpka a podobně); číslo popisné nebo evidenční; parcelní číslo s uvedením

katastrálního území; název obce (případně obecní části); okres a stručný popis. Identifikační údaje lze pak rozšířit podle charakteru konkrétního průzkumu. Poznamenejme, že při identifikaci staveb je již v této fázi příhodné ověřovat jejich starší existenci komparací archivních mapových podkladů, zvláště pak zmiňovaných císařských povinných otisků map stabilního katastru převážně z 30. let 19. století či indikačních skic ze stejného období, nejčastěji deponovaných v příslušných zemských archivech.¹⁷

2.3.1.3 Oslovení vlastníků

Vlastníci objektů by měli být v první fázi osloveni opět formou oficiálního dopisu, ke kterému je žádoucí přiložit speciálně připravený dotazník pro majitele roubených objektů tradičního stavitelství (podrobněji viz podkapitola 2.4.2.4). Avšak již v průběhu identifikování roubených staveb v terénu se nám může podařit navázat osobní kontakt s některými majiteli. Této příležitosti je třeba využít. Praxe opakovaně potvrdila, že je vždy lepší jednat s vlastníkem, který byl dopředu o akci informován a byl obeznámen s podstatou terénního průzkumu. Osobní kontakt se pak odvíjí od představení osob, instituce a výzkumného záměru, přičemž je vhodné zdůraznit, že jde o výzkum vědecký, jehož výsledky budou archivovány v příslušné instituci, kde budou sloužit badatelským účelům a budou dostupné pouze eventuálním zájemcům o zkoumanou problematiku.

Na základě identifikovaných staveb v terénu lze následně vyhledat adresy trvalého pobytu jednotlivých majitelů v katastru nemovitostí – na webových stránkách Českého úřadu zeměměřického a katastrálního (nahlížení do katastru nemovitostí). Oficiální dopis by měl kromě formálních náležitostí obsahovat:

1. představení výzkumné akce, její důležitosti a stručný popis předmětu zájmu i očekávaných výsledků;
2. prosbu o zpřístupnění roubeného objektu k dokumentaci;
3. nastínění průběhu a způsobu dokumentace;
4. prosbu o vyplnění přiloženého dotazníku;
5. ujištění, že získané informace budou použity výhradně pro vědecké účely;
6. uvedení kontaktní osoby/osob (e-mailová adresa, telefonní číslo) pro dojednání termínu dokumentace;
7. poděkování.

2.3.2 Získávání informací o objektech

Víme, že samotná dokumentace roubených objektů v terénu by měla pouze částečnou vypovídací hodnotu, pokud by nebyla podpořena dalším sběrem informací pocházejících z odborné literatury, archivních fondů nebo ústního sdělení, případně z pera (dotazníkové šetření) vlastníků popisovaných staveb a dalších zainteresovaných osob.

2.3.2.1 Rozbor literatury

Je zřejmé, že na tomto místě mohou být jen rámcově uvedeny hlavní kategorie odborné literatury, související se zkoumanou problematikou. V rámci průzkumu roubených objektů tradičního stavitelství nejčastěji využíváme: 1) základní topografické práce; 2) publikace a studie, vztahující se k vymezenému území, které může být definováno souborem obcí, jedním nebo více okresy, etnografickým regionem či krajem; 3) literaturu o lidové architektuře (tradičním stavitelství), ať již obecnou, tematicky či regionálně zaměřenou.

1) Vezmeme-li jako příklad uváděný průzkum roubených objektů v prostoru ostravsko-karvinského uhelného revíru a blízkého okolí, můžeme zde ze starších prací zmínit historickou topografii rakouského Slezska, sepsanou na začátku 19. století přírodovědcem Reginaldem Kneiflem.¹⁸ Topografie sestává ze dvou dílů (druhý díl obsahuje tři svazky) členěných podle tehdejších krajů, uvnitř krajů pak podle panství. Důležitý je pro nás údaj, ke kterému panství jednotlivé vsi náležely. Mezi další zásadní práce bezpochyby patří historický místopis Ladislava Hosáka, poprvé vydaný roku 1938 (jako reprint pak v roce 2004)¹⁹ či rozsáhlé místopisné dílo kolektivu autorů, jež vznikalo při Univerzitě Palackého v Olomouci od 60. let 20. století.²⁰ Pro získání základních informací o městských sídlech, územních jednotkách a celcích v celém prostoru Čech, Moravy a Slezska lze využít obsáhlé práce Karla Kuči a Štěpána Mlezivy.²¹ Vedle historických topografií a soupisových publikací je zapotřebí připomenout také práce zabývající se místními jmény.²² Ty mimo jiné přinášejí nejstarší písemné doklady k jednotlivým místním názvům i s jejich přesnými citacemi.

2) Zejména v případě publikací regionálního charakteru bývají iniciátory jejich vydání přímo obecní a městské úřady (v současnosti většinou díky sponzorským darům místních firem). Mezi nejčastější impulsy pro sepsání těchto monografií patří výročí spojená se založením té které obce, respektive vážící se na první písemnou zmínku o ní. Autory bývají zainteresovaní místní badatelé, kronikáři, ale rovněž odborní historici – pracovníci archivů, muzeí, vysokých škol a podobně. Práce zaměřené na historii i současnost konkrétních obcí mívají rozdílnou úroveň, nicméně velmi často obsahují cenné údaje (kupříkladu soupisy čísel

popisných domů a jmen jejich majitelů, informace o přečíslování) a stávají se významným zdrojem dobových fotografií nejen jednotlivých budov, ale i obecních a místních částí sídelních celků.

3) Literatura věnovaná tradičnímu stavitelství, chceme-li lidové architektuře, představuje rozhodující souhrn informací, nepostradatelný pro všechny osoby, které se danou problematikou zabývají, případně realizují vlastní průzkumy. Vybrané stěžejní práce byly již prezentovány v předchozí kapitole a další pak citovány v poznámkovém aparátu. Pochopitelně existuje nepřehledné množství domácích i zahraničních publikací zabývajících se objekty tradičního stavitelství, zaměřených regionálně i tematicky (například katalogy muzeí v přírodě, práce o dřevěných konstrukcích či dřevěných sakrálních stavbách a podobně), pro jejichž úplné představení by musela být sestavena odpovídající bibliografie.²³

2.3.2.2 Archivní průzkum

Jednotlivé kroky, jak postupovat při archivním průzkumu, byly přehledně zpracovány v již citovaných, zejména metodických publikacích. Z tohoto důvodu by nebylo účelné je vyčerpávajícím způsobem znovu opakovat. Proto se zde zaměříme pouze na výčet základních institucí, kde lze nalézt písemné i obrazové prameny, včetně plánové dokumentace, jež mohou zásadním způsobem doplnit výsledky terénního průzkumu. Žádoucí je pak provedení vyhodnocení a závěrečné syntézy získaných dat.²⁴

Nejen při zpracovávání historie jednotlivých identifikovaných objektů, ale také vybraných sídelních celků vycházíme především z pramenů uložených v paměťových institucích. V první řadě se jedná o archivy, jako jsou Národní archiv, Moravský zemský archiv v Brně, Zemský archiv v Opavě, Státní oblastní archivy a jejich součásti – Státní okresní archivy, a dále pak archivy územních samosprávných celků (například Archiv města Brna či Archiv města Ostravy) nebo archivy specializované. Druhou významnou skupinu paměťových institucí představují různé druhy muzeí. Dodejme, že některé z archivních pramenů byly zpracovány a zveřejněny formou edic, z nichž namátkou můžeme připomenout kupříkladu starší ediční počín Josefa Kalouska *Řády selské a instrukce hospodářské* v rámci *Archivu českého, Tereziánský katastr moravský*, dílo dvojice autorů Jiřího Radimského a Miroslava Trantírka či *Karolínský katastr Slezský*, který k vydání ve dvou svazcích připravili Jan Brzobohatý a Stanislav Drkal.²⁵

Přeneseme-li naši pozornost k základním archivním dokumentům přinášejícím cenné informace pro výzkum tradičního stavitelství, musíme zde uvést jeden z nejstarších

dochovaných typů pramenů, kterými jsou *urbáře* (soupisy poddanských povinností vůči vrchnosti), nejčastěji uložené ve fondech velkostatků. Majetkoprávní záležitosti vztahující se k jednotlivým usedlostem jsou evidovány v *pozemkových knihách*, ať už máme na mysli knihy gruntovní, purkrechtní či hlavní, a nelze opomenout ani knihy svatebních smluv.²⁶ Je vhodné poznamenat, že mladší záznamy (zhruba od poslední čtvrtiny 19. století) dotýkající se vlastnictví, případně rozsahu jednotlivých nemovitostí, nalezneme v pozemkových knihách uložených na příslušných katastrálních úřadech. Další, naprosto zásadní pramen pro studium tradičního stavitelství představují *katastry*. Můžeme zde jmenovat berní rulu (pro Čechy), lánové rejstříky (pro Moravu) a následně pak karolínský (pro Slezsko), tereziánský a josefinský (uváděn také jako josefský) katastr. Monumentálním dílem co do úplnosti a přesnosti se pro české země stal stabilní katastr z 20.–40. let 19. století, který již vznikl na základě přesného trigonometrického měření. Kromě výše zmiňovaných indikačních skic a císařských povinných otisků map stabilního katastru nelze zapomínat ani na písemné materiály vzešlé z této akce, jako jsou například vceňovací operáty či parcelní protokoly.²⁷ Nepochybně je žádoucí nevynechat ani prameny zachycující výnosy pozemkové držby, stejně jako pozdější reambulaci stabilního katastru.

Zůstaneme-li ještě na okamžik u archivních pramenů, které lze využít pro studium tradičního stavitelství, jeví se jako velmi přínosné různé *soupisy majetku* (inventáře) a *obyvatelstva*, zejména běžně přístupné sčítací operáty z let 1857–1910 a z roku 1921. Pro rekonstrukci sociálních poměrů a rodinného života v rámci jednotlivých usedlostí představují nezastupitelný pramen *matriky*, kontinuálně vedené převážně od druhé poloviny 17. století. Mnohdy klíčové údaje doplněné obrazovým materiálem (fotografiemi i kresbami) lze dohledat v *obecních kronikách*, jež nejčastěji bývají součástí fondů archivů měst a obcí.²⁸

Vedle archivních fondů je zapotřebí brát v potaz také prameny deponované v muzejních sbírkách a podsbírkách (etnografických, historických, uměleckohistorických, fotografických a podobně). Při studiu tradičního stavitelství nám mohou velmi často napomoci nejen kolekce historických fotografií, pohlednic a jiných ikonografických pramenů, ale rovněž kresebná a plánová dokumentace obytných i hospodářských budov z venkovského prostředí, vzešlá nejčastěji z různých národopisných soupisových akcí. Nedílnou součástí těchto soupisů bývají také písemné materiály obsahující kupříkladu průvodní zprávy o průzkumech či vyplněné dotazníky, jeden z důležitých vypovídacích pramenů.²⁹

Nakonec zde můžeme jen v krátkosti připomenout další zdroje často klíčových informací pro všechny badatele zabývající se zkoumáním lidových staveb. Jde například o

materiály uložené v archivech stavebních úřadů, v archivech jednotlivých územních pracovišť Národního památkového ústavu, včetně dokumentace vzešlé z činnosti Státního památkového úřadu pro Čechy v Praze a pro Moravu a Slezsko v Brně, nebo o materiály deponované v Etnologickém ústavu Akademie věd České republiky. Je zřejmé, že zde není prostor pro vyjmenování všech dotčených institucí a úřadů.

2.3.3 Úrovně terénní dokumentace

Hloubka poznání každé historické stavby jako hmotného pramene in situ se především odvíjí od ochoty jejího vlastníka přistoupit na spolupráci s pracovníky provádějícími průzkum. Jelikož se zabýváme postupem realizace soupisu a dokumentace objektů tradičního stavitelství, jež a priori nejsou státem chráněnými památkami, skutečně záleží na dobré vůli majitele, eventuálně majitelů nemovitosti, zda výzkumníkům zpřístupní jejich objekt zájmu za účelem provedení dokumentace či nikoli. Pokud se zúčastněným podaří sjednat konkrétní termín průzkumu příslušné stavby, i přesto je nezbytné počítat s časovým a prostorovým omezením. Doba vyměřená pro dokumentaci je většinou dána vlastnickým denním programem a povinnostmi. Rozsah průzkumu z hlediska zpřístupnění objektu jako celku, včetně kupříkladu uzavřeného hospodářského dvora s dalšími budovami, pak závisí na míře tolerance toho kterého majitele nechat si narušit své soukromí. Všechny uváděné skutečnosti by měly být dopředu vyhodnoceny a následně zohledněny při práci v terénu. Z tohoto důvodu předkládáme obecný postup terénní dokumentace při stanovení hlavních priorit a posloupnosti popisu jednotlivých částí stavebního celku.

Na základě zkušeností z výzkumu vyvstala potřeba pokusit se nastínit základní úrovně dokumentace, přičemž úspěšnost terénní práce je vždy podmíněna dvěma hlavními ukazateli – časem a mírou zpřístupnění objektu. Nakonec byly alespoň rámcově vymezeny čtyři úrovně dokumentace. Jedná se o dokumentaci: 1) bez zpřístupnění objektu, 2) se zpřístupněním objektu pouze z exteriéru, 3) se zpřístupněním objektu z exteriéru a částečně i z interiéru a 4) s celkovým zpřístupněním objektu.

1) Na nejnižší úrovni probíhá dokumentace stavby tehdy, jestliže se nám nepodařilo kontaktovat vlastníka nebo nám byl odepřen přístup do objektu. V tomto případě se dokumentace může zaměřit na začlenění stavby v sídelní struktuře, komunikační vazby a její postavení v krajině; začlenění objektu v rámci usedlosti, hospodářského dvora či okolní zástavby; stručný architektonický popis budovy včetně zachycení střešní konstrukce (štitů, krytiny, komínů a okapového systému), venkovních schodišť, pavlačí či verand; popis

zápraží, oplocení a úpravy okolního pozemku. Na základě pozorovatelných příčných spojů v roubených stěnách, rozmístění dveřních a okenních otvorů, pozic komínů vystupujících nad střešní rovinu a dalších vnějších znaků lze rovněž odhadnout vnitřní uspořádání objektu, což platí zejména u obytných staveb.

2) V případě zpřístupnění objektu alespoň ze strany exteriéru můžeme rozšířit dokumentaci na detaily související s celkovým architektonickým a zčásti i konstrukčním řešením stavby – popis venkovních dřevěných a zděných konstrukcí. Lze přistoupit k podrobnější dokumentaci roubení, u něhož si všímáme počtu věnců, opracování trámů, nárožních spojů, konstrukčního řešení dveřních a okenních otvorů, výplně spár mezi trámy roubení, detailů výzdoby, povrchových úprav a podobně. Sledujeme vnější podobu dveřních a okenních výplní včetně použitého kování, barevnosti, eventuálně dalších ozdobných prvků. V této úrovni dokumentace můžeme zaznamenat také materiálovou skladbu venkovních konstrukcí, jejich rozměry, případně poškození či sekundární úpravy. Zároveň lze například důkladněji zachytit uspořádání dvora nebo úpravu bezprostředního okolí příslušného objektu a popsat vybrané technické prvky v podobě studní či kanalizace (způsobu odvodu odpadních vod). Pokud získáme svolení majitele nemovitosti, můžeme v této fázi uskutečnit rovněž odběr vzorků kupříkladu pro stanovení stratigrafie barevných vrstev nátěrů v rámci povrchových úprav konstrukcí nebo pro analýzu složení výplně spár mezi trámy roubených stěn.

3) Je-li nám zpřístupněn exteriér a částečně i interiér objektu, je možné posunout se o krok dál v dokumentaci. Setkáme-li se s omezeným zpřístupněním vnitřních prostor, většinou se jedná o nevyužité půdy a sklepy, u nichž byl často samotným vlastníkem zrušen bývalý v minulosti běžně využívaný přístup. Dokumentaci můžeme rozšířit o popis dispozice stavby, v našem případě obvykle přízemí, včetně pořízení alespoň schematického půdorysného plánu ve stanoveném měřítku (jen ojediněle lze počítat s podrobným zaměřením objektu, které bývá samozřejmostí například u stavebně historických průzkumů státem chráněných památek). V rámci uváděné úrovně dokumentace je možné detailněji se věnovat rovněž dveřním a okenním výplním ze strany interiéru a dále pak stropům, podlahám, vnitřním schodištím, otopným zařízením, eventuálně technickým prvkům pozorovatelným uvnitř stavby (například původní elektroinstalaci). Podaří-li se nám získat svolení majitele, pořizujeme v rámci možností také rozměry dobře přístupných konstrukcí. Zvyšuje se zde i pravděpodobnost zprostředkování odběru vzorků pro analýzy; v některých případech sám vlastník projeví zájem o rozbor dochovaných dřevěných prvků objektu pomocí dendrochronologie za účelem

získání či ověření údajů o jejich stáří. Opět zaznamenáváme uplatněné materiály, technologie, povrchové úpravy a případnou výzdobu; snažíme se posoudit aktuální stav, poškození a výskyt druhotných zásahů u popisovaných konstrukcí.

4) Optimální situací, která může nastat při dokumentaci konkrétní stavby, je její celkové neomezené zpřístupnění. V takovém případě lze realizovat dokumentaci v plném rozsahu jednotlivých zmíněných úrovní, včetně ne vždy přístupných prostor, jako jsou půdy a sklepy. Máme tedy příležitost zabývat se i dokumentací krovové konstrukce, případně pozůstatků starších dřevěných vestaveb komor v půdních prostorech.

Jak již bylo naznačeno, při práci v terénu musíme vždy počítat s nečekanými, většinou nepříznivými vnějšími podmínkami, které mohou negativně ovlivnit celou akci. Formulované úrovně dokumentace jsou spíše orientační pomůckou vycházející z postupu při dokumentaci roubeného přízemního objektu tradičního stavitelství jednou nebo dvěma osobami. Rovněž faktor počtu dokumentátorů během jedné akce (výjezdu) hraje svou nezanedbatelnou roli. Dokumentace prováděná dvěma osobami bývá obvykle bezpečnější a efektivnější, a to především při zaměřování staveb či konkrétních konstrukcí.

Za vhodné doplnění popisovaného soupisu a dokumentace objektů tradičního stavitelství považujeme zdánlivě podružné informace o místních názvech jednotlivých částí obytných i hospodářských budov, stejně jako o míře zachované autenticity dokumentovaných konstrukcí. Zaznamenávání různých místních pojmenování má svůj význam nejen pro porozumění starším textům v kronikách, v zápisech pamětníků a v jiných archivních materiálech (často etnografického charakteru), ale rovněž pro uchovávání lokálních výrazů dotýkajících se problematiky lidového stavitelství. Pokus o zhodnocení míry zachované autenticity je sice subjektivním pohledem výzkumníka, avšak pohledem zachycujícím příslušnou dobu z hlediska vnímání hodnot nejen dokumentované stavby. Údaje o dataci jednotlivých konstrukcí na základě jejich typologie doporučujeme vždy konfrontovat s výsledky archivního průzkumu, eventuálně se závěry obdobných výzkumných akcí probíhajících v daném regionu.

2.3.4 Metody terénního průzkumu a dokumentace

Výčet a fundovaný popis běžně používaných i speciálních metod terénního průzkumu a dokumentace je téměř vyčerpávajícím způsobem obsažen v uváděných metodických publikacích Národního památkového ústavu. Užívané dokumentační metody v zásadě vycházejí z praxe památkové péče. Jde o postupy známé z provádění standardního

nedestruktivního stavebně historického průzkumu nebo z operativního průzkumu a dokumentace historických staveb.

2.3.4.1 Vizualní průzkum a sondování

Stěžejní metodou průzkumu je pochopitelně důkladná prohlídka vybrané stavby a zaznamenání všech pozorovaných funkčních vztahů – významu objektu – v rámci půdorysné i sociální struktury sídla. Jedná se tedy o *vizuální průzkum*, jehož konečný výsledek je velmi často ovlivněn právě časovými možnostmi i ochotou majitele – dobou zpřístupnění pozemku a stavby, eventuálně souboru staveb v rámci usedlosti. Vedle vizuálního průzkumu, jehož výsledky jsou nutně ovlivněny rovněž pozorovacími schopnostmi, znalostmi a zkušenostmi konkrétního terénního pracovníka, zde můžeme zmínit i metodu takzvaného *sondování*, která bývá spojena s vyšší úrovní dokumentace příslušného stavebního celku. Dodejme, že sondování ve většině případů spadá do kategorie destruktivních či semidestruktivních metod. Provádění sond a odběru vzorků i realizaci následných analýz lze považovat za nadstandardní, doplňující část průzkumu. Z tohoto důvodu se zde podrobněji nezabýváme mnohdy již běžnými analytickými metodami, mezi něž nepochybně patří dendrochronologie, druhové určení dřevin, stratigrafické a materiálové rozbory omítkových a barevných vrstev povrchových úprav a další.³⁰

2.3.4.2 Písemný záznam

Mezi nejméně náročné metody dokumentace, co se týče technického vybavení, bezpochyby náleží písemný záznam. Při popisu, chceme-li deskripci, samotného objektu je zapotřebí vždy zohlednit již zmiňované širší vztahy a vystihnout prostorové a konstrukční souvislosti. Dokumentace obecně, tedy i prostý záznam pořízený v terénu, by měla být opatřena základními identifikačními údaji, jako jsou: 1) jednoznačné určení typu stavby (dům, stodola, kovárna a podobně) s doplněním čísla popisného/evidenčního nebo s uvedením formulace: bez čísla popisného; 2) lokalita – obec/část obce, okres, kraj, země, případně další aktuální data pořízená z katastru nemovitostí (ulice, katastrální území, parcelní číslo); 3) autor záznamu; 4) datum záznamu; a lze doplnit rovněž 5) současné využití stavby; 6) jméno vlastníka/vlastníků nemovitosti, eventuálně správce/nájemce; 7) lokalizaci objektu – stanovení souřadnic N/E.³¹

Při práci v terénu se ukázalo jako nejefektivnější provádět nejprve obecný popis stavby či usedlosti a bezprostředního okolí, pokračovat deskripcí průčelí definovaných

světovými stranami, zaměřit se na popis střech (štitů, krytiny, komínů a podobně) a následně přistoupit k deskripci jednotlivých vnitřních prostor včetně sklepa a podkroví. V případě dlouhodobějšího výzkumu se osvědčilo průběžné skenování písemných záznamů (nezbývá-li čas na přepis terénních poznámek do elektronické podoby) a jejich ukládání – zálohování – spolu s další dokumentací pořízenou k příslušnému objektu. Nakonec dodejme, že výhodou ručně psaných poznámek oproti například zvukovému záznamu je nejen jejich neomezená, dlouhodobá použitelnost, ale také možnost bezprostřední kombinace zápisu s kresbami a náčrty.

2.3.4.3 Obrazový záznam

Jednou z nejdůležitějších forem terénní dokumentace jsou různé druhy obrazových záznamů. Nejpoužívanějším záznamem při terénní dokumentaci bezesporu zůstává fotografie. Obzvláště u *fotodokumentace* platí obligátní zásada – pořizovat záběry od celků k detailům i k neobvyklým, často zdánlivě podružným jednotlivostem. Snímky by pak měly být opatřeny vhodným délkovým měřítkem a v případě fotodokumentace například barevných povrchových úprav také barevnou a šedou stupnicí (barevným standardem).

Již nyní je vhodné podotknout, že dokumentace staveb nemůže být prováděna zcela „bez lidí“. Dokumentovaná skutečnost by měla být v daném okamžiku zachycena z několika hledisek: stavebně historického včetně památkových hodnot (zachycení míry zachované autenticity), sociologického (zaznamenání vztahu současného vlastníka k objektu – jeho využívání, udržování, opravování a adaptování), etnografického/etnologického (primárně neopovrhovat dokumentací „nepořádku“ a nechtěných podřadných věcí). Mnohdy mohou být zachyceny předměty v různých vzájemných vztazích, které ocení až nastupující badatelé (například složený stavební materiál a nářadí při rekonstrukci určité části domu).

Z dalších běžně uplatňovaných obrazových záznamů nelze opomenout *kresebnou dokumentaci*, ať již máme na mysli nákresy celků či konstrukčních detailů, které mohou častokrát mnohem lépe vystihnout dokumentovanou skutečnost než slovní popis či fotografie. Kresbu je zapotřebí opatřit popisem (legendou), případně délkovými mírami (kótováním). O něco časově náročnější postup pak představuje *měřická dokumentace* vyžadující jisté technické znalosti a dovednosti výzkumníka. Výstupem bývá nejčastěji konvolut plánů, obsahující půdorysy, řezy a pohledy na jednotlivá průčelí popisované stavby. Lze poznamenat, že kresebná a měřická dokumentace se mnohdy prolínají a navzájem doplňují.³²

2.4 Metodika výzkumu vztahu vlastníků, uživatelů i širší veřejnosti k roubeným objektům tradičního stavitelství

Při výzkumu památek tradičního stavitelství se výzkumník setkává především s relikty staveb a torzy sídelních situací, které přetrvaly do současnosti. Jejich další existence je přímo závislá nejen na záměrech a následných činech současných i budoucích majitelů či uživatelů, ale také na úloze těchto staveb, kterou hrají v širším sociálním kontextu sídelního prostoru, v němž se nacházejí. Stavby lidové architektury díky své historické kontinuitě nejsou pouze objekty, které slouží bezprostředně svým majitelům, ale jejich kulturně-paměťové možnosti mohou představovat autentickou spojnicí dnešních obyvatel s minulostí jejich vesnice. Z těchto důvodů objekty tradičního stavitelství často figurují coby památkově chráněné stavby, lokální muzea či památníky. Také estetické a emoční působení staveb představuje důležitý faktor, který rozhoduje o jejich další existenci a využití – rekreační chalupy, restaurace, informační centra a podobně. Vedle výzkumů samotných staveb a sociálních souvislostí tradičního života v nich je velmi důležité důkladně poznat a analyzovat vztah stávajících majitelů a uživatelů k jejich objektu tradičního stavitelství. Neméně podstatná je i míra poznání vztahu ostatních obyvatel sídelního celku k těmto objektům včetně zjištění jakou hodnotovou, emoční, estetickou a identifikační úlohu vzájemná interakce hraje. Kompletní výzkum objektů tradičního (lidového) stavitelství by měl proto v sobě zahrnovat také poznání a analýzu hodnot bezprostředně spjatých s kulturní identitou jednotlivce i větších společenství.

Lidové stavitelství bylo a je zkoumáno především metodami etnologie.³³ Základem tohoto vědního oboru je poznání kulturních jevů a jejich vývoje, šíření a zánik v rámci sociokulturního systému v širších kontextech a časoprostorových souvislostech, včetně poznání vztahů jednotlivých sociokulturních jevů.³⁴ Výzkumný prostor pro etnologii představuje v případě lidového stavitelství poznání kulturní interakce stavitelství a sociální struktury. Zásadní je pak zkoumání sociokulturní podstaty objektu v rámci jeho sociálního kontextu, kterou mu přisuzovali jeho primární stavitelé a uživatelé a jež mu přisoudili a přisuzují uživatelé následující i ti současní. Badatel pracující etnologickými metodami výzkumu se tedy snaží objektu porozumět z pozice původce, realizátora a také uživatele. Mezi cíle etnologického výzkumu patří poznání rozličnosti stavebních forem; poznání časoprostorových a sociálních souvislostí stavebních forem; poznání vztahů jednotlivých stavebních forem a ostatních částí sociokulturního systému (kulturní interakce stavitelství a ekonomiky, kulturní interakce stavitelství a sociální struktury; poznání stavitelství v mezikulturní perspektivě).³⁵

Etnologie svými typy a metodami etnografického výzkumu dále nabízí možnosti zkoumání vzájemné interakce tradičních staveb, jejich uživatelů či členů venkovských společenství. Ze základních etnologických témat se pak jedná o *sociální vztahy* a *kolektivní identitu*. Sociální vztahy etnografická bádání zkoumají z různých úhlů pohledů. Pro poznání sociálních kontextů v rámci tradičního stavitelství je proto nezbytné důkladné rozkrytí sociálních struktur obyvatel a uživatelů objektů.

Kolektivní identita společenství může být definována lokálně, kdy je vymezena společně žitým prostorem. Zásadní sjednocující identifikační prvek pak představuje společný kulturní původ daného sídelního celku, kdy často jedinými autentickými svědky kolektivní historické skutečnosti zůstaly pozůstatky lidového stavitelství, které mohou být vnímány jako přímá spojnice s minulostí. Proto velmi často z těchto staveb vznikají muzea. Obce vytvářejí projekty na jejich záchranu například formou specifických mini skanzenů, nebo z nich, aby je v hmotné podstatě zachovaly, zřizují alespoň informační či kulturní centra. Z těchto důvodů jsou potřeby poznání širších souvislostí v návaznosti na zachovalou tradiční zástavbu často velmi důležité především pro venkovské komunity i představitele různých samospráv. Ty v současné době potřebují řešit vedle běžných záležitostí s fungováním obce také problematiku lokální identity z důvodu razantní a neustálé proměny daného životního prostoru a také z důvodu přílivu nových obyvatel generačně nespjatých s obcí ani s konkrétní historickou stavbou. Proto i výzkum spojený s kolektivní identitou by měl představovat součást celkového poznání objektů tradičního stavitelství.

Neboť roubené objekty tradičního stavitelství představují určitý kulturně-paměťový potenciál, jeví se vedle etnologických metod výzkumu pro poznání vztahu k objektům coby kulturním artefaktům jako velmi potřebná i základní zkoumání axiologická. Ta mohou pomoci prověřit otázky hodnot vznikajících ze vzájemné subjekto-objektové relace. Role kulturních hodnot jsou pak důležité při využití v památkové péči či muzealizování jistých skutečností, které jsou s objektem lidového stavitelství spjaty nebo mají určité souvislosti. Studium těchto hodnot umožňuje stanovit, na kolik rozhodují o přístupu majitelů, uživatelů i širší veřejnosti k těmto specifickým stavbám a zda předurčují jejich další fyzickou existenci. Výzkum pojatý v axiologické rovině pak velmi úzce souvisí se stanovením estetického a především emočního působení.

Odkrytí tohoto subjekto-objektového vztahu (stavba se může líbit, připomínat staré časy, vyvolávat vzpomínky na dětství, na prarodiče, navozovat pocity nostalgie, klidu, ale také může vzbuzovat negativní emoce vypovídající o tom, že stavba je vnímána například

jako ošklivá, hyzdící své okolí či jako zloděj volného času) pomáhají sociologické metody výzkumu. Prostřednictvím sociologického výzkumu lze získat data charakterizující míru emocionálního vztahu k objektu (objektům) tradičního stavitelství, ale také i k okolní lokalitě. Tento vztah je tvořen velmi složitým a těžko uchopitelným souborem postojů a relací. Ze vzniklých estetických a emočních podnětů se odvíjí řada využití objektů v rámci současné společnosti – například figurují jako hostince a restaurace s atmosférou starých časů. Nová funkčnost objektu na základě estetického a emočního cítění představuje zajímavý sociální jev, kdy se autentická výpověď stavby mísí s uměle vytvořeným *stylovým* prostředím. Značně specifickou formou využití těchto staveb je jejich přetvoření v místa duševní a fyzické rekreace. Jedná se tedy o pořizování alternativních volnočasových obydlí přetvořených z historických objektů. Díky takzvanému chalupářství zůstalo zachováno na území České republiky značné množství objektů tradičního stavitelství, které získaly svůj nový svébytný vzhled i provoz daný tímto osobitým společenským fenoménem.³⁶

Sociologicky pojatý výzkum také umožňuje lépe porozumět otázkám finančních investic do objektů – v rámci přizpůsobení objektu rekreaci, zajištění funkčnosti, zajištění standardů bydlení a podobně. K výzkumům vztahů k roubeným objektům je třeba přistupovat jako k doplňkovým možnostem získání údajů, které nám umožňují pochopit současnou úlohu a funkčnost tradičních staveb. Předkládaná metodika výzkumu vztahu vlastníků, uživatelů i širší veřejnosti k objektům tradičního stavitelství představuje ověřený postup získání potřebných informací o současných přístupech k těmto stavbám, neboť přímo na nich je závislý jejich aktuální vzhled i budoucí existence. Součástí metodiky je návod pro komunikaci s respondenty (informátory) a sběr dat s možnostmi jejich využití včetně základních etických principů výzkumu.

Podrobný popis majetku či místa k bydlení a následné zkoumání relací a hodnot respondenta (majitele, uživatele stavby) je enormním zásahem do jeho soukromí. Jedná se o určité odhalení jistých skutečností spjatých s fyzickou osobou a jejím světem – materiálovým i nemateriálovým. Tento zásah musí být proto jednak proveden eticky naprosto korektním způsobem a také by měl vycházet ze zásad a principů, které budou předcházet nepředvídatelným situacím. Kladení otázek a získávání informací může totiž přímo ovlivnit názory majitele (uživatele) na objekt tradičního stavitelství a vést ho k dříve neplánovaným zásahům do stavby.

Metodika výzkumu vztahu vlastníků, uživatelů i širší veřejnosti k objektům tradičního stavitelství nabízí určitou platformu možností a postupů, které jsou předpokladem k získání požadovaných dat.

2.4.1 Etika výzkumu

Základním pravidlem výzkumu v terénu je dodržování zákonů a platných vyhlášek.³⁷ Avšak výzkum kulturních hodnot subjektu ve vztahu ke konkrétnímu objektu s sebou přináší možnost získání dat, která jsou velmi často spjata s osobními příběhy a také osobními názory. Výzkumník proto přímo pracuje rovněž s osobními a citlivými údaji, takže může často narazit na etická úskalí. Řešením složitých morálních dilemat je získání poučeného souhlasu od osob, které poskytují potřebné informace.³⁸ Inspirací v zorientování se v etické a morální problematice jsou pro výzkumníka etické kodexy. Pro prostor České republiky je vhodným materiálem například *Etický kodex České národopisné společnosti*, který je volně dostupný na webových stránkách České národopisné společnosti. Tento kodex přináší především požadavek provádění výzkumu „na co nejvyšší úrovni v duchu kritického bádání s cílem rozšíření stávajícího vědeckého poznání, včetně dodržování základních zásad vědecké práce a objektivitu v oblasti heuristiky a epistemologie“.³⁹

Velkým úskalím při zkoumání vztahu subjektu k objektu tradičního stavitelství je při rozhovorech a hledání odpovědí na otázky vztahující se k historii objektu, k historii rodiny, sociálním vazbám a souvislostem, kulturním hodnotám, identitě (v návaznosti na objekt), riziko ovlivnění názorů na další existenci objektu (údržbu, přestavbu, zbourání, využití) či vyvolání strachu z případných úředních zásahů vztahujících se k péči o objekt. Výzkumník by měl pečlivě připravenými metodami a otázkami minimalizovat jakékoli ovlivnění majitelů či uživatelů objektů tradičního stavitelství.

Formulář poučeného souhlasu pro průzkum tradičního stavitelství a výzkum vztahu vlastníků, uživatelů i širší veřejnosti k objektům tradičního stavitelství

Formulář by měl být již v hlavičce zřetelně označen jako souhlas se zapojením do výzkumu a měl by obsahovat text, který zcela jasně vymezuje využití získaných informací včetně citlivých údajů ve vědecké práci.

Příklad znění poučeného souhlasu:

Tímto vyjadřuji svůj souhlas se zapojením do výzkumu instituce... v oblasti tradičního lidového stavitelství a vztahu vlastníků, uživatelů i širší veřejnosti k objektům tradičního stavitelství.

- *Dávám svůj souhlas k tomu, aby instituce... pořizovala záznam rozhovoru a tento přepis rozhovoru, audio či video nahrávku uchovávala – Ano/Ne*
- *pořizovala fotografie mé osoby – Ano/Ne*
- *pořizovala fotografie věcí souvisejících s mojí osobou – Ano/Ne*

Souhlasím s tím, aby výše uvedené záznamy a fotografie instituce... uchovávala a využívala pro vědeckou práci, analytickou činnost, kompilaci a odborné publikace. V případě, že budou záznamy obsahovat mé osobní údaje či citlivé osobní údaje, dávám souhlas k tomu, aby instituce... uchovávala a zpracovávala tyto údaje za účelem výzkumné a vědecké činnosti.

Součástí poučeného souhlasu by mělo být i prohlášení instituce provádějící výzkum. Například: *Instituce... prohlašuje, že coby správce údajů získaných výzkumem, bude zpracovávat osobní a citlivé údaje v takovém rozsahu, který je nezbytný pro naplnění výzkumného účelu. Údaje bude zpracovávat výhradně v souladu s účelem stanoveným v poučeném souhlasu. Zaměstnanci instituce... jsou zavázáni zachovávat mlčenlivost o osobních údajích, a to i v případě skončení pracovního poměru.*⁴⁰

2.4.2 Metody výzkumu

V rámci výzkumu vztahů vlastníků, uživatelů i širší veřejnosti k objektům tradičního stavitelství přináší hodnotný sběr relevantních dat především tyto kvalitativní metody: zúčastněné pozorování, polostrukturovaný rozhovor s respondentem, moderovaný rozhovor s více respondenty, orální historie a strukturovaný dotazník.⁴¹

2.4.2.1 Zúčastněné pozorování

Výchozí metodou, využitelnou pro tento typ výzkumu, je metoda zúčastněného pozorování, pomocí které lze záměrnou a metodickou registrací sociálních a kulturních jevů shromáždit základní data týkající se vztahu subjektu k objektu. Metoda zúčastněného pozorování je velmi vhodná právě pro výzkum sociálních hodnot i postojů a lze jí podchytit emociální reakce i expresivní interpretace okolní reality.⁴² Na tuto metodu, která je v mnohém intuitivní záležitostí a při výzkumu objektů lidového stavitelství pro ni nebývá příliš časového prostoru, je nezbytné navázat dalšími metodami.

2.4.2.2 Polostrukturovaný rozhovor a orální historie

Verbální komunikace s respondentem ve formě polostrukturovaného rozhovoru s vlastníky a uživateli objektů nabízí možnosti zodpovězení řady hlavních výzkumných otázek.⁴³ Jedná se o přímý kontakt s respondenty, který díky obecně kladeným otázkám působí relativně přirozeně a nenásilně. Polostrukturovaný rozhovor se skládá ze série otevřených otázek směřujících k vymezení různých aspektů vztahu subjektu k objektu tradičního stavitelství. Tyto otázky, které umožňují také potřebné získání důvěry a prolomení komunikačních bariér, je možné pokládat v potřebně volitelné posloupnosti. Pružnost v přizpůsobování otázek a možnost libovolného přidružení dalších na základě připravené systematičnosti dovoluje používání alternativních dotazů prověřujících věrohodnost odpovědí, které korespondují s primárními základními otázkami. Využitím jednorázových otázek irelevantních pro samotný sběr dat lze účelně budovat vztah na počátku rozhovoru a jeho ukončení. Pomocí sondážních otázek lze naopak získat více informací na dané téma.

Polostrukturovaný rozhovor je třeba provádět na základě připravené osnovy se stanoveným seznamem hlavních témat.⁴⁴ Tento typ rozhovoru je zásadní pro individuální výzkum subjektů přímo spjatých s tradiční stavbou a lze jím získat data vztahující se k hodnotám, které objekt představuje pro majitele či uživatele. Umožňuje také definovat záměry se samotným objektem včetně impulsů, jež těmto záměrům předcházejí. Polostrukturovaným rozhovorem je možné zjistit, zda se majitelé či uživatelé zajímají o historii a kulturní kontinuitu objektu, zda vnímají (a na kolik) kulturní hodnoty objektu, zda pro ně objekt představuje generačně předávanou hodnotu, důležitý krajínotvorný prvek či nedílnou součást struktury sídelní zástavby, zda objekt získali cíleně či necíleně, zda finanční investice do objektu považují za přínos. Dále lze zjistit souvislosti s objektem a trávením volného času subjektu. Na základě rozhovoru je možno analyzovat, jakou estetickou a emoční roli stavba v očích majitele či uživatele hraje. S emočním vztahem k objektu úzce souvisí také míra hrdoosti na objekt či naopak stud nebo apatie.

Na rozhovor s vlastníkem či uživatelem objektu lze navázat v některých příznivých případech použitím metody orální historie, kdy informátor přechází do vyprávění individuálních vzpomínek, příběhu objektu, vesnice či vlastního osobního příběhu.⁴⁵ Orální historie pomáhá shromažďovat data, která částečně tvoří identitu informátora, a může tak podchytit mnohé subjektivní postoje i motivace aktuálního chování, týkajícího se současné či budoucí existence objektu lidového stavitelství, s nímž je informátor spjatý.

2.4.2.3 Skupinový rozhovor

Pro sběr dat o vztahu veřejnosti k objektům tradičního stavitelství v konkrétní obci lze účinně využít skupinový rozhovor ve formě moderované diskuze.⁴⁶ Vybraná skupina dobrovolných respondentů (cca 10) z okruhu sídelního celku s objekty tradičního stavitelství může formou moderované diskuze poskytnout podstatná data, dotýkající se vnímání role lidových staveb v rámci venkovské či městské society. Tento typ údajů pomůže rozkrýt, nakolik jsou tyto stavby důležité z hlediska kulturně-paměťového potenciálu, lokální identity a estetického vzhladu dané aglomerace. Skupinová diskuze kladoucí akcent na vzájemné interakce respondentů a revidování informací představuje typ plošnější metody sběru dat s vysokou validitou usnadňující badateli následnou analýzu. Kvalitativní charakter metody sběru dat umožňuje jejich obsahovou analýzu, ovšem v některých případech je možné odpovědi a postoje respondentů kvantifikovat.

Skupinovou moderovanou diskuzí lze účinně sbírat data obsahující relaci obyvatel obce k místu svého bydliště, data poukazující na sepětí obyvatel s životem v obcích (případně migrační tendence), data k historické (kolektivní) paměti, data ke vnímání objektů lidového stavitelství coby zdroje historické paměti, lokální kulturní identifikace a estetických pozitiv či negativ. Tímto způsobem lze také získat názory na další existenci staveb, na potřebu jejich zachování, na přístup k objektům tradičního stavitelství u starousedlíků a chalupářů. Takto získaná data mohou efektivně a aplikovaně posloužit například v případě, kdy výzkum lidového stavitelství nechává realizovat obecní samospráva či občanská iniciativa při hledání možností záchrany a následného využití dochovaných historických objektů.

2.4.2.4 Strukturovaný dotazník

Strukturovaný dotazník představuje výzkumnou metodu, kterou je možné shromáždit důležitá data bez přímé asistence výzkumníka, aniž by byli majitelé či uživatelé objektů tradičního stavitelství ovlivňováni či omezováni přítomností badatele. Předložení dotazníku je také alternativou, jak získat data od jednotlivců, kteří nejsou ochotni přistoupit k osobnímu rozhovoru a dokumentaci své stavby. Strukturovaný pečlivě připravený dotazník je především konfrontačním materiálem k porovnání údajů získaných zúčastněným pozorováním a rozhovorem.⁴⁷ Jeho výhodou je, že respondent samostatně vyplňuje jednotlivé otázky s možnostmi nabídnutých odpovědí tak, aby byly jeho postoje a vztah k objektu jasně definovány. Vyplnění dotazníků by mělo předcházet následnému výzkumu pomocí rozhovoru, ve kterém je pak usnadněno nazírání na jednotlivé aspekty z různých úhlů

pohledu. Strukturovaný dotazník umožňuje prvotní orientaci v subjekto-objektovém vztahu majitele (uživatele) k lidové stavbě. Vedle běžně dostupných údajů lze dotazníkem zjistit ještě před návštěvou terénu, zda respondent pochází z daného regionu, zda je s danou lokalitou spjatý, jakým způsobem objekt nabyt a užívá (k bydlení, hospodářským účelům, podnikání, rekreaci, realizaci koníčků), zda do objektu cíleně investuje, zda objekt vnímá jako kulturně významný, zda má základní představu o historii objektu, zda chce objekt zachovat či zbourat, zda na objektu provádí úpravy, zda chce objekt zachovat ve své rodině pro další generace, zda mu objekt esteticky vyhovuje, zda jej vnímá jako specifický a v daném prostoru jako nenahraditelný. Analýza dat získaných z dotazníku může přinést informace o důvodech současného stavu a vzhledu objektu a také poukázat na potenciálnost další existence tradiční stavby. Určitým handicapem je možnost zkreslení informací ať již nechtěným špatným pochopením otázek či úmyslným uváděním mylných údajů. Aby dotazník cíleně nesměřoval respondentem k určitým odpovědím, měl by nabídnout možnost zaškrtnout více možností odpovědí najednou. Často nejednoznačný postoj subjektu tak může být vyjádřen ve větší šířce.

Sebraná data získaná pomocí zvolených metod je třeba podrobit následné analýze a výsledky shrnout do podrobné zprávy, která by měla být součástí souboru dalších výstupů celkového výzkumu.

Osnova polostrukturovaného rozhovoru

1. Úvod – představení výzkumu.
2. Získání souhlasu s výzkumem – již na počátku výzkumu je dobré se dohodnout na informovaném souhlasu s výzkumem.
3. Zahájení rozhovoru – rozhovor je dobré zahájit neformální otázkou, která pomůže překonat případné komunikační bariéry (například otázka směřovaná ke květinové zahrádce a podobně).
4. Vlastní rozhovor – připravené otázky jsou pouze tématy k šířeji vedenému rozhovoru.

Vztah respondenta k lokalitě:

- Pocházíte z obce/regionu?
- Jaký máte k obci vztah (pozitivní, negativní, ideální místo k bydlení, nevhodné místo k bydlení, generační vztah, emoční vztah)?
- Uvažujete o stěhování?
- Zajímáte se o historii obce?

- Účastníte se místního komunitního života?

Historie objektu:

- Víte, kdy byl Váš objekt lidového stavitelství postaven?
- Zajímáte se o historii Vaší stavby?
- Jakým způsobem jste objekt získali?

Vnímání objektu vlastníkem:

- Připadá Vám stavba hezká nebo naopak nevzhledná?
- Co pro Vás objekt znamená (přítež, těžko řešitelnou situaci, radost, hrdost, realizaci koníčků, relaxaci, běžné místo k bydlení či práci)?
- Jaká je stavba ve Vašich očích (například historickou památkou, nevzhlednou ruinou a podobně)?

Záměry vlastníka s objektem:

- Uvažujete o prodeji nebo demolici objektu? (pokud ano, tak proč?)
- Byli byste rádi, kdyby objekt zůstal ve vlastnictví Vašich potomků?
- Jak přistupujete k údržbě objektu, jsou důležité tradice, původní vzhled či spíše funkčnost?
- Investujete do objektu?
- Máte nějaké konkrétní záměry s objektem?

Úloha objektu v zástavbě obce:

- Jak vnímáte objekt v rámci stavební struktury obce (nedílná součást; historické svědectví; chátrající nevzhledná stavba hyzdící okolí; stavba, která ztratila opodstatnění své existence)?
- Jak myslíte, že stavbu vnímají ostatní obyvatelé obce – vědí o ní?

5. Víte o dalších roubených objektech tradičního stavitelství ve Vašem okolí? Osobní charakteristika informátora (iniciály, věk, rok narození, vzdělání, povolání, bydliště).

6. Závěr – ukončení tématu, poděkování, ukončení rozhovoru.

Volněji pojatá témata polostrukturovaného rozhovoru korespondují se strukturovanými otázkami dotazníku tak, aby bylo reálné formou rozhovoru rozšířit možnosti odpovědí a tím nabídnout pestřejší spektrum pohledů. Nevýhodou je možnost volení odpovědí pod vlivem přítomnosti výzkumníka.

Osnova moderovaného rozhovoru s více respondenty

- Přivítání respondentů moderátorem (výzkumníkem) a vysvětlení cílů diskuze a důvodů její realizace. Cílem skupinového rozhovoru je výzkum vztahu veřejnosti k objektům tradičního stavitelství v kontextu historické (kolektivní) paměti a lokální identity.
- Seznámení účastníků s tím, jak bude diskuze probíhat, že se bude postupovat od témat obecných k tématům konkrétním podle připraveného programu. Moderátor požádá přítomné, aby se vyjadřovali k tématu. Moderátor ujistí přítomné, že i na další názory, mimo téma, budou mít v diskuzi prostor. Moderátor vyjádří očekávání, že účastníci diskuze budou aktivní, konkrétní, věcní, otevření, pravdiví a komunikativní.
- Pořizování videozáznamu a audiozáznamu diskuze. Moderátor seznámí respondenty s tím, že videozáznam a audiozáznam diskuze bude sloužit pouze k vyhodnocení – analýze odpovědí, a nelze ho použít jinak, ani žádným způsobem zneužít.
- Požádání respondentů o vypnutí mobilních telefonů.
- Zahájení diskuze tím, že moderátor respondenty vyzve, aby se představili.

BLOK 1: Historická (kolektivní) paměť

Osnova témat, ke kterým se respondenti postupně v jednotlivých krocích na vyzvání moderátora vyjadřují:

První blok témat je obecněji spjatý se znalostí obce, vztahem k místu bydliště, s povědomím historické kontinuity a lokální identity. Témata v tomto bloku umožní analýzu vnímání lokálních kulturních jevů odkazujících k minulosti a tradici. Teprve v druhém bloku bude možné přejít ke konkrétním otázkám vztahujícím se k objektům tradičního stavitelství v obci.

- Jak dlouho respondenti v obci žijí, odkud pocházejí oni či jejich rodiče; v případě, že se do obce přistěhovali – odkud a z jakého důvodu?
- Postoj/vztah k místu, kde žijí; co se jim v obci/měště líbí a co naopak nelíbí, jaké mají případně výhrady k místu svého bydliště?
- Spokojenost s životními podmínkami v obci (s bydlením, lidmi a podobně), chtějí tu respondenti a jejich děti zůstat bydlet, nebo uvažují o stěhování – z jakého důvodu?
- Znají respondenti nějaké významné historické události či osobnosti spjaté s obcí?
- Znají respondenti nějaké kulturní památky v obci, významná či památná místa?
- Účastní se nějakých aktivit spojených s kulturou a historií obce?

- Jaké mají povědomí o zvycích, tradicích, pověstech, které se váží k obci?

PŘESTÁVKA

BLOK 2: Vztah veřejnosti k objektům tradičního stavitelství v obci

- Jaký je postoj respondentů k objektům tradičního stavitelství, především k roubeným stavbám, dřevěným stodolám, chlévům a podobným objektům?
- Jak obyvatelé vnímají problémy se zachováním objektů tradičního stavitelství a jak uvažují o případných možnostech jejich zachování?
- Jak by podle nich měl vypadat a jak by se měl udržovat/opravovat objekt tradičního stavitelství, jaké by pro jeho podobu a postupy oprav/udržovacích prací stanovili kritéria?
- Kde jsou podle respondentů hranice, na jejichž základě lze určit, zda historický objekt zachovat nebo ne, kdo by měl o tomto rozhodovat?
- Chtěli by respondenti tyto tradiční stavby v obci zachovat, nebo jsou proti, či je tato otázka nezajímá, je jim to jedno; pokud jsou pro jejich zachování, tak z jakého důvodu (jedná se o hodnotnou historickou stavbu, hmotné svědectví dob minulých, dědictví po předcích a podobně), pokud jsou proti zachování, tak proč (jde o stavbu, která ztratila opodstatnění své existence/svůj účel a podobně)?
- V případě kladného vztahu k zachování původních staveb – v jaké podobě by měly být tyto stavby zachovány (otázky preference archaického vzhledu, původní funkčnosti, současných požadavků na bydlení či rekreaci)?
- V případě záporného postoje k zachování historických staveb – jaké jsou důvody respondentů pro zbytečnost staveb (například dům zbytečně zabírá místo pro moderní stavbu, ve starém objektu se nedá žít, nemá smysl se zabývat tím, jak žili naši předci a podobně)?
- Identifikace současných obyvatel obce s objektem tradičního stavitelství, objekt coby: kulturní dědictví po předchozích generacích, reprezentant tradic obce, estetická hodnota, historická spojnice s minulostí, nedílná součást urbanistické struktury obce, důležitý krajinnotvorný prvek?

ZÁVĚR

- Rekapitulace diskutovaných témat a poděkování za spolupráci.

Osnova strukturovaného dotazníku

1. Objekt roubené architektury, který vlastníte, je pro Vás:

- a) běžným místem k bydlení/běžným hospodářským objektem
- b) místem pro rekreaci a oddych
- c) místem, kde byste chtěli prožít celý život
- d) hodnotným dědictvím po předcích
- e) přítěží
- f) místem pro provoz Vaší živnosti (pokud ano, můžete uvést jaké):
- g) místem pro realizaci Vašich zájmů a koníčků (pokud ano, můžete uvést jakých):

2. Objekt roubené architektury využíváte:

- a) pro své vlastní účely
- b) k pronájmu

3. Chtěli byste, aby Váš objekt roubené architektury zůstal zachován ve Vaší rodině?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím, neuvažuji tak

4. Objekt roubené architektury se snažíte:

- a) zachovat ve stávající podobě
- b) vrátit do původní podoby podle starších fotografií Vašeho objektu
- c) vrátit do původní podoby na základě podobných staveb
- d) přizpůsobit modernímu bydlení ze strany interiéru, vnější vzhled zachovat
- e) přizpůsobit modernímu bydlení ze strany interiéru i exteriéru
- f) jen průběžně udržovat
- g) upravit podle svých estetických požadavků (pokud ano, můžete uvést jakých):

5. Uvažujete o prodeji nebo demolici svého objektu roubené architektury?

- a) ano, o prodeji
- b) ano, o demolici
- c) ne, nehodlám se objektu vzdát

6. Objekt roubené architektury jste:

- a) koupili
- b) zdědili (i když na základě darovací či kupní smlouvy)

7. Svůj objekt roubené architektury vnímáte:

- a) jako svědectví minulé doby

- b) jako hodnotnou historickou stavbu
- c) jako stavbu, která ztratila opodstatnění své existence/svůj účel
- d) jako chátrající stavbu, která esteticky narušuje okolí
- e) jako důležitou součást historické struktury obce
- f) jako důležitý krajinný prvek

8. Víte, kdy byl Váš objekt roubené architektury postaven?

- a) ne, nevím
- b) ano, v roce:
- c) před rokem 1800
- d) mezi léty 1801–1850
- e) mezi léty 1851–1900
- f) mezi léty 1901–1930
- g) po roce 1931

9. Prováděli jste na svém objektu roubené architektury důležité opravy?

- a) ne, žádné
- b) ne, pouze běžnou údržbu
- c) ano, opravu krovu a střechy
- d) ano, výměnu střešní krytiny
- e) ano, výměnu trámů v roubení
- f) ano, opravu fasády
- g) ano, výměnu oken
- h) ano, výměnu vstupních dveří
- ch) ano, rekonstrukci interiéru, upravovala se i vnitřní dispozice budovy
- i) ano, jiné opravy/úpravy (můžete uvést jaké):

10. Údržbu svého objektu roubené architektury považujete za:

- a) důležitou a provádíte ji
- b) neekonomickou
- c) samozřejmou, ale scházejí potřebné finance

11. Vyskytují se ve Vašem okolí ještě jiné objekty lidové roubené architektury?

- a) o žádných dalších nevím
- b) ano (můžete napsat jaké, a kde se nacházejí):

12. Pocházíte z regionu Ostravsko-Karvinska:

- a) ano

b) ne, odjinud (můžete uvést odkud):

13. Patříte k věkové skupině:

a) 18–24 let

b) 25–34 let

c) 35–44 let

d) 45–54 let

e) 54–64 let

f) 65 let a více

14. Pokud uznáte za vhodné, napište nám, prosím, Vaše dosažené vzdělání a současné povolání.

15. Pokud byste nám rádi sdělili jakékoli další údaje o svém objektu roubené architektury, můžete je napsat zde:

Poznámky

1. Srov. PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel*. Odborné a metodické publikace, svazek 50, Národní památkový ústav, Praha 2014, s. 15–16, 98, 127.

2. Plošný záchranný průzkum probíhal v okresech Karviná a Ostrava-město v Moravskoslezském kraji, a to na historickém území takzvaného českého Slezska. To znamená, že v případě okresu Ostrava-město byl uskutečněn terénní průzkum pouze v části okresu, historicky spadající do Slezska. KOUDELOVÁ, Jana, MICHALIČKA, Václav. Dokumentace reliktů venkovské architektury s důrazem na doposud nezmapované roubené stavby v prostoru ostravsko-karvinského uhelného revíru. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 1, 2014, s. 57–72.

3. Některé z metodik Národního památkového ústavu byly již citovány v první kapitole. Právě u těchto odborných publikací je jejich opětovné připomenutí opodstatněné. Srov. LÁSKA, Vojtěch, SCHUBERT, Alfréd, ŠTULC, Josef. *Péče o střechy historických budov*. Odborné a metodické publikace, svazek 15, Státní ústav památkové péče, Praha 1997, 20 s.; KUČOVÁ, Věra, BUREŠ, Pavel. *Principy péče o lidové stavby*. Odborné a metodické publikace, svazek 18, Státní ústav památkové péče, Praha 1999, 119 s.; MACEK, Petr. *Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum*. Odborné a metodické publikace, svazek 23, Státní ústav památkové péče, Praha 2001, 48 s.; GIRSA, Václav, HOLEČEK, Josef, JERIE, Pavel, MICHONOVÁ, Dagmar. *Předprojektová příprava a projektová dokumentace v procesu péče o stavební památky*. Odborné a metodické publikace, svazek 27, Národní památkový ústav, Praha 2004, 108 s.; SCHUBERT, Alfréd. *Péče o výplně historických okenních a dveřních otvorů*. Odborné a metodické publikace, svazek 29, Národní památkový ústav, Praha 2004, 93 s.; BLÁHA, Jiří, JESENSKÝ, Vít, MACEK, Petr, RAZÍM, Vladislav, SOMMER, Jan, VESELÝ, Jan. *Operativní průzkum a dokumentace historických staveb*. Odborné a metodické publikace, svazek 31, Národní památkový ústav, Praha 2005, 111 s.

4. VÁCLAVÍK, František. *Průzkum, dokumentace a inventarizace architektonických prvků*. Odborné a metodické publikace, svazek 47, Národní památkový ústav, Praha 2014, 69 s.; SCHUBERT, Alfréd. *Průzkum, dokumentace a inventarizace výplní okenních a dveřních otvorů*. Odborné a metodické publikace, svazek 48, Národní památkový ústav, Praha 2014, 71 s.; VESELÝ, Jan. *Měřická dokumentace historických staveb pro průzkum v památkové péči*. Odborné a metodické publikace, svazek 49, Národní památkový ústav, Praha 2014, 124 s.; PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 1, 174 s.

5. Nelze zde zmínit veškeré vydané práce, navíc některé z nich byly průběžně citovány v předchozí kapitole, například publikace etnograficky zaměřené. Proto následuje pouze výběr z doposud neuváděných prací. *Lidová stavební kultura* (ed. FROLEC, Václav). Blok, Brno 1981, 371 s.; EBEL, Martin, ŠKABRADA, Jiří. *Původní plánová dokumentace lidové architektury*. ČVUT, Praha 1996, 110 s.; KOHOUT, Jaroslav, TOBEK, Antonín. *Tesařství. Tradice z pohledu dneška* (ed. MÜLLER, Pavel). Grada, Praha 1996, 255 s.; REINPRECHT, Ladislav, ŠTEFKO, Jozef. *Dřevěné stropy a krovy. Typy, průzkumy a rekonstrukce*. Arch, Praha 2000, 242 s.; ROVNANÍKOVÁ, Pavla. *Omítky. Chemické a technologické vlastnosti*. Společnost pro technologie ochrany památek, Praha 2002, 89 s.; GERNER, Manfred. *Tesařské spoje*. Grada, Praha 2003, 220 s.; ŠKABRADA, Jiří. *Konstrukce historických budov*. Grada, Praha 2003, 395 s.; EBEL, Martin. Terminologie okenních a dveřních kování ve střední Evropě 18. a 19. století. *Svorník 2/2004*, Sborník příspěvků z 2. konference stavebněhistorického průzkumu, 3.–6. 6. 2003 v klášteře servitů v Nových Hradech v jižních

Čechách. Praha 2004, s. 217–238; VINAŘ, Jan, KUFNER, Václav. *Historické krovy. Konstrukce a statika*. Grada, Praha 2004, 270 s.; VINAŘ, Jan a kol. *Historické krovy II. Průzkumy a opravy*. Grada, Praha 2005, 301 s.; HOŠEK, Jiří, LOSOS, Ludvík. *Historické omítky*. Grada, Praha 2007, 167 s.; KEMZOVÁ, Miroslava. *Historické dveře a kování. Společnost pro technologii ochrany památek*, Praha 2009, 94 s.

6. SCHEJBAL, Oldřich. *Stavební kování v mlýně Wesselsky – průzkum a návrh ochrany*, bakalářská práce. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Opava 2010, 157 s.; SCHEJBAL, Oldřich. Průzkum, dokumentace a návrh ochrany stavebního kování v mlýně Wesselsky. *Muzea, památky, konzervace 2010*. Opava 2010, s. 76–80.

7. KOUDELOVÁ, Jana, MICHALIČKA, Václav. Dokumentace reliktů..., 2014, c. d. v pozn. 2, s. 65.

8. Zákon č. 20 Sb., o státní památkové péči, ze dne 30. března 1987, v platném znění, § 14, odst. 3.

9. Tamtéž, § 19.

10. Tamtéž, § 32, odst. 2, písm. c; RAZÍM, Vladislav. Poznávání historických staveb, jeho význam a vztah k památkové péči. *Sborník 4/2006*, Sborník příspěvků ze 4. konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané 31. 5.–3. 6. 2005 v Poděbradech. Praha 2006, s. 20.

11. Zákon č. 20 Sb., o státní památkové péči, ze dne 30. března 1987, v platném znění, § 34; BLÁHA, Jiří, JESENSKÝ, Vít, MACEK, Petr, RAZÍM, Vladislav, SOMMER, Jan, VESELÝ, Jan. *Operativní průzkum...*, 2005, c. d. v pozn. 3, s. 8–9, 15.

12. Srov. PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 1, s. 9–12, 110.

13. Srov. RAZÍM, Vladislav. Poznávání historických staveb..., 2006, c. d. v pozn. 10, s. 21–22; KOUDELOVÁ, Jana, MICHALIČKA, Václav. Dokumentace reliktů..., 2014, c. d. v pozn. 2, s. 63.

14. Podrobněji PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 1, s. 97–129.

15. Císařské otisky stabilního katastru Čech, Moravy a Slezska jsou uloženy v Ústředním archivu zeměměřictví a katastru Zeměměřického úřadu v Praze. Starší mapové podklady jsou pak přístupné například na stránkách <http://oldmaps.geolab.cz/> nebo <http://archivnimapy.cuzk.cz/>.

16. Je velmi užitečné seznámit se s metodami, které jsou užívány při terénním průzkumu etnografy/etnology. Srov. DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum tradičního stavitelství. Etnologické příručky I*. Masarykova univerzita v Brně, Brno 2013, s. 35–42; PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 1, s. 130.

17. Srov. BUMBA, Jan. *České katastry od 11. do 21. století*. Grada, Praha 2007, s. 47–48, 61–71; KOUDELOVÁ, Jana, MICHALIČKA, Václav. Dokumentace reliktů..., 2014, c. d. v pozn. 2, s. 63.

18. KNEIFEL, Reginald. *Topographie des kaiserl. königl. Antheils von Schlesien 1–2*. Brünn 1804–1806.
19. HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské*. Academia, Praha 2004, 1144 s.
20. HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, úvodní svazek. Profil, Ostrava 1967, 464 s.; BARTOŠ, Josef, SCHULZ, Jindřich, TRAPL, Miloš. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, svazek XV. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2000, 196 s.; BARTOŠ, Josef, SCHULZ, Jindřich, TRAPL, Miloš. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, svazek XVI. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2011, 191 s.
21. MLEZIVA, Štěpán, KUČA, Karel. *Historický lexikon městysů a měst. Vývoj postavení a funkce městských sídel v dějinách územněsprávního členění českých zemí od roku 1850 do současnosti*. Baset, Praha 2006, 935 s.; MLEZIVA, Štěpán. *Retrospektivní přehled územních jednotek a územních celků od roku 1850 do současnosti*. Academia, Praha 2010, 982 s.
22. HOSÁK, Ladislav, ŠRÁMEK, Rudolf. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I, A–L*. Academia, Praha 1970, 573 s.; HOSÁK, Ladislav, ŠRÁMEK, Rudolf. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II, M–Ž*. Academia, Praha 1980, 962 s.
23. Jen pro ukázkou pestrosti titulů vyberme alespoň některé z dosud nejmenovaných. BUCUR, Ioan Corneliu. „Astra“ *Museum of Traditional Folk Civilization*. Astra Museum, Sibiu 2008, 447 s.; *Historische Holzbauwerke und Fachwerk* (eds. ANSORGE, Dieter, GEBURTIG, Gerd). Fraunhofer IRB Verlag, Stuttgart 2008, 283 s.; KUTNYI, Andrij. *Sakrale Holzarchitektur in den Karpaten. Bauforschung an ausgewählten Beispielen in der West-Ukraine*. Callwey, München 2009, 240 s.; STADE, Franz. *Die Holzkonstruktionen*. Leipzig 2011 (Reprint der Originalausgabe Leipzig 1904), 372 s.; PEŠTA, Jan. *Rekonstrukce roubených staveb*. Grada, Praha 2013, 304 s.; ROSOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely Těšínska a severovýchodní Moravy*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, Ostrava 2014, 199 s.
24. Údaje o základním archivním průzkumu dotýkajícím se objektů tradičního stavitelství jsou rovněž uvedeny v PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 1, s. 132–133.
25. Přehledný adresář archivů na území České republiky lze nalézt na webových stránkách České archivní společnosti: <http://cesarch.cz/archivnictvi/adresar-archivu/>; *Archiv český. Řády selské a instrukce hospodářské 1350–1626* (ed. KALOUSEK, Josef), díl XXII, Praha 1905; *Archiv český. Řády selské a instrukce hospodářské 1627–1698* (ed. KALOUSEK, Josef), díl XXIII, Praha 1906; *Archiv český. Řády selské a instrukce hospodářské 1698–1780* (ed. KALOUSEK, Josef), díl XXIV, Praha 1908; *Archiv český. Řády selské a instrukce hospodářské 1781–1850* (ed. KALOUSEK, Josef), díl XXV, Praha 1910; *Archiv český. Dodatek k řádům selským a instrukcím hospodářským 1388–1779* (ed. KALOUSEK, Josef), díl XXIX, Praha 1913; *Tereziánský katastr moravský. Prameny z 2. poloviny 18. století k hospodářským dějinám Moravy* (eds. RADIMSKÝ, Jiří, TRANTÍREK, Miroslav). Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1962; *Karolínský katastr Slezský* (eds. BRZOBOHATÝ, Jan, DRKAL, Stanislav), svazek 1., Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1972, 597 s.; *Karolínský katastr Slezský* (eds. BRZOBOHATÝ, Jan, DRKAL, Stanislav), svazek 2.,

Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1973, s. 607–1039; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 16, s. 43–44, 60.

26. Pozemkové knihy uložené v archivech se nejčastěji nacházejí opět ve fondech velkostatků, v případě městských sídel pak ve fondech archivů jednotlivých měst. Aktuálně probíhá jejich průběžná digitalizace, a tak mnohé z nich již můžeme studovat na webových stránkách příslušných archivů. Z jejich záznamů lze odvodit nejen genealogické souvislosti držitelů jednotlivých usedlostí, nýbrž i dobové právní zvyklosti. Srov. DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 16, s. 55–59.

27. Srov. BUMBA, Jan. *České katastry...*, 2007, c. d. v pozn. 17, s. 22–27, 29–47, 50–70; MAUR, Eduard. Katastry 18. století (tereziánský katastr český a moravský, karolínský katastr slezský, josefský katastr). *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 2*. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava 2010, s. 38–57; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 16, s. 59–61.

28. Také v případě matrik a obecních kronik probíhá jejich digitalizace, a tak některé z nich jsou již přístupné on-line na webových stránkách archivů. Mladší matriky zůstávají uloženy na příslušných úřadech. Srov. NESLÁDKOVÁ, Ludmila. Sčítací operáty z moderního sčítání obyvatel. *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 1*. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava 2008, s. 40–61; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 16, s. 47–51, 61–67.

29. Například ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm jsou deponovány velmi cenné materiály k problematice tradičního stavitelství. Uveďme alespoň sbírku Stavebnětechnické dokumentace nebo část sbírky Kurialova archivu Vysokého učení technického v Brně. Další bližší informace o výzkumu v muzeích podává DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 16, s. 44–46, 51–53.

30. Mezi vhodné doplňující průzkumy můžeme řadit také *trasologii*, respektive zkoumání pracovních stop, která náleží k metodám nedestruktivním, nicméně vyžaduje značné množství zkušeností v daném oboru. Lze ji nejčastěji aplikovat u kamenných a dřevěných stavebních prvků. Srov. BLÁHA, Jiří, JESENSKÝ, Vít, MACEK, Petr, RAZÍM, Vladislav, SOMMER, Jan, VESELÝ, Jan. *Operativní průzkum...*, 2005, c. d. v pozn. 3, s. 18; KOPECKÁ, Ivana, NEJEDLÝ, Vratislav. *Průzkum historických materiálů. Analytické metody pro restaurování a památkovou péči*. Grada, Praha 2005, s. 26–27, 44–54, 77–79; PANÁČEK, Michal, CIHLA, Michal. Úvod do problematiky středověkých technologických postupů opracování stavebního kamene. *Kameň pri obnove pamiatok* (ed. VOŠKOVÁ, Katarína). Banská Štiavnica 2010, s. 57–62; *Zkoumání historických staveb* (eds. RAZÍM, Vladislav, MACEK, Petr). Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, Praha 2011, s. 77–78, 80–84, 87–90; PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 1, s. 132–133.

31. Při pořizování popisů může být efektivní používání k danému účelu vytvořených formulářů. Ty však mohou být i omezující ve smyslu nečekaných okolností při průzkumu – nedostatek času, atypické konstrukce a detaily, omezení ze strany vlastníka stavby a podobně. Srov. BLÁHA, Jiří, JESENSKÝ, Vít, MACEK, Petr, RAZÍM, Vladislav, SOMMER, Jan, VESELÝ, Jan. *Operativní průzkum...*, 2005, c. d. v pozn. 3, s. 19.

32. Jen namátkou uveďme další druhy obrazových záznamů, jako jsou kupříkladu *videozáznam* či *trojrozměrný digitální model* (finální výstup 3D skenování). Podrobněji

BLÁHA, Jiří, JESENSKÝ, Vít, MACEK, Petr, RAZÍM, Vladislav, SOMMER, Jan, VESELÝ, Jan. *Operativní průzkum...*, 2005, c. d. v pozn. 3, s. 20–23; VESELÝ, Jan. *Měřická dokumentace...*, 2014, c. d. v pozn. 4, s. 30–44.

33. DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 16, s. 33.

34. Srov. ELLER, Jack David. *Introducing Anthropology of Religion*. Routledge, New York 2007, s. 2; JANEČEK, Petr. *Etnografický výzkum. Úvod do etnologického výzkumu. Etnologické příručky 1.* (ed. DOUŠEK, Roman). Masarykova univerzita v Brně, Brno 2014, s. 13–29.

35. DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 16, s. 27–28.

36. Srov. BLAŽEK, Bohuslav. *Venkovy. Anamnéza, diagnóza, terapie*. Era, Šlapanice 2004, s. 102–103.

37. POLČÁK, Radim, ŠAVELKA, Jaromír, KOŠČÍK, Michal, MYŠKA, Matěj. *Vybrané právní otázky etnologického výzkumu. Etnologické příručky 3.* Masarykova univerzita v Brně, Brno 2013, 54 s.

38. JANEČEK, Petr. *Etnografický výzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 34, s. 37.

39. *Etický kodex České národopisné společnosti* (eds. NOSKOVÁ, Jana, JANEČEK, Petr). Česká národopisná společnost, Praha 2014, s. 4.

40. V terénu bývá často problémem, že informanti souhlasí s výzkumem, ale nechtějí žádný oficiální dokument podepsat.

41. Srov. HAMMERSLEY, Martyn, ATKINSON, Paul. *Ethnography. Principles in Practice*. Routledge, London – New York 1995, s. 1–22; DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum...*, 2013, c. d. v pozn. 16, s. 33–42; JANEČEK, Petr. *Etnografický výzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 34, s. 75–90.

42. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka uživatele* (ed. DISMAN, Miroslav). Karolinum, Praha 2000, s. 306–308; HENDEL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Portál, Praha 2008, s. 191–192.

43. BERNARD, Harvey Russell. *Social Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Approaches*. Rowman Altamira, Lanham 2006, s. 210–250; TOUŠEK, Laco. *Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie. Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie* (ed. HIRT, Tomáš). Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 2012, s. 63–72.

44. Rozhovor by měl vždy být veden z paměti, čtení otázek může působit na informátory negativně a odradit je již na počátku výzkumu.

45. NOSKOVÁ, Jana. *Biografická metoda orální historie. Na příkladu výzkumu každodenního života v socialismu*. Etnologický ústav Akademie věd ČR, Brno 2014, 109 s.

46. TOUŠEK, Laco. *Vybrané aspekty...*, 2012, c. d. v pozn. 43, s. 73–83.

47. BERNARD, Harvey Russell. *Social Research...*, 2006, c. d. v pozn. 43, s. 251–298;
JANEČEK, Petr. *Etnografický výzkum...*, 2014, c. d. v pozn. 34, s. 88–90.

3. Soupis a dokumentace objektů tradičního stavitelství formou katalogových listů

Pro vytváření soupisu (seznamu) a zaznamenávání výsledků nejen terénní dokumentace, ale také archivního průzkumu a dále rovněž výzkumu vztahu vlastníků k roubeným objektům tradičního stavitelství byla navržena pomůcka v podobě katalogových listů staveb, jejich dispozice a konstrukcí. Katalogové listy prezentované v rámci této metodiky byly koncipovány tak, aby přehledně a jednotně zobrazovaly výsledky průzkumu ve formě strukturovaného textu a obrazových příloh. Nejen v rámci konkrétního výzkumu lze tedy vytvořit katalog staveb, v němž každý objekt má založen svůj vlastní katalogový list s kódovým označením O. Ten je zároveň jakýmsi krycím listem příslušné roubené stavby, obsahujícím základní identifikační údaje o objektu a také jeho jedinečný katalogový identifikátor definovaný uváděným kódovým označením (O), číslem popisným nebo evidenčním (například 81) a začátečním písmenem obce, ve které se stavba nachází (například „d“ jako Doubrava). Základní kódové označení konkrétního objektu tedy získává podobu: O-81d. Pokud by se v obci vyskytovaly dokumentované stavby se shodným číslem popisným a evidenčním, nebo by se ve dvou obcích se shodným začátečním písmenem nacházely objekty s totožným číslem popisným, lze za uváděný kód připojit pořadové číslo, tedy například: O-81d1 a O-81d2. Rovněž ostatní popisované konstrukce a také katalogový list dispozice objektu mají přiřazena svá kódová označení: D – dispozice, DK – dřevěné konstrukce stěn, ZK – zděné konstrukce stěn, V – výplně okenních a dveřních otvorů, S – střechy, STR – stropy, P – podlahy, SCH – schodiště, OZ – otopná zařízení, T – technické prvky. Nutno dodat, že v případě založení více katalogových listů například pro různé druhy okenních a dveřních výplní u jednoho objektu, lze opět za určitý kód připojit pořadové číslo. Pro konkrétní stavbu by pak originální kódová označení jejích konstrukcí a dispozice vypadala následovně (finální podoba katalogových listů objektu č. p. 81 v Doubravě viz Příloha č. 1): O-81d/D1, O-81d/DK1, O-81d/ZK1, O-81d/V1, O-81d/V2, O-81d/V3, O-81d/S1, O-81d/STR1, O-81d/P1, O-81d/SCH1, O-81d/OZ1 a O-81d/T1.

Jak již bylo uvedeno, klíčové informace o objektu zahrnuje katalogový list OBJEKT (kód O), který vedle identifikačních údajů obsahuje i další významná data dotýkající se například začlenění stavby v sídelní struktuře, jejího historického vývoje a sociálních vazeb v rámci obydlení, úrovně dokumentace, místních pojmenování včetně jejich výkladu a podobně. Mimo jiné je zde zařazena také rubrika věnovaná seznamu použitých pramenů a literatury. Zpětnou vazbu mezi objektem a jeho dokumentovanými konstrukcemi zajišťuje rubrika pro kódová označení jednotlivých katalogizovaných částí stavby. Struktura každého typu

katalogového listu byla navržena tak, aby pořízený záznam zachytil všechny specifické znaky konstrukce. V rámci každého katalogového listu byly pak vytvořeny samostatné rubriky pro obrazové přílohy – rubrika „mapy, plány“ a rubrika „fotografie, vyobrazení“.

3.1 Katalogový list O – OBJEKT

Tento katalogový list se vyplňuje pro každý objekt splňující kritéria průzkumu na daném území, a to bez ohledu na úroveň provedené terénní dokumentace. Zapisujeme do něj hlavní stanovené informace vztahující se k příslušné stavbě jako celku. Tento list uvozuje záhlaví, které je vyčleněno pro stěžejní identifikační údaje, jako jsou katalogové id. objektu, obec, okres, kraj, země, katastrální území, číslo popisné nebo evidenční, parcelní číslo, pozemky u čísla popisného, souřadnice GPS (severní šířka a východní délka), a dále pak název akce (průzkumu), datum terénní dokumentace, datum zpracování katalogového listu, jméno a příjmení zpracovatele a případně název instituce, ve které působí. Katalogový list je dále strukturován do následujících rubrik:

O.1. OBJEKT – označení stavby (dům, chlév, seník, stodola, sýpka atd.).

O.2. Aktuální funkce – současné využití objektu (bez využití, bydlení, provozování živnosti, rekreace, skladování atd.).

O.3. Původní funkce – určení primárního využití objektu, pro jaké účely byla stavba zbudována (bydlení, provozně-technické účely, zemědělské účely atd.).

O.4. Vlastník – současný majitel nebo majitelé objektu podle výpisu z katastru nemovitostí.

O.5. Úroveň dokumentace – krátký slovní popis za jakých podmínek a jak dlouho dokumentace stavby probíhala, včetně míry zpřístupnění objektu a počtu osob provádějících dokumentaci.

O.6. Katalogizované konstrukce – výpis jednotlivých kódových označení katalogizovaných částí stavby.

O.7. Začlenění v sídelní struktuře, komunikační vazby a postavení v krajině – informace o původní i současné podobě sídelní struktury (uspořádání plužiny, sídelní typ), o významných krajinných a kulturních bodech v okolí (návrší, řeka, kostel, panský dvůr), o orientaci stavby vůči komunikaci a podobně.

O.8. Začlenění v rámci usedlosti / hospodářského dvora / okolní zástavby – popis charakteru usedlosti či hospodářského dvora (domkařská usedlost, selský statek, panský dvůr atd.), eventuální určení půdorysné formy dvora, výpis pozemků (parcelních čísel) původně náležejících k usedlosti včetně jejich využití atd.

O.9. Architektonický popis – standardní architektonický popis objektu (deskripce jednotlivých průčelí včetně štítů a přístaveb – jejich členění okenními a dveřními otvory, popis střechy atd.). Jestliže z důvodu nižší úrovně dokumentace stavba nemá zpracované katalogové listy k dalším konstrukcím, může být popis na tomto místě detailnější a obsahovat podrobnější informace kupříkladu o výplních okenních a dveřních otvorů, podezdívkách, střešní krytině a podobně.

O.10. Zápraží – uvedení jeho orientace a stručná charakteristika stavební úpravy.

O.11. Oplocení a úprava okolního pozemku – popis typu oplocení jednotlivých pozemků a charakteristika prostranství v blízkosti objektu.

O.12. Historický vývoj a sociální vazby – doba předpokládaného vzniku stavby, výčet dohledaných majitelů z archivních pramenů, popis vztahu vlastníka k objektu na základě poznámek z ústního sdělení, rozhovoru či informací z dotazníkového šetření.

O.13. Provedené a navrhované průzkumy – uvedení všech realizovaných průzkumů vedle uskutečněné terénní dokumentace a výčet všech průzkumů, jejichž provedení by se mělo do budoucna zajistit.

O.14. Místní pojmenování – výklad – pokud bylo během průzkumu zjištěno používání jakéhokoli místního či regionálního označení pro konkrétní typ stavby, konstrukce, případně její části, je vhodné takovýto termín přesně zaznamenat včetně jeho vysvětlení.

O.15. Prameny a literatura k objektu – seznam přesných citací pramenů a literatury, vztahujících se k dokumentované stavbě.

O.16. Mapy, plány – vložení dostupných aktuálních a starších mapových podkladů, především indikačních skic či císařských povinných otisků map stabilního katastru a dále pak alespoň schematického půdorysu objektu s vyznačením orientace následujících fotografií a podobně. Pokud se podaří dohledat starší plánovou dokumentaci nebo dílčí zaměření konstrukčních prvků stavby, rovněž je zde vkládáme.

O.17. Fotografie, vyobrazení – vložení současných fotografií objektu ze všech důležitých stran včetně okolní zástavby, pořízených během průzkumu, a dle možností doplnění historickými snímky, dobovými kresbami atd.

Veškeré obrazové přílohy opatřujeme řádnými popisy, u nichž v případě archivních pramenů připojujeme přesné citace, a jde-li o současné fotografie či kresby, neměli bychom zde opomenout uvést autora a datum pořízení snímku či vyhotovení kresebné dokumentace.

3.2 Katalogový list D – DISPOZICE

Katalogový list zaměřený na popis dispozičního řešení objektu je dále strukturován do těchto rubrik:

D.1. DISPOZICE – označení podlaží, kterého se popis dispozičního řešení týká (přízemí, patro, podkroví, suterén).

D.2. Půdorysný typ – stručná charakteristika půdorysného typu objektu, u obytných staveb označení například: jednoprostorový dům, dvoudílný dům, trojdílný dům, trojdílný dům chlívniho typu, trojdílný dům komorového typu, trojdílný dům smíšeného komorovo-chlívniho typu, jednodům, dům s rozvinutým půdorysem a podobně.

D.3. Počet místností – uvedení nejen celkového počtu místností, ale také jejich stručné charakteristiky, respektive přesného označení (sín, světnice, komora atd.)

D.4. Popis – popis vnitřního uspořádání z pohledu člověka procházejícího domem (popis místností, dveří, případně povrchových úprav stěn, stropu, podlah a podobně), včetně sklepních a půdních prostor.

D.5. Rozměry – základní půdorysné rozměry. Pokud je přiložen půdorysný plán s měřítkem, lze na něj odkázat.

D.6. Míra zachování autenticity – pokus o stručnou charakteristiku dochovaných hodnot objektu a zároveň dodatečných nevhodných zásahů vztahujících se k jeho dispozičnímu řešení (například později vyzděné vnitřní příčky, přístavby, změna užitné funkce jednotlivých prostor atd.).

D.7. Místní pojmenování – výklad – zaznamenání místního či regionálního názvu pro konkrétní prostoru či její část, včetně přiřazení současného pojmenování (například: gaňk – označení pro chodbu nebo pavlač vyskytující se ve východním Slezsku, na Těšínsku, a v přilehlých oblastech severní Moravy).

D.8. Mapy, plány – vložení plánů zachycujících v první řadě půdorys stavby.

D.9. Fotografie, vyobrazení – vložení současných i historických snímků či jiných vyobrazení vztahujících se k dispozici objektu.

3.3 Katalogový list DK – DŘEVĚNÉ KONSTRUKCE STĚN

Vzhledem k zaměření metodiky na roubené objekty tradičního stavitelství byl při tvorbě tohoto katalogového listu primárně zohledněn celkový popis *roubené konstrukce*. Nicméně list lze použít i pro dokumentaci jiných dřevěných konstrukcí, jako například konstrukce drážkové, rámové či krčkové. Nehodící se rubriky mohou zůstat nevyplněny.

Během terénní dokumentace se ukázalo, že roubené stěny obytných i hospodářských budov jsou poměrně často tvořeny několika typy trámů z hlediska jejich opracování, respektive hranění. Trámy obecně můžeme rozdělit na nehraněné, kterými jsou *kuláče* a na hraněné, mezi něž lze řadit *podélně půlené* trámy (půlkuláče) a dále pak trámy *hraněné ze dvou, ze tří a ze čtyř stran*. U trámů hraněných ze čtyř stran navíc rozlišujeme trámy *ostře hraněné* a *s ponechanými oblinami*. Specifický typ pak představují trámy, u nichž byl pro roubenou konstrukci maximálně využit tvar a objem kmene, a které byly pouze místy přitesány. Tyto trámy lze pracovním označit jako *hraněné dle potřeby*. Uváděné rozdělení jmenovaných typů trámů je možné přenést kupříkladu pomocí předem definované barevnosti do nákrešů štítových a okapových průčelí roubených objektů (viz katalogový list O-81d/DK1 v Příloze č. 1). Na první pohled je tak zřejmé, z jakých typů trámů byla ta která roubená stěna sestavena.

Katalogový list vytvořený pro dřevěné konstrukce stěn obsahuje tyto rubriky:

DK.1. DŘEVĚNÉ KONSTRUKCE STĚN – DK (pouze kód a případné pořadí konstrukce v rámci jednoho objektu).

DK.2. Specifikace – označení typu dřevěné konstrukce (roubená konstrukce, rámová konstrukce a podobně).

DK.3. Umístění – určení přesnější lokalizace konstrukce v rámci objektu, případně uvedení odkazu na půdorysný plán s odpovídajícím popisem.

DK.4. Popis – deskripce podoby jednotlivých pozorovatelných, nejčastěji roubených stěn příslušné stavby a dalších stavebních prvků, které bezprostředně souvisejí s popisovanou konstrukcí.

DK.5. Počet věnců – zde je vhodné upozornit na situaci, kdy počet trámů jednotlivých roubených stěn u jednoho objektu není shodný (víceúrovňový terén atd.). V takovém případě lze uvést rozsah počtu věnců například 7–8. Tuto skutečnost je pak zapotřebí podrobněji zmínit v rubrice DK.4. Popis.

DK.6. Opracování trámů, tesařské značky – shrnující přehled použitých typů trámů v roubení (v roubené konstrukci převažují trámy hraněné ze čtyř stran s ponechanými oblinami a místy lze registrovat použití kuláčů atd.), eventuálně tesařských značek. Vyskytuje-li se na některém z trámů například datace, je vhodné tuto skutečnost zaznamenat v rubrice DK.4. Popis a rozhodně musí být uvedena v rubrice DK.16. Datace.

DK.7. Nárožní spoje – uvedení typů tesařských nárožních spojů (dvojitě přeplátování, přeplátování s oboustrannou rybinou a podobně) a případných přesahů kupříkladu zhlaví horních trámů roubení.

DK.8. Konstrukční řešení otvorů – popis technického řešení okenních a dveřních otvorů nejčastěji v roubených stěnách (například použití trámové zárubně; vymezení otvoru po stranách stojkami, shora a zdola pak průběžným trámem roubení atd.).

DK.9. Prahy – uvedení řešení spodních ohraničení dveřních otvorů.

DK.10. Spáry – popis charakteru výplní mezi trámy roubení (kupříkladu použití provazců zhotovených z ostřice třeslicovité, vymazání spár hliněnou mazaninou s plevy a podobně).

DK.11. Povrchové úpravy, omítky – popis povrchových úprav dřevěných stěn z vnitřní i vnější strany (omítky, barevné nátěry atd.).

DK.12. Výzdoba – zaznamenání jakýchkoli náznaků zdobnosti či výtvarného řešení (například profilace horních trámů roubení, tvořících takzvanou hlavici neboli výpustky).

DK.13. Určení dřeviny (listnaté, jehličnaté, konkrétní) – v případě provedeného dendrochronologického rozboru dřevěných prvků je jeho nedílnou součástí určení druhu dřeviny (jedle, smrk, dub), eventuálně lze použitou dřevinu odhadnout na základě makroskopického pozorování. Rovněž lze uvést formulaci: nebylo možné stanovit.

DK.14. Rozměry – uvedení zejména mocnosti trámů v případě roubení nebo šířky a délky desek u bednění; další rozměry bývají patrné i z půdorysného plánu.

DK.15. Technologie výroby – pokus o jednoduchou interpretaci výrobních postupů; například u roubené konstrukce uvedení, že jde o trámy kladené vodorovně na sebe a v rozích spojené tesařskou vazbou – technika roubení; v případě například drážkové konstrukce zmínit způsob kladení desek (prken) mezi sloupky a podobně.

DK.16. Datace – určení nebo odhad doby vzniku dřevěné konstrukce; případně uvést výsledky datování na základě uskutečněného dendrochronologického rozboru, jehož interpretaci lze doplnit o závěry archivního průzkumu.

DK.17. Technický stav (poškození), sekundární úpravy – popis mechanického nebo biologického poškození a druhotných stavebních zásahů.

DK.18. Míra zachování autenticity – pokus o stručnou charakteristiku dochovaných hodnot dřevěné konstrukce, například i s ohledem na její stáří, a uvedení dodatečných nevhodných zásahů.

DK.19. Místní pojmenování – výklad – zaznamenání místních či regionálních názvů souvisejících s dokumentovanou konstrukcí (kupříkladu: dyle – označení pro trámy v roubené

konstrukci, užívané v prostoru východního Slezska a v přiléhajících oblastech severní Moravy).

DK.20. Mapy, plány – vložení zejména plánů a dokumentace, jež zachycují popisovanou dřevěnou konstrukci či její části; vyznačení například roubené přístavby chlévů na mapě v rámci usedlosti.

DK.21. Fotografie, vyobrazení – vložení současných i historických snímků či jiných vyobrazení vztahujících se k dokumentované dřevěné konstrukci.

3.4 Katalogový list ZK – ZDĚNÉ KONSTRUKCE STĚN

Tento katalogový list byl vytvořen pro popis jakékoli zděné konstrukce, to znamená nejen celých zdí, ale například i podezdívek. List sestává z následujících rubrik:

ZK.1. ZDĚNÉ KONSTRUKCE STĚN – ZK (pouze kód a případné pořadí konstrukce v rámci jednoho objektu).

ZK.2. Specifikace – označení typu zděné konstrukce (zdivo z pálených cihel, zdivo lomové, zdivo režné a podobně).

ZK.3. Umístění – určení přesnější lokalizace konstrukce v rámci objektu, případně uvedení odkazu na půdorysný plán s odpovídajícím popisem.

ZK.4. Popis – deskripce podoby zděné konstrukce v rámci příslušné stavby, případně dalších stavebních prvků, které s ní bezprostředně souvisejí.

ZK.5. Zdicí materiál – bližší označení použitého zdicího materiálu (například plné pálené cihly, lomový kámen, tvárnice, nepálené cihly – takzvané vepřovice).

ZK.6. Způsob zdění – popis vazby tvořené zdicím materiálem (vazáková, křížová, polokřížová, nepravidelná a podobně).

ZK.7. Konstrukční řešení otvorů – popis provedení okenních a dveřních otvorů v popisované zděné konstrukci (například klenutý oblouk, dřevěný překlad, železobetonový překlad).

ZK.8. Prahy – řešení spodních ohraničení dveřních otvorů.

ZK.9. Zdicí malta – popis vzhledu a materiálu malty na základě vizuálního pozorování, je-li to možné (například malta světle béžové barvy se středně zrnitou písčitou frakcí, s malými kousky nerozmíchaného vápna).

ZK.10. Povrchové úpravy, omítky – popis omítek a nátěrů (včetně uvedení barevnosti) ze strany exteriéru i interiéru popisované zděné konstrukce.

ZK.11. Výzdoba – zaznamenání jakýchkoli náznaků zdobnosti či výtvarného řešení.

ZK.12. Rozměry – například uvedení celkových rozměrů zděné přístavby, tloušťky zdi, případně rozměrů zdícího materiálu (cihel, tvárnic), je-li to možné.

ZK.13. Technologie výroby – pokus o jednoduchou interpretaci výrobních postupů.

ZK.14. Datace – určení nebo odhad doby vzniku zděné konstrukce.

ZK.15. Technický stav (poškození), sekundární úpravy – popis poškození a druhotných stavebních zásahů zdiva, omítek, nátěrů.

ZK.16. Míra zachování autenticity – pokus o stručnou charakteristiku dochovaných hodnot zděné konstrukce, například i s ohledem na její stáří, a uvedení dodatečných nevhodných zásahů.

ZK.17. Místní pojmenování – výklad – zaznamenání místních či regionálních názvů souvisejících s dokumentovanou konstrukcí (kupříkladu: buchy – jedno z označení pro nepálené cihly).

ZK.18. Mapy, plány – vložení zejména plánů a dokumentace, jež zachycují popisovanou zděnou konstrukci či její části; vyznačení například zděné přístavby dílny na mapě v rámci usedlosti.

ZK.19. Fotografie, vyobrazení – vložení současných i historických snímků či jiných vyobrazení vztahujících se k dokumentované zděné konstrukci.

3.5 Katalogový list V – VÝPLNĚ OKENNÍCH A DVEŘNÍCH OTVORŮ

Katalogový list věnovaný okenním a dveřním výplním je definován těmito rubrikami:

V.1. VÝPLNĚ OKENNÍCH A DVEŘNÍCH OTVORŮ – V (pouze kód a případné pořadí popisované výplně v rámci jednoho objektu).

V.2. Typ výplně – jednoznačné určení, jde-li o výplň okenní či dveřní.

V.3. Umístění – uvedení přesnější lokalizace konkrétního typu výplně v rámci dokumentovaného objektu (například podle průčelí určených světovými stranami).

V.4. Popis – celkový popis konkrétního typu okenní či dveřní výplně. Je-li kupříkladu okenní výplň jištěna okenicí nebo mříží, měly by být tyto stavební prvky uvedeny v právě zmiňované rubrice.

V.5. Rám, zárubeň – popis okenního rámu nebo dveřní zárubně (uvedení materiálu, případné profilace a podobně).

V.6. Křídla – uvedení typu a počtu křídel včetně směru jejich otvírání (například třikrát dvě vnější křídla ven otvíravá).

V.7. Členění – stručný popis členění dokumentovaného typu výplně.

V.8. Zasklení – uvedení způsobu a provedení zasklení v případě prosklené části popisované výplně (například ploché sklo osazené do polodrážky, kytováno z vnější strany).

V.9. Kování – popis všech použitých závěsů, zástrčí, obrtlíků, rohovníků, zámků, klíčových štítků, klik a podobně u dokumentované okenní či dveřní výplně.

V.10. Rozměry – uvedení alespoň celkového rozměru popisovaného typu výplně.

V.11. Materiál – výčet veškerých použitých materiálů u dokumentované výplně (dřevo, železo, sklo a podobně).

V.12. Povrchové úpravy – především uvedení zjištěných barevných vrstev nátěrů konkrétní výplně, kování nevyjímaje.

V.13. Výzdoba – zaznamenání jakýchkoli náznaků zdobnosti či výtvarného řešení.

V.14. Technologie výroby – pokus o jednoduchou interpretaci výrobních postupů.

V.15. Datace – určení nebo odhad doby vzniku okenní či dveřní výplně (při pokusu o datování příslušné výplně na základě typologie použitého kování je zapotřebí brát v potaz, že kování zde mohlo být použito druhotně, kupříkladu ze starší výplně).

V.16. Technický stav (poškození), sekundární úpravy – popis poškození a druhotných zásahů u dokumentovaného typu okenní či dveřní výplně.

V.17. Míra zachování autenticity – pokus o stručnou charakteristiku dochovaných hodnot popisované výplně a uvedení dodatečných nevhodných zásahů.

V.18. Místní pojmenování – výklad – zaznamenání místních či regionálních názvů souvisejících s dokumentovanou výplní nebo její částí.

V.19. Mapy, plány – vložení veškeré dohledané či pořízené plánové a kresebné dokumentace vztahující se k popisovanému typu výplně a podobně.

V.20. Fotografie, vyobrazení – vložení současných i historických snímků či jiných vyobrazení dokumentovaného typu okenní či dveřní výplně.

3.6 Katalogový list S – STŘECHY

Následující katalogový list sdružuje všechny konstrukce, které tvoří střechu dané stavby. List je rozdělen do těchto rubrik:

S.1. STŘECHY – S (pouze kód a případné pořadí konstrukce v rámci jednoho objektu).

S.2. Specifikace – určení typu střechy (například sedlová střecha s podlomením, polovalbová střecha, mansardová střecha a podobně).

S.3. Popis (vikýře, střešní otvory) – celkový shrnující popis dokumentované střešní konstrukce včetně uvedení typů vikýřů či jiných otvorů v ploše střešní roviny.

S.4. Krov, tesařské značky – určení typu krovové konstrukce a její věcný popis i s uvedením případných tesařských značek či výskytu různých druhů nápisů souvisejících kupříkladu s opravami krovu.

S.5. Štítů – popis konstrukce plochy štítu (počet desek, zalištování, otvory umístěné v ploše štítu atd.).

S.6. Krytina – určení druhu použité střešní krytiny. Není výjimkou, že na jedné střeše se uplatňuje více druhů krytin (například kombinace lepenkové a plechové střešní krytiny).

S.7. Komín/y – uvedení počtu komínů vystupujících nad střešní rovinu a popis jejich celkového vzhledu.

S.8. Okapní žlab, svod – popis provedení okapního systému, popřípadě odvodu dešťové vody.

S.9. Výzdoba – zaznamenání jakýchkoli náznaků zdobnosti či výtvarného řešení.

S.10. Materiál – výčet veškerých použitých materiálů u dokumentované konstrukce a jejich částí.

S.11. Rozměry – uvedení celkových rozměrů střechy, podařilo-li se je pořídit (například z plánové dokumentace), či dokumentovaných částí.

S.12. Technologie výroby – pokus o jednoduchou interpretaci výrobních postupů.

S.13. Povrchové úpravy – uvedení všech zjištěných povrchových úprav jednotlivých částí popisované konstrukce (například nátěrů prken štítu či omítky komína).

S.14. Datace – určení nebo odhad doby vzniku dokumentované konstrukce či jejích částí (v případě krovu můžeme mít kupříkladu k dispozici výsledky dendrochronologického rozboru).

S.15. Technický stav (poškození), sekundární úpravy – popis poškození (mechanického, biologického atd.) a druhotných zásahů u popisované konstrukce a jejích částí.

S.16. Míra zachování autenticity – pokus o stručnou charakteristiku dochovaných hodnot dokumentované konstrukce a jejích částí, včetně uvedení dodatečných nevhodných zásahů.

S.17. Místní pojmenování – výklad – zaznamenání místních či regionálních názvů souvisejících s popisovanou konstrukcí nebo její částí.

S.18. Mapy, plány – vložení veškeré dohledané či pořízené plánové a kresebné dokumentace vztahující se k dané konstrukci či jejím částem.

S.19. Fotografie, vyobrazení – vložení současných i historických snímků či jiných vyobrazení popisované konstrukce a jejích částí.

3.7 Katalogový list STR – STROPY

Katalogový list vytvořený pro dokumentaci stropních konstrukcí obsahuje následující rubriky:

Str.1. STROPY – STR (pouze kód a případné pořadí konstrukce v rámci jednoho objektu).

Str.2. Specifikace – určení typu stropu (například trámový záklopový strop, povalový strop, klenba roubená a podobně).

Str.3. Umístění – uvedení přesné lokalizace popisovaného typu stropní konstrukce nejlépe podle místností (jednotlivých prostor).

Str.4. Popis – celkový shrnující popis dokumentované konstrukce.

Str.5. Výzdoba – zaznamenání jakýchkoli náznaků zdobnosti či výtvarného řešení (například profilace u stropních trámů, vyřezání symbolu růžice na středové stropnici atd.).

Str.6. Materiál – výčet veškerých použitých materiálů u dokumentované konstrukce a jejích částí.

Str.7. Rozměry – uvedení například průměru a délky stropních trámů (stropnic) nebo šířky použitých prken záklopu v případě trámového záklopového stropu.

Str.8. Technologie výroby – pokus o jednoduchou interpretaci výrobních postupů.

Str.9. Povrchové úpravy – uvedení všech zjištěných povrchových úprav popisované stropní konstrukce (například omítek či barevných nátěrů).

Str.10. Datace – určení nebo odhad doby vzniku dokumentované konstrukce (kupříkladu u trámového záklopového stropu můžeme mít k dispozici výsledky dendrochronologického rozboru, nebo nacházíme dataci na středové stropnici nejčastěji v prostoru hlavní světnice domu).

Str.11. Technický stav (poškození), sekundární úpravy – popis poškození (mechanického, biologického atd.) a druhotných zásahů u popisované konstrukce a jejích částí.

Str.12. Míra zachování autenticity – pokus o stručnou charakteristiku dochovaných hodnot dokumentované konstrukce a jejích částí, včetně uvedení dodatečných nevhodných zásahů.

Str.13. Místní pojmenování – výklad – zaznamenání místních či regionálních názvů souvisejících s popisovanou konstrukcí (například: tragař – označení pro stropní trám neboli stropnici, vyskytující se ve východním Slezsku, na Těšínsku, a v přilehlých oblastech severní Moravy).

Str.14. Mapy, plány – vložení veškeré dohledané či pořízené plánové a kresebné dokumentace vztahující se k dané konstrukci či jejím částem.

Str.15. Fotografie, vyobrazení – vložení současných i historických snímků či jiných vyobrazení popisované konstrukce a jejích částí.

3.8 Katalogový list P – PODLAHY

Katalogový list zaměřený na dokumentaci podlah je tvořen těmito rubrikami:

P.1. PODLAHY – P (pouze kód a případné pořadí popisované podlahy nebo dlažby v rámci jednoho objektu).

P.2. Specifikace – určení typu podlahy či dlažby (například prkenná podlaha, cihlová dlažba, keramická dlažba a podobně).

P.3. Umístění – uvedení přesné lokalizace popisovaného typu podlahy či dlažby nejlépe podle místností (jednotlivých prostor).

P.4. Popis – celkový shrnující popis dokumentované podlahy či dlažby.

P.5. Výzdoba – zaznamenání jakýchkoli náznaků zdobnosti či výtvarného řešení (například výskyt ornamentálních motivů u keramických nebo betonových dlaždic atd.).

P.6. Materiál – stanovení materiálu použitého u popisovaného typu podlahy či dlažby.

P.7. Rozměry – uvedení například šířky a délky prken u dřevěné podlahy, nebo rozměrů dlaždic v případě dokumentace keramické či betonové dlažby.

P.8. Technologie výroby – pokus o jednoduchou interpretaci výrobních postupů.

P.9. Povrchové úpravy – uvedení všech zjištěných povrchových úprav popisované podlahy či dlažby.

P.10. Datace – určení nebo odhad doby vzniku dokumentované konstrukce.

P.11. Technický stav (poškození), sekundární úpravy – popis poškození (mechanického, biologického atd.) a druhotných zásahů u konkrétního typu podlahy či dlažby.

P.12. Míra zachování autenticity – pokus o stručnou charakteristiku dochovaných hodnot popisované podlahy či dlažby, včetně uvedení dodatečných nevhodných zásahů.

P.13. Místní pojmenování – výklad – zaznamenání místních či regionálních názvů souvisejících s dokumentovaným typem podlahy či dlažby.

P.14. Mapy, plány – vložení veškeré dohledané či pořízené plánové a kresebné dokumentace vztahující se k dané konstrukci.

P.15. Fotografie, vyobrazení – vložení současných i historických snímků či jiných vyobrazení popisované konstrukce.

3.9 Katalogový list SCH – SCHODIŠTĚ

Katalogový list vytvořený pro dokumentaci schodišťových konstrukcí sestává z následujících rubrik:

Sch.1. SCHODIŠTĚ – SCH (pouze kód a případné pořadí konstrukce v rámci jednoho objektu).

Sch.2. Specifikace – určení typu schodiště (například vnější jednoramenné schodiště, vnitřní žebříkové schodiště a podobně).

Sch.3. Umístění – uvedení přesné lokalizace popisovaného typu schodiště nejlépe podle místností (jednotlivých prostor v případě vnitřního schodiště) nebo průčelí (v případě venkovního schodiště).

Sch.4. Popis – celkový shrnující popis dokumentované konstrukce.

Sch.5. Počet schodišťových stupňů – uvedení přesného počtu schodů, včetně takzvaného jalového stupně.

Sch.6. Výzdoba – zaznamenání jakýchkoli náznaků zdobnosti či výtvarného řešení (například dřevěné vyřezávané zábradlí u popisovaného schodiště atd.).

Sch.7. Materiál – výčet veškerých použitých materiálů u dokumentované konstrukce a jejich částí.

Sch.8. Rozměry – uvedení například délky stupnice a výšky podstupnice u schodišťového stupně, případně určení délky schodiště jako celku, je-li možné tento rozměr získat.

Sch.9. Technologie výroby – pokus o jednoduchou interpretaci výrobních postupů.

Sch.10. Povrchové úpravy – uvedení všech zjištěných povrchových úprav popisované schodišťové konstrukce (například popis barevných nátěrů zábradlí schodiště či úprav dřevěných schodišťových stupňů lakováním a podobně).

Sch.11. Datace – určení nebo odhad doby vzniku dokumentované konstrukce.

Sch.12. Technický stav (poškození), sekundární úpravy – popis poškození (mechanického, biologického atd.) a druhotných zásahů u popisované konstrukce a jejích částí.

Sch.13. Míra zachování autenticity – pokus o stručnou charakteristiku dochovaných hodnot dokumentované konstrukce a jejích částí, včetně uvedení dodatečných nevhodných zásahů.

Sch.14. Místní pojmenování – výklad – zaznamenání místních či regionálních názvů souvisejících s popisovanou konstrukcí.

Sch.15. Mapy, plány – vložení veškeré dohledané či pořízené plánové a kresebné dokumentace vztahující se k dané konstrukci či jejím částem.

Sch.16. Fotografie, vyobrazení – vložení současných i historických snímků či jiných vyobrazení popisované konstrukce a jejích částí.

3.10 Katalogový list OZ – OTOPNÁ ZAŘÍZENÍ

Katalogový list věnovaný dokumentaci pecí, kamen, sporáků, černých kuchyní a podobně je tvořen těmito rubrikami:

OZ.1. OTOPNÁ ZAŘÍZENÍ – OZ (pouze kód a případné pořadí otopného zařízení v rámci jednoho objektu).

OZ.2. Specifikace – určení typu otopného zařízení (například pec, kamna kachlová, sporák kachlový, pec se sporákem a podobně).

OZ.3. Umístění – uvedení přesné lokalizace popisovaného otopného zařízení nejlépe podle místností (jednotlivých prostor).

OZ.4. Popis – celkový shrnující popis dokumentovaného otopného zařízení.

OZ.5. Výzdoba – zaznamenání jakýchkoli náznaků zdobnosti či výtvarného řešení (například popis reliéfní výzdoby kachlů v případě dokumentace kachlových kamen atd.).

OZ.6. Materiál – výčet veškerých použitých materiálů u popisovaného otopného zařízení a jeho částí.

OZ.7. Rozměry – uvedení rozměrů vystihujících celkové proporce dokumentovaného otopného zařízení.

OZ.8. Technologie výroby – pokus o jednoduchou interpretaci výrobních postupů.

OZ.9. Povrchové úpravy – uvedení všech zjištěných povrchových úprav u popisovaného otopného zařízení (například popis nátěrů u zděných částí pece nebo smaltu u novějšího typu kamen či sporáku a podobně).

OZ.10. Datace – určení nebo odhad doby vzniku dokumentovaného typu otopného zařízení.

OZ.11. Technický stav (poškození), sekundární úpravy – popis mechanického poškození a druhotných zásahů u popisovaného otopného zařízení.

OZ.12. Míra zachování autenticity – pokus o stručnou charakteristiku dochovaných hodnot dokumentovaného otopného zařízení, včetně uvedení dodatečných nevhodných zásahů.

OZ.13. Místní pojmenování – výklad – zaznamenání místních či regionálních názvů souvisejících s popisovaným otopným zařízením (například: blacha – označení pro plotnu z litinových plátů ve východním Slezsku, na Těšínsku).

OZ.14. Mapy, plány – vložení veškeré dohledané či pořízené plánové a kresebné dokumentace vztahující se k danému typu otopného zařízení.

OZ.15. Fotografie, vyobrazení – vložení současných i historických snímků či jiných vyobrazení popisovaného otopného zařízení a jeho částí.

3.11 Katalogový list T – TECHNICKÉ PRVKY

Tento široce pojatý katalogový list slouží pro dokumentaci předem nespecifikovaných prvků technického rázu, které nezapadají do žádného z předcházejících listů. Může se například jednat o elektroinstalaci, hygienická zařízení, kanalizaci, studny a podobně. Katalogový list obsahuje následující rubriky:

T.1. TECHNICKÉ PRVKY – T (pouze kód a případné pořadí technického prvku v rámci jednoho objektu a jeho bezprostředního okolí).

T.2. Specifikace – bližší určení dokumentovaného technického prvku (například elektroinstalace, kanalizace, izolace, studna, vodoinstalace atd.).

T.3. Umístění – uvedení přesné lokalizace popisovaného technického prvku nejen v rámci konkrétního objektu, ale rovněž jeho bezprostředního okolí (kupříkladu u studny či kanalizace).

T.4. Popis – celkový shrnující popis dokumentovaného technického prvku.

T.5. Výzdoba – zaznamenání jakýchkoli náznaků zdobnosti či výtvarného řešení (například architektonicky i výtvarně řešené zakrytí studny dřevěnou konstrukcí ukončenou sedlovou střechou a podobně).

T.6. Materiál – výčet veškerých použitých materiálů u dokumentovaného technického prvku.

T.7. Rozměry – zachycení celkových proporcí popisovaného technického prvku, je-li to možné.

T.8. Technologie výroby – pokus o jednoduchou interpretaci výrobních postupů.

T.9. Povrchové úpravy – uvedení všech zjištěných povrchových úprav u daného technického prvku.

T.10. Datace – určení nebo odhad doby vzniku dokumentovaného technického prvku.

T.11. Technický stav (poškození), sekundární úpravy – popis poškození a druhotných zásahů u konkrétního technického prvku.

T.12. Míra zachování autenticity – pokus o stručnou charakteristiku dochovaných hodnot popisovaného technického prvku, včetně uvedení dodatečných nevhodných zásahů.

T.13. Místní pojmenování – výklad – zaznamenání místních či regionálních názvů souvisejících s dokumentovaným technickým prvkem (například: senkgruba – označení pro suchý záchod nebo žumpu ve východním Slezsku, na Těšínsku).

T.14. Mapy, plány – vložení veškeré dohledané či pořízené plánové a kresebné dokumentace vztahující se k danému technickému prvku.

T.15. Fotografie, vyobrazení – vložení současných i historických snímků či jiných vyobrazení popisovaného technického prvku.

3.12 Katalogové listy v prostředí relačního databázového systému

Struktura a systémové propojení jednotlivých katalogových položek přímo vybízejí k jejich implementaci do aplikačního prostředí vhodného informačního systému. Jako ukázka strukturované podoby jednotlivých, výše popsaných katalogových listů byla sestavena funkční relační databáze v programu FileMaker, která umožňuje tvorbu a editaci uváděných katalogových listů včetně připojení obrazových příloh (map, plánů, fotografií a jiných vyobrazení) s jejich popisem. Díky následnému vytvoření runtime prostředí databáze ji lze bez instalace a licence programu FileMaker spouštět na libovolném počítači. V zásadě jde o praktickou pomůcku – nástroj – pro provádění soupisu a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství. Po otevření naplněné databáze se nám zobrazí seznam zpracovaných objektů, v němž je každý objekt definován svým identifikačním kódem (ID OBJEKTU), názvem obce, názvem katastrálního území a číslem popisným nebo evidenčním. Tyto zmiňované údaje jsou interaktivní a lze jimi otevřít příslušné katalogové listy konkrétního objektu – jednotlivé rubriky i obrazové přílohy. Veškeré modře označené položky umožňují přístup do všech úrovní databáze – přehledné listování; přidávání a odstraňování záznamů; tisk jednotlivých katalogových listů a příloh.

U prezentované ukázky databáze v elektronické a v tištěné podobě (viz Příloha č. 1 a 2) lze dále zdokonalovat systém vyhledávání a filtrování, umožňující procházení vybraného typu katalogových položek – například listování v dřevěných konstrukcích, ve výplních okenních a dveřních otvorů či v otopných zařízeních. Pro vybrané rubriky jednotlivých katalogových listů byly dále sestaveny číselníky obsahující nabídku označení (preferovaných termínů) konkrétních konstrukcí a prvků s cílem zavést jejich jednotnou specifikaci v rámci databázového systému. Nicméně vždy zde byla ponechána možnost vložení vlastního označení. Na tomto místě je nutno podotknout, že terminologie oborů zabývajících se studiem objektů tradičního stavitelství, jako jsou například památková péče či etnografie/etnologie, není jednotná (což je pochopitelné). I z tohoto důvodu nebyly číselníky v opodstatněných případech vytvořeny. Další příklad, kdy bylo upuštěno od návrhu číselníku, představovala rubrika věnována střešním krytinám v rámci katalogového listu S – STŘECHY. Právě u

objektů tradičního stavitelství se poměrně často setkáváme s výskytem několika druhů krytin u jedné stavby (například jedna část střechy je pokryta keramickou taškou a druhá eternitem; podlomení je kryto lepenkou, střecha plechem; střecha je kryta lepenkou, pod kterou se nachází dřevěný šindel a podobně). Abychom dostáli úplnosti při sestavování uváděného číselníku, museli bychom navolit různé kombinace dvou, a někdy i více druhů střešních krytin. Dodejme jen, že vytištěné prázdné katalogové listy lze využít pro popis roubených staveb, jejich dispozice, konstrukcí a technických prvků, přímo v terénu.

Nakonec se můžeme pozastavit nad kritérii, respektive východisky dokumentace jednotlivých konstrukcí v rámci stavebního celku. Zůstává otázkou, zda dokumentovat pouze ty části obytných a hospodářských budov, které shledáváme hodnotnými z hlediska stáří konstrukce, ojedinělého výskytu, výzdoby či řemeslného zpracování, nebo se pokusit zaznamenat i konstrukce a technické prvky, jež považujeme za zcela běžné, z dnešního pohledu nezajímavé součásti staveb. Zřejmě se shodneme na konstatování, že vždy bude záležet především na postoji konkrétního výzkumníka, neboť lze předpokládat, že jiný přístup v této záležitosti zaujme etnolog, jiný pak historik umění nebo pracovník památkové péče.

Literatura a prameny

Anforderungen an eine Bestandsdokumentation in der Baudenkmalpflege. *Arbeitsmaterialien zur Denkmalpflege in Brandenburg*, Nr. 1, Wünsdorf 2002, 28 s.

Archiv český. Dodatek k řádům selským a instrukcím hospodářským 1388–1779 (ed. KALOUSEK, Josef), díl XXIX, Praha 1913.

Archiv český. Řády selské a instrukce hospodářské 1350–1626 (ed. KALOUSEK, Josef), díl XXII, Praha 1905.

Archiv český. Řády selské a instrukce hospodářské 1627–1698 (ed. KALOUSEK, Josef), díl XXIII, Praha 1906.

Archiv český. Řády selské a instrukce hospodářské 1698–1780 (ed. KALOUSEK, Josef), díl XXIV, Praha 1908.

Archiv český. Řády selské a instrukce hospodářské 1781–1850 (ed. KALOUSEK, Josef), díl XXV, Praha 1910.

BALÁŠ, Emanuel. Lidová architektura v rámci státní památkové péče. *Český lid*, roč. 6, 1951, č. 9–10, s. 214–221.

BARAN, Ludvík. Drobné zprávy národopisné. Oficiální podniky, organizace mládeže. *Národopisný věstník československý*, roč. XXXI, 1949, č. 1–2, s. 329–331.

BARTOŠ, Josef, SCHULZ, Jindřich, TRAPL, Miloš. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, svazek XV, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2000, 196 s.

BARTOŠ, Josef, SCHULZ, Jindřich, TRAPL, Miloš. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, svazek XVI, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2011, 191 s.

BEDAL, Konrad. *Historische Hausforschung, Praktische Denkmalpflege. Handreichung zur Bestandsuntersuchung und Dokumentation*. Bad Windsheim 1993, 190 s.

BERNARD, Harvey Russell. *Social Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Approaches*. Rowman Altamira, Lanham 2006, 824 s.

BLÁHA, Jiří, JESENSKÝ, Vít, MACEK, Petr, RAZÍM, Vladislav, SOMMER, Jan, VESELÝ, Jan. *Operativní průzkum a dokumentace historických staveb*. Odborné a metodické publikace, svazek 31, Národní památkový ústav, Praha 2005, 111 s.

BLAŽEK, Bohuslav. *Venkovy. Anamnéza, diagnóza, terapie*. Era, Šlapanice 2004, 184 s.

BRUNSKILL, Ronald William. *Vernacular architecture. An Illustrated Handbook*. Faber and Faber, London 2000, 292 s.

BUCUR, Ioan Corneliu. „Astra“ *Museum of Traditional Folk Civilization*. ASTRA MUSEUM, Sibiu 2008, 447 s.

BUMBA, Jan. *České katastry od 11. do 21. století*. Grada, Praha 2007, 190 s.

BUREŠ, Pavel. Výzkumný projekt Památková dokumentace vesnických sídel ČR. *Zprávy památkové péče*, roč. 66, 2006, č. 4, s. 325–329.

BUREŠ, Pavel, MATUSZKOVÁ, Jitka. *Katalog vesnických sídel v ČR. 2. Břeclav*. Národní památkový ústav, Praha 2006, 92 s.

Český Těšín: příběh města na levém břehu řeky (texty kapitol připravili Pavlína Badurová, David Pindur, Radim Prokop; texty k ikonografii připravili Vlasta Byrtusová, Henryk Wawreczka). Wart, Třinec 2010, 175 s.

Dokumentační sbírky Etnologického ústavu AV ČR, fond Soupisový výzkum Národopisné společnosti československé 1952–1962.

DOUŠEK, Roman. *Etnologický výzkum tradičního stavitelství. Etnologické příručky 1*. Masarykova univerzita v Brně, Brno 2013, 141 s.

DVOŘÁK, Max. *Katechismus památkové péče*. Národní památkový ústav, Praha 2004, 195 s.

EBEL, Martin. Terminologie okenních a dveřních kování ve střední Evropě 18. a 19. století. *Sborník 2/2004*, Sborník příspěvků z 2. konference stavebněhistorického průzkumu, 3.–6. 6. 2003 v klášteře servitů v Nových Hradech v jižních Čechách, Praha 2004, s. 217–238.

EBEL, Martin, ŠKABRADA, Jiří. *Původní plánová dokumentace lidové architektury*. ČVUT, Praha 1996, 110 s.

ECKSTEIN, Günter. *Empfehlungen für Baudokumentationen. Bauaufnahme – Bauuntersuchung*, Arbeitsheft 7, Landesdenkmalamt Baden-Württemberg, Stuttgart 2003, 80 s.

ELLER, Jack David. *Introducing Anthropology of Religion*. Routledge. New York 2007, 368 s.

Etický kodex České národopisné společnosti (eds. NOSKOVÁ, Jana, JANEČEK, Petr). Česká národopisná společnost, Praha 2014, 9 s.

FROLEC, Václav. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Blok, Brno 1974, 399 s.

FROLEC, Václav, VAŘEKA, Josef. *Lidová architektura. Encyklopedie*. SNTL, Praha 1983, 359 s.

GERNER, Manfred. *Tesařské spoje*. Grada, Praha 2003, 220 s.

GIRSA, Václav, HOLEČEK, Josef, JERIE, Pavel, MICHONOVÁ, Dagmar. *Předprojektová příprava a projektová dokumentace v procesu péče o stavební památky*. Odborné a metodické publikace, svazek 27, Národní památkový ústav, Praha 2004, 108 s.

GLADYSZOWA, Maria. *Górnośląskie budownictwo ludowe*. Ossolineum, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1978, 304 s.

HAMMERSLEY, Martyn, ATKINSON, Paul. *Ethnography. Principles in Practice*. Routledge, London – New York 1995, s. 1–22.

HELMIGK, Hans Joachim. *Oberschlesische Landbaukunst um 1800*. Verlag für Kunstwissenschaft, Berlin 1937, 296 s.

HENDEL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Portál, Praha 2008, 408 s.

Herausgegeben vom Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt. Halle (Saale) 2010, 58 s.

Historische Holzbauwerke und Fachwerk (eds. ANSORGE, Dieter, GEBURTIG, Gerd). Fraunhofer IRB Verlag, Stuttgart 2008, 283 s.

HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské*. Academia, Praha 2004, 1144 s.

HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, úvodní svazek, Profil, Ostrava 1967, 464 s.

HOŠEK, Jiří, LOSOS, Ludvík. *Historické omítky*. Grada, Praha 2007, 167 s.

CHOTEK, Karel. Program soupisu národopisného. *Národopisný věstník československý*, roč. IX, 1914/1915, s. 25–41.

CHOTEK, Karel. Příspěvek k národopisu Těšínska. Jablunkovská oblast – Horský typ domu. *Český lid*, roč. 1, 1946, č. 9–10, s. 141–147.

JANEČEK, Petr. Etnografický výzkum. *Úvod do etnologického výzkumu. Etnologické příručky 1*. (ed. DOUŠEK, Roman). Masarykova univerzita, Brno 2014, 342 s.

JIRÁSEK, Alois. České chalupy a stará stavení městská. *Květy. Listy pro zábavu a poučení s časovými rozhledy*, roč. XIX, 1887, s. 61–67, 175–180.

Karolínský katastr Slezský (eds. BRZOBOHATÝ, Jan, DRKAL, Stanislav), svazek 1., Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1972, 597 s.

Karolínský katastr Slezský (eds. BRZOBOHATÝ, Jan, DRKAL, Stanislav), svazek 2., Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1973, s. 607–1039.

KEMZOVÁ, Miroslava. *Historické dveře a kování*. Společnost pro technologii ochrany památek, Praha 2009, 94 s.

KNEIFEL, Reginald. *Topographie des kaiserl. königl. Antheils von Schlesien 1–2*. Brünn 1804–1806.

KOHOUT, Jaroslav, TOBEK, Antonín. *Tesařství. Tradice z pohledu dneška* (ed. MÜLLER, Pavel). Grada, Praha 1996, 255 s.

KOPECKÁ, Ivana, NEJEDLÝ, Vratislav. *Průzkum historických materiálů. Analytické metody pro restaurování a památkovou péči*. Grada, Praha 2005, 101 s.

KOUDELOVÁ, Jana, MICHALIČKA, Václav. Dokumentace reliktů venkovské architektury s důrazem na doposud nezmapované roubené stavby v prostoru ostravsko-karvinského uhelného revíru. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo 1*, 2014, s. 57–72.

KOUDELOVÁ, Jana, ŠIMČÍKOVÁ, Markéta. Zásady průzkumu objektů dřevěné architektury v muzeích v přírodě. *Sborník z konference konzervátorů a restaurátorů*. Technické muzeum v Brně, Brno 2006, s. 97–104.

KOUDELOVÁ, Jana, ŠIMČÍKOVÁ, Markéta, ŠIMČÍK, Antonín. Kontribuční roubená sýpka z Heřmanic – historie a současnost jedné památky. *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2008*, Ostrava 2008, s. 16–34.

KOVAČEVIČOVÁ, Soňa. Vilém Pražák a slovenská etnografia. *Národopisný věstník československý*, roč. V–VI (XXXVIII–XXXIX), 1970–1971, č. 1, s. 23–34.

KOVÁŘ, Emanuel. *Národopisná výstava československá v Praze. Druhá zpráva o činnosti výboru*. Praha 1893, 66 s.

KOVÁŘŮ, Věra. Antonín Kurial a jeho přínos ke studiu lidové architektury. *Katalog lidové architektury 9* (eds. KURIAL, Antonín, KOVÁŘŮ, Věra, KUČA, Jan). Okres Žďár nad Sázavou. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, Brno 2011, s. 7–10.

KUČOVÁ, Věra, BUREŠ, Pavel. *Principy péče o lidové stavby*. Odborné a metodické publikace, svazek 18, Státní ústav památkové péče, Praha 1999, 119 s.

KUTNYI, Andrij. *Sakrale Holzarchitektur in den Karpaten. Bauforschung an ausgewählten Beispielen in der West-Ukraine*. Callwey, München 2009, 240 s.

KYNCL, Josef. Dendrochronologické datování krovů. *Historické krovky II. Průzkumy a opravy* (VINAR, Jan a kol.). Grada, Praha 2005, s. 156–186.

LAMY, Yvon. Od památek k dědictví. Materiály pro politické dějiny ochranné činnosti. *Cahiers du CEFRES 13. Politika paměti* (ed. MAYER, Françoise). Praha 1998, s. 170–181.

LANGER, Jiří. *Co mohou prozradit lidové stavby (Lidové stavební tradice v severozápadních Karpatech a jejich kulturní funkce)*. Rožnov pod Radhoštěm 1997, 236 s.

LANGER, Jiří. *Lidové stavby v Evropě*. Grada, Praha 2010, 304 s.

LANGER, Jiří a kol. *Beskydy – stavby a život v nich*. Wart, Třinec 2011, 270 s.

LANGER, Jiří, BOČKOVÁ, Helena. *Dům v Karpatech a přilehlých oblastech balkánských*. Rožnov pod Radhoštěm 1999, 141 s.

LANGER, Jiří, BOČKOVÁ, Helena. *Obydli v Karpatech a přilehlých oblastech balkánských. Syntéza mezinárodního výzkumu*. Šmíra-Print, Ostrava 2010, 936 s.

LÁSKA, Vojtěch, SCHUBERT, Alfréd, ŠTULC, Josef. *Péče o střechy historických budov*. Odborné a metodické publikace, svazek 15, Státní ústav památkové péče, Praha 1997, 20 s.

LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny*. Argo, Praha 2007–2008, 264 s.

Lidová stavební kultura (ed. FROLEC, Václav). Blok, Brno 1981, 371 s.

Lidové stavby známé neznámé. Zlínský kraj – Kroměřížsko. Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, Zlínský kraj, Národní památkový ústav v Kroměříži, 2011, 247 s.

MACEK, Petr. *Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum*. Odborné a metodické publikace, svazek 23, Státní ústav památkové péče, Praha 2001, 48 s.

MAUR, Eduard. Katastry 18. století (tereziánský katastr český a moravský, karolínský katastr slezský, josefský katastr). *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 2*. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava 2010, s. 38–57.

MELZER, Miloš. Vesnická sídla, lidové stavby a bydlení v oblasti moravskoslezských Jeseníků. K typologii lidového domu v českých zemích. *Archaické jevy tradiční kultury na Moravě. Etnologické studie 9* (eds. KŘÍŽOVÁ, Alena a kol.), Masarykova univerzita v Brně, Brno 2011, s. 6–16.

MENCL, Václav. *Lidová architektura v Československu*. Academia, Praha 1980, 630 s.

MENUGE, Adam. *Understanding historic buildings: a guide to good recording practice*. English Heritage, London 2006, 39 s.

MLEZIVA, Štěpán. *Retrospektivní přehled územních jednotek a územních celků od roku 1850 do současnosti*. Academia, Praha 2010, 982 s.

MLEZIVA, Štěpán, KUČA, Karel. *Historický lexikon městysů a měst. Vývoj postavení a funkce městských sídel v dějinách územněsprávního členění českých zemí od roku 1850 do současnosti*. Baset, Praha 2006, 935 s.

MOTYČKOVÁ, Dana. Účast D. Stránské na Soupisovém výzkumu NSČ. *Národopisný věstník*, roč. XV (57)–XVI (58), 1999, s. 99–102.

MOTYČKOVÁ, Dana, SEDLICKÁ, Kateřina. Podíl regionálních architektů na Zaměřovací akci při České akademii věd a umění. *Národopisný věstník*, roč. XXII (64), 2005, s. 9–20.

NESLÁDKOVÁ, Ludmila. Sčítací operáty z moderního sčítání obyvatel. *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 1*. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava 2008, s. 40–61.

NOSKOVÁ, Jana. Biografická metoda orální historie. Na příkladu výzkumu každodenního života v socialismu. Etnologický ústav Akademie věd ČR, Brno 2014, 109 s.

OLIVER, Paul. *Built to Meet Needs. Cultural Issues in Vernacular Architecture*. Routledge, London – New York 2006, 445 s.

Ostravské muzeum, Etnografický fotoarchiv.

PANÁČEK, Michal, CIHLA, Michal. Úvod do problematiky středověkých technologických postupů opracování stavebního kamene. *Kameň pri obnove pamiatok* (ed. VOŠKOVÁ, Katarína). Banská Štiavnica 2010, s. 57–62.

PEŠTA, Jan. *Encyklopedie českých vesnic*. Díl I, Střední Čechy a Praha. Libri, Praha 2003, 327 s.

PEŠTA, Jan. *Encyklopedie českých vesnic*. Díl II, Jižní Čechy. Libri, Praha 2004, 591 s.

PEŠTA, Jan. *Encyklopedie českých vesnic*. Díl III, Západní Čechy. Libri, Praha 2005, 439 s.

PEŠTA, Jan. *Encyklopedie českých vesnic*. Díl IV, Ústecký kraj. Libri, Praha 2009, 351 s.

PEŠTA, Jan. *Encyklopedie českých vesnic*. Díl V, Liberecký kraj. Libri, Praha 2011, 398 s.

PEŠTA, Jan. *Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel*. Odborné a metodické publikace, svazek 50, Národní památkový ústav, Praha 2014, 174 s.

PEŠTA, Jan. *Rekonstrukce roubených staveb*. Grada, Praha 2013, 304 s.

PETRÁŇ, Josef. *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2011, 990 s.

POLČÁK, Radim, ŠAVELKA, Jaromír, KOŠČÍK, Michal, MYŠKA, Matěj. *Vybrané právní otázky etnologického výzkumu. Etnologické příručky 3*. Masarykova univerzita, Brno 2013, 54 s.

PRAŽÁK, Vilém. Činnost Národopisné společnosti československé za posledních 20 let. *Český lid*, roč. 52, 1965, č. 3, s. 185–186.

PRAŽÁK, Vilém. Drobné zprávy národopisné. Národopisná společnost československá. *Národopisný věstník československý*, roč. XXXI, 1949, č. 1–2, s. 121–130.

PRAŽÁK, Vilém. K problematice základních půdorysných typů lidových staveb v Československu. *Československá etnografie*, roč. VI, 1958, č. 3, s. 219–236.

PRAŽÁK, Vilém. K problematice základních půdorysných typů lidových staveb v Československu. *Československá etnografie*, roč. VI, 1958, č. 4, s. 331–360.

PRAŽÁK, Vilém. Národopisný průzkum v oblastech ohrožených výstavbou velkých technických děl, provedený Národním muzeem v r. 1962. *Časopis Národního muzea – oddíl věd společenských*, roč. CXXXII, 1963, č. 1, s. 58–60.

PRAŽÁK, Vilém. Nejnaléhavější úkol dneška – celostátní průzkum naší lidové architektury. *Slovenský národopis*, roč. VIII, 1960, s. 389–399.

PRAŽÁK, Vilém. Regionální výzkum lidového obydlí. *Věstník Národopisné společnosti československé při ČSAV a Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV*, 1966, č. 3–4, s. 7–12.

PRAŽÁK, Vilém. Slovenská lidová architektura. Její stav, význam a výskum. *Slovenský národopis V*, 1957, s. 513–528.

PRAŽÁK, Vilém. Vývojové epochy a stupně topenišť v českém a slovenském lidovém obydlí. *Český lid*, roč. 53, 1966, č. 6, s. 321–348.

PRAŽÁK, Vilém. Výzkum lidových staveb v pohraniční oblasti Rychlebských hor na Opavsku. *Slezský sborník*, roč. 50 (10), 1952, s. 66–102.

RAZÍM, Vladislav. Poznávání historických staveb, jeho význam a vztah k památkové péči. *Sborník 4/2006*, Sborník příspěvků ze 4. konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané 31. 5.–3. 6. 2005 v Poděbradech, Praha 2006, s. 17–22.

REINPRECHT, Ladislav, ŠTEFKO, Jozef. *Dřevěné stropy a krovy. Typy, průzkumy a rekonstrukce*. ARCH, Praha 2000, 242 s.

ROHEL, Jan. Průzkum lidového stavitelství v oblasti Rychlebských hor ve Slezsku. *Slezský sborník*, roč. 48 (8), 1950, s. 410.

ROSOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely Těšínska a severovýchodní Moravy*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, Ostrava 2014, 199 s.

ROVNANÍKOVÁ, Pavla. *Omítky. Chemické a technologické vlastnosti*. Společnost pro technologie ochrany památek, Praha 2002, 89 s.

RUSKIN, John. *The Seven Lamps of Architecture*. George Allen, London 1906, 401 s.

RUSKIN, John. *The Two Paths*. New York 1859, 217 s.

SCHEJBAL, Oldřich. Průzkum, dokumentace a návrh ochrany stavebního kování v mlýně Wesselsky. *Muzea, památky, konzervace 2010*. Opava 2010, s. 76–80.

SCHEJBAL, Oldřich. *Stavební kování v mlýně Wesselsky – průzkum a návrh ochrany*, bakalářská diplomová práce. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Opava 2010, 157 s.

SCHUBERT, Alfréd. *Průzkum, dokumentace a inventarizace výplní okenních a dveřních otvorů*. Odborné a metodické publikace, svazek 48, Národní památkový ústav, Praha 2014, 71 s.

SCHUBERT, Alfréd. *Péče o výplně historických okenních a dveřních otvorů*. Odborné a metodické publikace, svazek 29, Národní památkový ústav, Praha 2004, 93 s.

STADE, Franz. *Die Holzkonstruktionen*. Leipzig 2011 (Reprint der Originalausgabe Leipzig 1904), 372 s.

STRÁNSKÁ, Drahomíra. Komplexní etnografický výzkum Těšínska. *Radostná země*, roč. III, 1953, s. 39.

STRÁNSKÁ, Drahomíra. O soupis a atlas lidových staveb v Československu. *Národopisný věstník československý*, roč. XXVII–XXVIII, 1934–1935, s. 85–98.

STRÁNSKÁ, Drahomíra. Poslední kurloky na Těšínsku. *Slezský sborník*, roč. 45 (5), 1947, s. 16–32, 234–242.

STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Příručka lidopisného pracovníka*. Národopisná společnost československá, Praha 1936, 148 s.

ŠKABRADA, Jiří. *Konstrukce historických budov*. Grada, Praha 2003, 395 s.

ŠKABRADA, Jiří. *Lidová architektura*. ČVUT, Praha 1996, 173 s.

ŠKABRADA, Jiří. *Lidové stavby. Architektura českého venkova*. Argo, Praha 2003, 245 s.

ŠKABRADA, Jiří, VODĚRA, Svatopluk. *Vesnické stavby a jejich úprava*. Státní zemědělské nakladatelství, Praha 1975, 253 s.

Tereziánský katastr moravský. Prameny z 2. Poloviny 18. století k hospodářským dějinám Moravy (eds. RADIMSKÝ, Jiří, TRANTÍREK, Miroslav). Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1962.

Těšínsko. Díl 2 – obydlí, oděv (eds. TOMOLOVÁ, Věra, STOLARŽÍK, Ivo, ŠTIKA, Jaroslav). Tilia, Šenov u Ostravy 2000, s. 11–98.

TOUŠEK, Laco. Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie. *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. (ed. HIRT, Tomáš) Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 2012, s. 25–106.

VÁCLAVÍK, František. *Průzkum, dokumentace a inventarizace architektonických prvků*. Odborné a metodické publikace, svazek 47, Národní památkový ústav, Praha 2014, 69 s.

VÁLKA, Miroslav. Vesnické sídlo a dům. *Lidová kultura na Moravě. Vlastivěda moravská. Země a lid* (JANČÁŘ, Josef a kol.). Svazek 10, Ústav lidové kultury ve Strážnici a Muzejní vlastivědná společnost v Brně, Strážnice – Brno 2000, s. 79–115.

VAŘEKA, Josef. Vilém Pražák a československý národopis. *Národopisný věstník československý*, roč. V–VI (XXXVIII–XXXIX), 1970–1971, č. 1, s. 7–21.

VAŘEKA, Josef, FROLEC, Václav. *Lidová architektura. Encyklopedie*. Grada, Praha 2007, 427 s.

VELLINGA, Marcel, OLIVER, Paul, BRIDGE, Alexander. *Atlas of Vernacular Architecture of the World*. Routledge, Oxon – New York 2007, 150 s.

VESELÝ, Jan. *Měřická dokumentace historických staveb pro průzkum v památkové péči*. Odborné a metodické publikace, svazek 49, Národní památkový ústav, Praha 2014, 124 s.

VINAŘ, Jan a kol. *Historické krovy II. Průzkumy a opravy*. Grada, Praha 2005, 301 s.

VINAŘ, Jan, KUFNER, Václav. *Historické krovy. Konstrukce a statika*. Grada, Praha 2004, 270 s.

VYDRA, Jozef. *Ludová architektúra na Slovensku*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1958, 337 s.

Vysoké učení technické v Brně, sbírka Kurialův archiv, deponováno ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

Zákon č. 20 Sb., o státní památkové péči, ze dne 30. března 1987, v platném znění.

Zkoumání historických staveb (eds. RAZÍM, Vladislav, MACEK, Petr). Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, Praha 2011, 311 s.

ZWERGER, Klaus. *Wood and Wood Joints. Building Traditions in Europe, Japan and China*. Birkhäuser, Basel 2012, 319 s.

Přílohy

PŘÍLOHA č. 1 Příklad katalogových listů obytného objektu – domu č. p. 81 v Doubravě (viz relační databáze)

Katalogové id. objektu	O-81d	Strana	1/4
Lokalita (obec/okres/kraj/země)	DOUBRAVA/KARVINÁ/MORAVSKOSLEZSKÝ/SLEZSKO		
K. ú./č. p./parc. č.	DOUBRAVA U ORLOVÉ/81/425		
Pozemky u č. p. – parc. č.	424, 426, 427		
Lokalizace – souřadnice	49°51'34.988"N, 18°28'31.591"E		
Akce	Průzkum roubených objektů tradičního stavitelství		
Datum terén. dokumentace	11. 9. a 2. 10. 2013	Datum zpracování kat. listu	5. 4. 2015
Zpracoval (instituce)	Jana Koudelová (Slezské zemské muzeum)		
O.1. OBJEKT – O-81d	dům (dřevěnice, dřevěnka, domek, chalupa, chata, stavení)		
O.2. Aktuální funkce	rekreace		
O.3. Původní funkce	bydlení		
O.4. Vlastník	Marta Recová		
O.5. Úroveň dokumentace	Dům byl zpřístupněn z exteriéru i interiéru, kromě sklepních a půdních prostor. Nepodařilo se zdokumentovat krovovou konstrukci. Práce v terénu, obnášející dokumentaci (popis, fotodokumentace, zaměření) a provedení odběru vzorků pro dendrochronologický rozbor zabrala jedné osobě přibližně šest hodin čistého času.		
O.6. Katalogizované části – dispozice a konstrukce	O-81d/D1, O-81d/DK1, O-81d/OZ1, O-81d/P1, O-81d/S1, O-81d/SCH1, O-81d/STR1, O-81d/T1, O-81d/V1, O-81d/V2, O-81d/V3, O-81d/ZK1		
O.7. Začlenění v sídelní struktuře, komunikační vazby a postavení v krajině	Roubený dům č. p. 81 se nachází v obci Doubrava, na území postiženém důlní činností. Terén (hornické) obce i blízkého okolí se vyznačuje značnou členitostí, výškovou a tvarovou nestálostí v důsledku poddolování, jež zároveň způsobuje častý průsak podzemních vod. Následky těžby vyvolaly statické poruchy rovněž u uváděné stavby. Srovnáme-li půdorysnou strukturu Doubravy, včetně uspořádání její plužiny, zobrazenou na starších mapách (mapy I.–III. vojenského mapování, mapa stabilního katastru z roku 1836), lze ji charakterizovat jako typ lineární lánové rozvolněné vsi se záhumenicovou plužinou. Pozorujeme zde nepravidelně rozmístěnou zástavbu po obou stranách hlavní cesty vedoucí do Orlové a téměř přesně kopírující tok potoka Doubravky. Dům č. p. 81, poslední doklad kdysi převažující dřevěné zástavby v obci, je situován v těsné blízkosti někdejší návsi, respektive místa dříve označovaného a chápaného jako Dorfanger. Objekt stojí ve velmi mírném svahu, ve výšce 225 m n. m. Stavba je orientována okapovým východním průčelím – bývalým zápražím – ke komunikaci, kolmo navazující na hlavní cestu. Dům č. p. 81 se nachází jihozápadně od dochovaného zámeckého areálu a severozápadně od současného centra obce s kostelem sv. Hedviky. Pro výhledy z Doubravského kopce (283 m n. m.) jsou typická průmyslová panoramata.		

Katalogové id. objektu	O-81d	Strana	2/4
------------------------	-------	--------	-----

O.8. Začlenění v rámci usedlosti / hospodářského dvora / okolní zástavby

Dům č. p. 81 spolu s okolními pozemky je příkladem typické domkařské usedlosti. Celkový rozsah parcel náležejících v současnosti k uváděné stavbě činí 1055 m². V roce 1836 se dům č. p. 81 nacházel na stavebním parc. č. 45 a k němu dále patřila parc. č. 161 a 162, vedená jako zahrady. Na starších mapách nebyla v rámci usedlosti zachycena žádná jiná stavba. Zmiňovaným parcelám aktuálně odpovídají parc. č. 425 s domem č. p. 81, parc. č. 424 a 426 využívaná jako zahrady a parc. č. 427 evidované jako vodní plocha – jde o někdejší chovný rybník (sádku) zřízený patrně během druhé třetiny 20. století. Podle výpovědi pamětníků stávala jihozápadně od domu stodola a opodál se nacházela studna. Další hospodářské objekty byly umístěny v severní části dnešního parc. č. 426. V současnosti se na parc. č. 425 nachází vedle obytné stavby další samostatný objekt, který byl využíván posledním stálým obyvatelům domu č. p. 81 Josefem Klepkem jako stolárna. K bývalé stolárně (dílně) jsou dnes přistavěny kotce pro psy. V archívních pramenech je v rámci domkařské usedlosti zmiňován výmĕnek, který se zřejmě nacházel přímo v obytné budově.

Dům č. p. 81 je považován za sídlo první české školy v Doubravě. Vyučování zde mělo probíhat v letech 1850–1869, někdy bývá uváděno i starší datum zahájení výuky – rok 1808. Dům je místními obyvateli nazýván dřevjonkou a chápán jako památka na starou Doubravu.

O.9. Architektonický popis

Dům č. p. 81 je samostatně stojící, z větší části roubenou, přízemní, částečně podsklepenou stavbou na obdélném půdoryse. Ve východním okapovém průčelí se nachází někdejší hlavní vstup do domu s dřevěnými jednokřídlými rámovými dveřmi v dřevěné zárubni a dvě dřevěná okna s dřevěným orámováním a parapetem, členěná na 2 x 2 tabulky a pojednána v bílé barvě. V severním štítovém průčelí je umístěno jedno okno, shodně pojaté jako okna ve východní roubené stěně. Severní štít je bedněný s dochovanými fragmenty zalištování spár mezi deskami; doplněn dvěma větracími okénky ve svislé ose. Severní podlomení je kryto asfaltovou lepenkou.

Z jihu k roubené části domu přiléhá zděná přístavba bývalých chlévů, dnes využívaná jako skladovací místnost. V západní fasádě přístavby (zděné části domu) jsou umístěny jednokřídlé deskové (svlakové) dveře v dřevěné zárubni (zřejmě trámové) a malé okénko jištěné kovovým pletivem; v jižní fasádě je rovněž situováno menší okénko s dřevěnou výplní. Přístavba je omítaná, opatřena béžovým fasádním nátěrem. Na štítové jižní průčelí dále navazuje bedněná konstrukce suchého záchodu. Jižní štít je jednoduše bedněný (bez lišt), doplněn malým okénkem; podlomení je kryto plechem s červenohnědou povrchovou úpravou. U jižní přístavby se v minulosti nacházel dveřní otvor i z východní strany.

K roubení domu ze strany dvora přiléhá západní přístavba zbudovaná jako lehká dřevěná rámová konstrukce na přelomu 30. a 40. let 20. století tehdejším majitelem Josefem Klepkem. V současnosti jsou zde umístěny koupelna, kuchyně a předsíň. Severní úsek přístavby byl podsklepen (soklová část proražena ze severu sklepním okénkem). Nedávno byla západní přístavba opatřena zateplovacím systémem. V této části domu č. p. 81 jsou umístěny tři okenní otvory a z jihu dveřní otvor s dřevěnou zárubní, v níž jsou osazeny dřevěné jednokřídlé rámové dveře natřené zvenku hnědou a ze strany interiéru zelenou barvou. Okna v západní stěně přístavby jsou dřevěná, jedno jednoduché a dvě dvoudílná s ven otvíravými křídly, všechna pojednána v bílé barvě. Přístavba je završena pultovou střechou s červenohnědou plechovou krytinou.

Dům č. p. 81 je završen sedlovou střechou krytou plechem s červenohnědou povrchovou úpravou. Nad střešní rovinu vystupuje jeden zděný omítaný komín členěný římsou.

Katalogové id. objektu	O-81d	Strana	3/4
------------------------	-------	--------	-----

O.10. Zápraží

Zápraží domu č. p. 81, navazující na východní průčelí, je vymezeno betonovou pochozí plochou podezdívky se čtyřmi schodišťovými stupni a chráněno přesahující střechou. V současnosti je využíváno pouze ojedinele. Do domu se dnes vchází ze strany dvora, a to hlavním vstupem v západní přístavbě z přelomu 30. a 40. let 20. století.

O.11. Oplocení a úprava okolního pozemku

Pozemky patřící k domu č. p. 81 jsou ohraničeny převážně drátěným plotem s branou a místy (například z jihu) rovněž plotem dřevěným – deskovým. Parc. č. 426 a 427 chrání drátěný plot a tyto pozemky přímo nenavazují na uzavřený prostor udržovaného dvora.

O.12. Historický vývoj a sociální vazby

Na základě provedeného archivního průzkumu se podařilo dohledat prozatím nejstarší záznam o domu č. p. 81 a sestavit posloupnost jeho majitelů od konce 18. století po současnost.

září 1791 – první zmínka o č. p. 81; záznam v matrice o narození Antona v uváděném domě, syna domkaře Ignatze Holbricha

duben 1794 – v domě zemřela Anna, dcera domkaře Mathiase Birky

od dubna 1805 – majitelem Andreas Tekeli

k roku 1820 – vlastníkem Johann Floreck

od dubna 1824 – majitelem Josef Tekeli

od září 1825 – majitelem Josef Niemiets, švagr Josefa Tekeliho

od srpna 1827 – vlastníkem kovář Felix Albrecht; v době, kdy usedlost obýval, byla u ní zbudována kovárna, zbourána asi zkraje roku 1835

od ledna 1835 – majitelem Johann Kullich; dům patrně nikdy neobýval

od března/dubna 1837 – vlastníkem Johann Wallowy

od února 1849 – majitelem Franz Wallowy, syn Johanna Walloweho

od března 1858 – vlastníkem Josef Wallowy, mladší bratr Franze Walloweho

od listopadu 1900 – majiteli Victor a Sofie Wallowi; Victor byl kovářem na dole Bettina v Doubravě

léta 1925–1931 – usedlost postupně rozdělena mezi osm vlastníků, příbuzných Wallowych

definitivně od května 1932 – majiteli Emil a Ludmila Frankovi; Ludmila byla dcera Victora Walloweho

od července 1937 – vlastníky Josef a Josefa Klepkovi

od roku 1989 – jedinou majitelkou Marta Recová, dcera Josefa a Josefy Klepkových

V domě č. p. 81 žilo od jeho výstavby zhruba do konce 19. století většinou více rodin, a to nejen v příbuzenském vztahu, jednalo se o nájemníky (užíván termín Immann), mnohdy rodiny horníků. Během druhé poloviny 19. století bylo příslušné obydlí využíváno 9–17 osobami. Nejdéle byl dům obýván rodinou Wallowych, a to v letech 1837–1937.

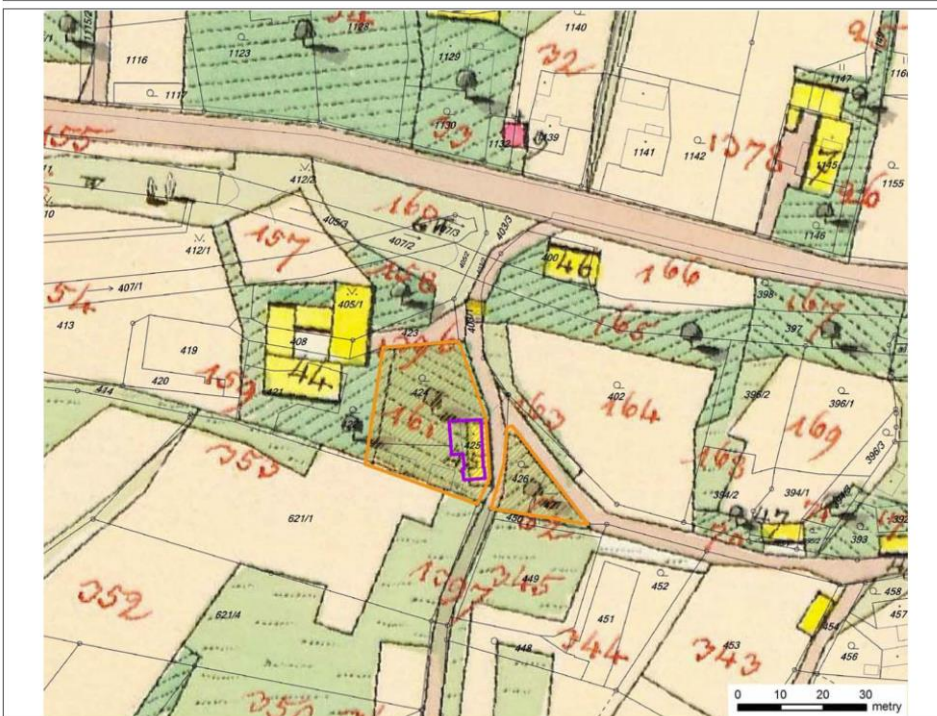
Na základě dendrochronologického rozboru vybraných trámů roubení č. p. 81 bylo zjištěno, že stávající objekt nejspíše pochází zkraje poslední čtvrtiny 19. století (jedle káceny asi v roce 1875 nebo 1876). Nabízejí se následující vysvětlení: dům prošel zásadní přestavbou a nelze vyloučit zachování starších dřevěných prvků (třeba i druhotně použitých), které nebyly podrobeny datování; dům byl zcela nově vystavěn na původním půdorysu, přičemž důvodem mohl být požár dřevěného objektu či dožití (značné poškození) stavebního materiálu. Lze předpokládat, že i na konci 18. století se jednalo o trojdílný dům, nicméně menší světnice mohla být využívána jako komora, posléze se stala výměnkem a běžnou obytnou místností. Jižní zděná přístavba někdejších chlévů zřejmě pochází z poslední čtvrtiny 19. století. Západní přístavba, v níž je umístěna předsíň, kuchyně a koupelna, byla zbudována na přelomu 30. a 40. let 20. století tehdejším majitelem Josefem Klepkem.

Vztah současné majitelky k objektu, toho času již v důchodě, je velmi silný; v domě vyrůstala (prožila zde spokojené dětství i dospívání); podle svých finančních možností provádí běžnou údržbu i opravy domu a využívá jej k rekreaci.

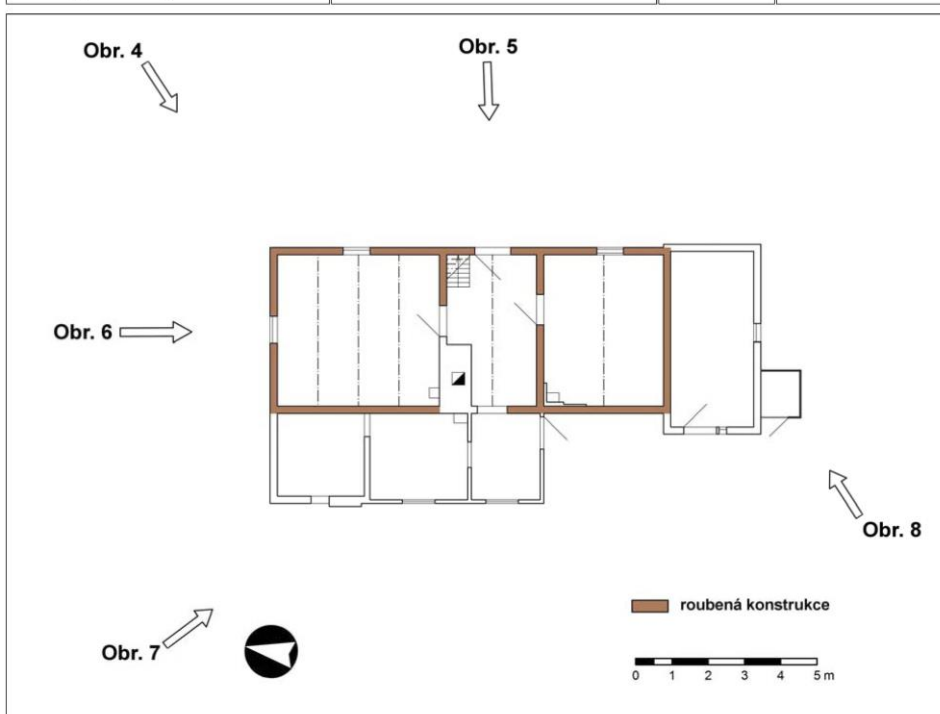
O.16. Mapy, plány

Obr. 01 Výřez z císařského otisku mapy stabilního katastru Doubravy, 1836. Ústřední archiv zeměměřičtí v katastru Zeměměřického úřadu v Praze, 1836, sign. 562.

Obr. 02 Výřez z elektronického soutisku císařského otisku s aktuální katastrální mapou Doubravy u Orlové; fialově – dům č. p. 81, oranžově – pozemky u domu č. p. 81. Počítačové zpracování P. Maren, 2014.

Obr. 03 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d	Strana	P 3/7
-----------------------------------	-------	--------	-------

O.17. Fotografie, vyobrazení

Obr. 04 Pohled na dům č. p. 81 od severovýchodu. Foto J. Koudelová, 2013.

Obr. 05 Východní okapové průčelí domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 06 Severní štítové průčelí domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 07 Západní průčelí domu č. p. 81 s přístavbou. Foto J. Koudelová, 2014.

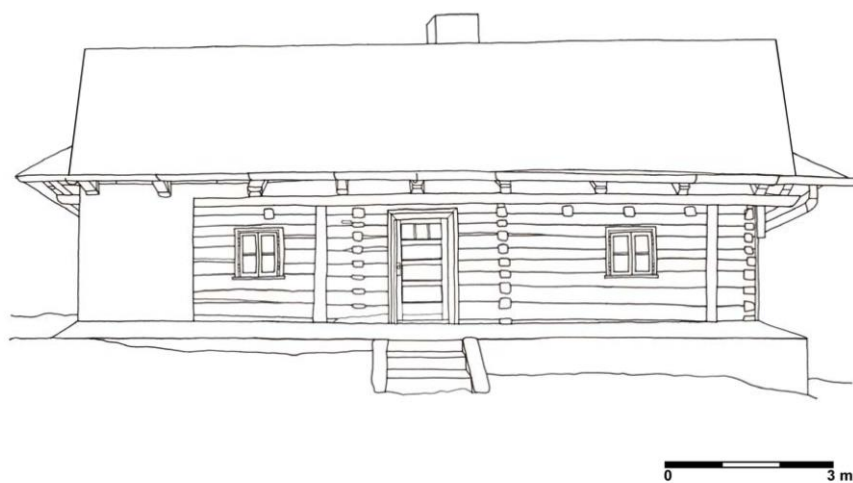
Obr. 08 Jihozápadní nároží domu č. p. 81 s dřevěnou přístavbou suchého záchodu. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 09 Pohled na dům č. p. 81 z východu, první čtvrtina 20. století. Slezské zemské muzeum, historické pracoviště – sbírka fotografií, inv. č. D 6780/11.

Obr. 10 Vyobrazení domu č. p. 81, pohled od severovýchodu, kresba pastely, kolem 1949. Soukromý majetek Marty Recové.

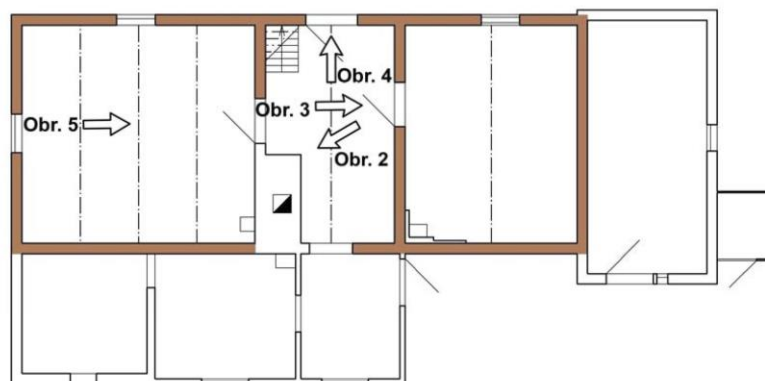
Obr. 11 Východní okapové průčelí domu č. p. 81. Kresba J. Koudelová, 2014.

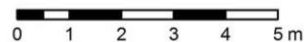
Obr. 12 Severní štítového průčelí domu č. p. 81. Kresba J. Koudelová, 2014.

Katalogové id. objektu/dispozice	O-81d/D1	Strana	1/1
D.1. DISPOZICE – D1	přízemí		
D.2. Půdorysný typ	Základ tvoří trojdílný dům v rozsahu síně a dvou obytných místností po stranách.		
D.3. Počet místností	7 (síně, větší světnice, menší světnice, skladovací místnost, koupelna, kuchyně, předsíň) + suchý záchod (bedněný přístavek)		
D.4. Popis	<p>Půdorys trojdílného domu, rozsahem odpovídající roubené konstrukci, tvoří původně průchozí síň a dvě postranní světnice, větší severní a menší jižní. Nelze vyloučit, že jižní světnice byla v minulosti využívána jako komora a posléze výměnek. V severozápadním rohu síně je umístěn komín, do něhož je sveden kouřovod pro již novodobá krbová kamna v menší obytné místnosti. Další novější kamna jsou instalována v severní světnici a také v západní přístavbě, respektive v části sloužící jako kuchyně, najdeme moderní krbová kamna. Ještě v druhé polovině 20. století se v prostoru síně, naproti komínovému tělesu, nacházela pumpa na vodu. Ze síně se po dnes již zrušeném dřevěném schodišti vstupovalo na půdu. Ve všech třech zmiňovaných prostorách – v síni a světnicích – jsou zachovány trámové stropy; v obou obytných místnostech je položena mladší prkenná podlaha. V síni a západní přístavbě (koupelna, kuchyně, předsíň) registrujeme betonové podlahy s keramickou dlažbou. Omítané stěny místností jsou pojaté v bílé a světle fialové barvě. Podsklepená část uváděné přístavby dříve sloužila mimo jiné ke skladování potravin, nyní zde nalezneme koupelnu. Z koupelny lze vejít přímo do kuchyně, na kterou z jihu navazuje předsíň s aktuálním hlavním vstupem do domu. Jižní zděná přístavba plní dnes funkci skladovací místnosti, dříve zde byly umístěny chlévy. Je zřejmé, že dosti frekventované bývalo komunikační propojení východního zápraží se západní zahradou (dvorem), a to přes průchozí síň. Vždy na jednom z přesahujících konců vazných trámů západního i východního průčelí jsou připevněny železné háky. Stejný hák se nachází rovněž u stropu v prostoru síně. Lze se jen domnívat, jak všestranně mohly být tyto háky využívány. Bezpochyby sloužily k odkládání – zavěšování – různých předmětů, přičemž se mohlo kupříkladu jednat o nějaký druh svítidla (lampy, kahanu) ještě před zavedením elektřiny. V síni bývala umístěna již zmiňovaná pumpa na vodu, kterou si ještě pamatuje i současná majitelka.</p>		
D.5. Rozměry	<p>základ trojdílného domu, vymezený roubenou konstrukcí: 4,7 x 11 m západní přístavba vymezená dřevěnou rámovou konstrukcí: 2,5 x 7,5 m jižní zděná přístavba: 2,5 x 5,4 m bedněný přístavek suchého záchodu: 1,1 x 1,4 m světla výška světnic cca 2,2 m dále viz schematický půdorys přízemí domu č. p. 81 v rubrice D.8. Plány</p>		
D.6. Míra zachování autenticity	<p>Dispoziční řešení domu, definované roubenou konstrukcí je zachováno v plném rozsahu a pochází patrně z kraje poslední čtvrtiny 19. století. Mladší roubený objekt byl pravděpodobně vystavěn na místě staršího dřevěného domu; zůstalo respektováno jeho původní začlenění v půdorysné struktuře obce a dílem byly zachovány základní komunikační vazby usedlosti v rámci sídla. Nelze vyloučit, že jižní zděná přístavba původně chlévů byla zbudována rovněž v poslední čtvrtině 19. století. Západní přístavba byla vystavěna Josefem Klepkem na přelomu 30. a 40. let 20. století. U obou přístaveb proběhly stavební úpravy a změnilo se jejich využití.</p>		
D.7. Místní pojmenování – výklad	nezjištěno		

D.8. Mapy, plány

 roubená konstrukce

Obr. 01 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/D1	Strana	P 2/3
-----------------------------------	----------	--------	-------

D.9. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Kominové těleso v síni domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 03 Dveře ze síně do menší světnice domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 04 Trámový záklopový strop v síni domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 05 Jižní část větší světnice domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/DK1	Strana	1/3
DK.1. DŘEVĚNĚ KONSTRUKCE STĚN – DK1			
DK.2. Specifikace	roubená konstrukce (srubová konstrukce)		
DK.3. Umístění			
Roubená konstrukce tvoří obvodové vnější stěny trojdílného domu č. p. 81 v rozsahu sítň, větší a menší světnice, včetně dvou vnitřních příček s výjimkou zděného úseku komína.			
DK.4. Popis			
<p>Roubená konstrukce domu č. p. 81 se pohledově uplatňuje u východního, severního a v menší míře u západního průčelí (pouze krátký úsek). Zdá se, že roubení dosedá na podezdívku, která je u východní a severní stěny rozšířena směrem od průčelí (cca 0,4–1 m) zřejmě i z důvodu statického zajištění stavby (podezdívka je betonová, z východu opatřena čtyřmi schodišťovými stupni). V roubení se nejčastěji uplatňují patrně kuláče, dále pak trámy hraněné dle potřeby a nakonec i trámy hraněné ze čtyř stran s ponechanými oblinami. Z důvodu poddolování stavby se také u roubených stěn projevují statické poruchy. Spodní trámy roubení na sebe těsně dosedají, naopak spáry mezi horními trámy jsou zvětšeny, vyplněny maltou a spolu s roubením aktuálně opatřeny zeleným nátěrem. U východního průčelí sledujeme jištění stěny průběžným vodorovným trámem (ližinou), do něhož jsou začepovány tři sloupky spojené s podezdívkou.</p> <p>Východní okapové průčelí – v jižním úseku roubení je 1. trám zakryt betonovou pochozí terasou (podezdívkou), 2.–9. trám jsou s největší pravděpodobností kuláče, 10.–12. trám jsou hraněné dle potřeby; severní úsek roubení je tvořen spodním trámem zakrytým terasou, 2. trámem hraněným dle potřeby, 3. trámem hraněným ze čtyř stran s ponechanými oblinami, 4.–8. trámem v podobě pravděpodobně kuláčů, 9.–10. trámem hraněnými dle potřeby, 11.–12. trámem, které jsou špatně pohledově exponované. Ve východní roubené stěně je umístěn dveřní otvor a dva otvory okenní; pohledově se zde uplatňují příčné spoje dvou vnitřních roubených stěn vymezujících prostor síně, nárožní spoj a rovněž zhlaví stropních a vazných trámů (nelze vyloučit, že jde i o krátkata).</p> <p>Severní štítové průčelí – 1. trám roubení je z větší části krytý předsazenou podezdívkou, 2.–3. trám jsou pravděpodobně kuláče, 4. trám hraněný dle potřeby, 5.–7. trám jsou opět patrně kuláče, zbývající trámy jsou hraněné dle potřeby; mezi 9. a 10. trámem je připevněna deska. V severní roubené stěně se uplatňuje jeden okenní otvor a nárožní spoje.</p> <p>Pozorovatelný roubený úsek západního průčelí – 1.–7. trám jsou pravděpodobně kuláče, 8. trám hraněný dle potřeby, 9. trám je patrně kuláč, 10. trám je ostře hraněný (bez oblin a zřejmě druhotně použitý), 11.–12. trám jsou špatně pohledově exponované. Právě u roubeného úseku západního průčelí je místy dochována tradiční výplň spár mezi trámy v podobě provazců (stočených svazků převážně mechorostů a stébel cévnatých rostlin).</p>			
DK.5. Počet věnců	12		
DK.6. Opracování trámů, tesařské značky			
V roubené konstrukci dokumentovaných stěn se nejčastěji uplatňují s největší pravděpodobností neopracované kuláče – není možno úplně přesně určit, neboť trámy nebyly pozorovány ze všech stran. Nicméně lze usuzovat, vzhledem k nevelké mocnosti trámů, že jde spíše o použití kuláčů. Další trámy jsou hraněny ze čtyř stran či podle potřeby, většinou s ponechanou oblinou/oblinami. Nelze jednoznačně stanovit způsob opracování kmenů (tesání, řezání a podobně), mimo jiné i z důvodu opatření vnější roubené konstrukce několika vrstvami barevných nátěrů. Výskyt tesařských značek nebyl potvrzen.			
DK.7. Nárožní spoje			
karpování se zúženým zhlavím			

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/DK1	Strana	2/3
-----------------------------------	-----------	--------	-----

DK.8. Konstruktivní řešení otvorů

Zdá se, že okenní otvory jsou v roubených stěnách vymezeny po stranách sloupky (stojkami), shora a zdola pak průběžným vodorovným trámem roubení s potřebným výřezem. Přesné řešení dveřních otvorů v roubené konstrukci nelze určit z důvodu zakrytí fošnovými zárubněmi.

DK.9. Prahy

Většina dřevěných prahů byla odstraněna bez náhrady. U východního vstupu je práh z větší části zakryt betonovou podezdívkou s pochozí plochou (terasou).

DK.10. Spáry

Spáry mezi trámy byly, a místy stále jsou, vyplněny provazci zhotovenými ze stočených svazků převážně mechorostů kombinovaných se stébly cévnatých rostlin. Aktuálně je většina spár vymazána maltou, která je stejně jako roubení opatřena zeleným nátěrem.

DK.11. Povrchové úpravy, omítky

Roubené stěny, pokud nejsou zakryty přístavbami, jsou v současnosti ze strany exteriéru opatřeny zeleným nátěrem. Na plochách s odstraněnými mladšími vrstvami nátěrů lze sledovat, že i v minulosti byly roubené stěny natírány béžovou, okrovou, bílou či světle zelenou barvou. Ze strany interiéru jsou všechny roubené stěny omítnuty a opatřeny bílým a světle fialovým nátěrem.

DK.12. Výzdoba

Pozorovatelná zhlaví trámů jsou jednoduše profilovaná.

DK.13. Určení dřeviny (listnaté, jehličnaté, konkrétní)

Na základě provedeného dendrochronologického rozboru byla určena jedle a smrk. Můžeme předpokládat, díky analogickým příkladům, že v konstrukci převažuje jedle.

DK.14. Rozměry

Mocnost trámů v roubení se pohybuje v průměru okolo 0,25 m. Dále viz rubrika DK.21. Fotografie, vyobrazení

DK.15. Technologie výroby

Opracované trámy kladeny vodorovně na sebe, v rozích spojeny tesařskou vazbou – technika roubení.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/DK1	Strana	3/3
-----------------------------------	-----------	--------	-----

DK.16. Datace

Cca 1875–1876 (dendrochronologický rozbor), nelze vyloučit výskyt starších, třeba i druhotně použitých dřevěných prvků.

DK.17. Technický stav (poškození), sekundární úpravy

Trámy roubení jsou poškozeny dřevokazným hmyzem (především tesaříkem krovovým) a rovněž hnilobou. Spodní trámy severní štítové roubené stěny jsou okousány psy.

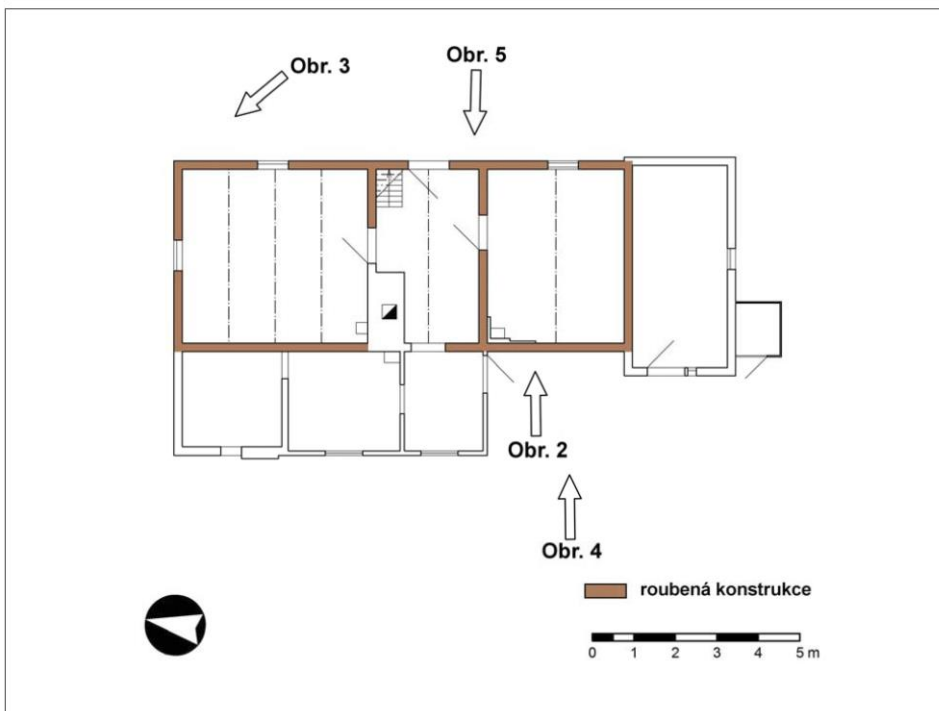
DK.18. Míra zachování autenticity

Roubená konstrukce pocházející patrně z poslední čtvrtiny 19. století (nelze vyloučit existenci starších dřevěných prvků) vychází z místních stavebních tradic, je autentická. Dodatečnou úpravou jsou zřejmě barevné nátěry roubení a s jistotou pak vymazání spár mezi trámy maltou, které je novodobou záležitostí. Podle dochovaného vyobrazení domu č. p. 81 (okolo roku 1949) můžeme usuzovat, že roubení bylo opatřováno nátěry již během 40. let 20. století. Aplikaci této povrchové úpravy lze tak u tohoto konkrétního objektu považovat do jisté míry za autentickou.

DK.19. Místní pojmenování – výklad

dyle – trámy v roubené konstrukci

DK.20. Mapy, plány

Obr. 01 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/DK1	Strana	P 2/4
-----------------------------------	-----------	--------	-------

DK.21. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Roubená část západního průčelí domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2013.

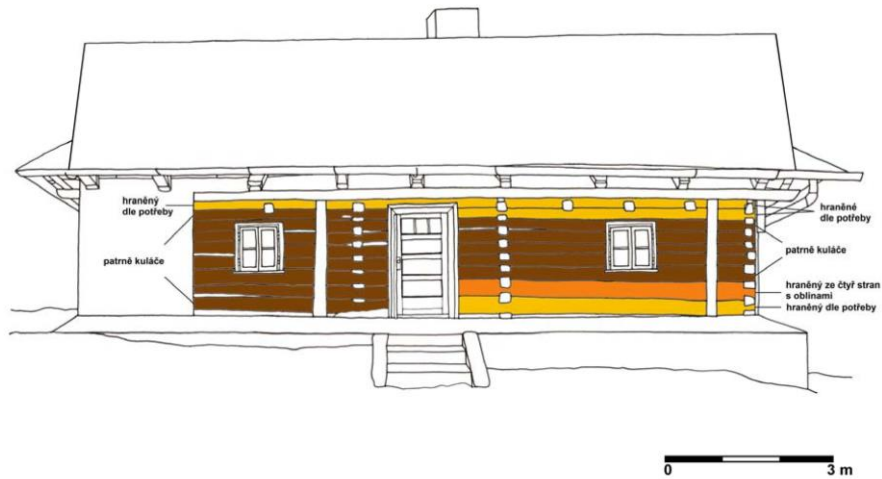
Obr. 03 Detail roubené konstrukce, včetně nároží, východního průčelí domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2013.

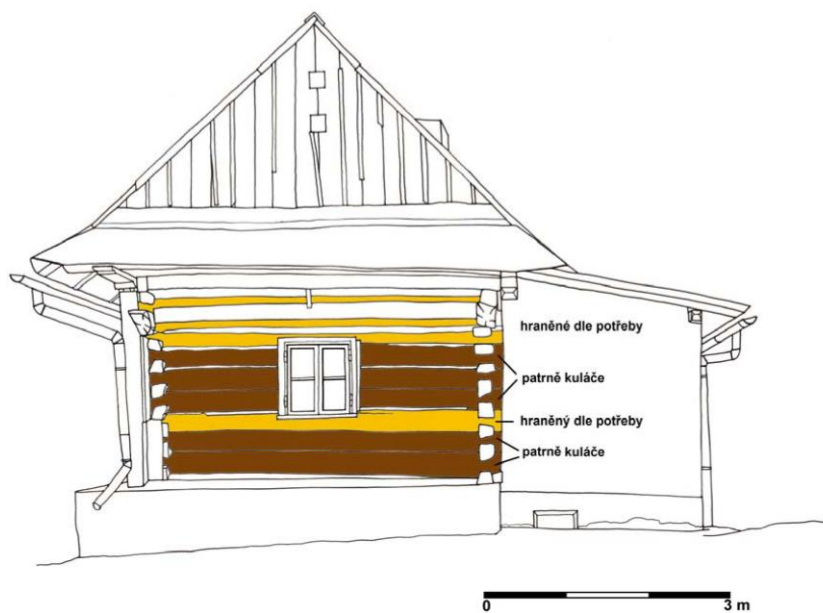
Obr. 04 Detail výplně spáry v podobě provazců mezi trámy západního průčelí domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 05 Poškozené místo nátěru roubení východního průčelí domu č. p. 81, s patrnými fragmenty starších nátěrů. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 06 Východní průčelí domu č. p. 81 s vyznačením typů trámů v roubení. Kresba J. Koudelová, 2014.

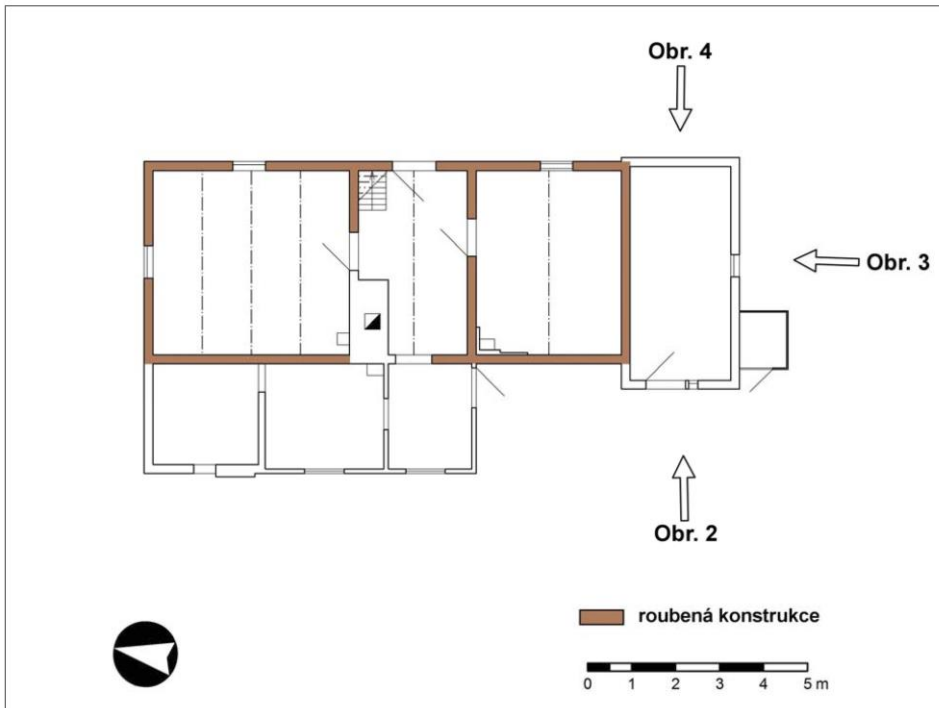

Obr. 07 Severní průčelí domu č. p. 81 s vyznačením typů trámů v roubení. Kresba J. Koudelová, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/ZK1	Strana	1/2
ZK.1. ZDĚNÉ KONSTRUKCE STĚN – ZK1			
ZK.2. Specifikace	zdivo z pálených cihel		
ZK.3. Umístění			
Zděná konstrukce domu č. p. 81 vymezuje prostor jižní přístavby a navazuje na roubenou jižní stěnu menší světnice.			
ZK.4. Popis			
Zděná konstrukce objektu č. p. 81 se uplatňuje u jižní přístavby bývalých chlévů, přiléhající k jižní stěně trojdílného roubeného domu. Na dochované fotografii z první čtvrtiny 20. století lze poměrně dobře pozorovat východní a část jižního průčelí uváděné přístavby, která v této době zůstávala neomítaná. Z fotografie je patrné, že jižní přístavba byla zbudována z plných pálených cihel a z východu zde byl situován zřejmě dveřní otvor – vstup do chlévů. Východní dveřní otvor byl později zazděn. V současnosti je přístavba omítaná, opatřená světle béžovým fasádním nátěrem. V západním průčelí přístavby je umístěn dveřní otvor vymezený dřevěnou zárubní (zřejmě trámovou), v níž jsou osazeny dřevěné jednokřídlé svlakové dveře, a jižně od nich se nachází malé větrací okénko jištěné kovovým pletivem. Před vstupem je umístěn betonový schodišťový stupeň a nad ním dřevěný práh. V jižním průčelí přístavby se nachází pouze jedno podélné okénko s jednoduchou dřevěnou výplní. K jižnímu průčelí přiléhá bedněný přístavek se suchým záchodem. Dnes je popisovaná přístavba využívána jako skladovací místnost a spolu s dalšími obytnými místnostmi se nachází pod společnou střechou domu č. p. 81.			
ZK.5. Zdíci materiál	plné pálené cihly		
ZK.6. Způsob zdění	z dobové fotografie špatně pozorovatelné		
ZK.7. Konstrukční řešení otvorů			
Přesné řešení dveřního a dvou menších okenních otvorů nelze určit. Přístavba je omítaná a nevykazuje taková poškození, jež by alespoň částečně odkrývala konstrukční řešení otvorů.			
ZK.8. Prahy			
V západním vstupu do jižní přístavby je umístěn dřevěný práh sestávající z trámu a na něm položené dřevěné fošny. Trám je z větší části zakrytý betonovým schodišťovým stupněm.			
ZK.9. Zdíci malta			
není pozorovatelná			

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/ZK1	Strana	2/2
ZK.10. Povrchové úpravy, omítky			
Zděná konstrukce domu č. p. 81 je omítaná, aktuálně opatřena světle béžovým fasádním nátěrem. U poškozených míst lze registrovat vedle světle béžového nátěru rovněž nátěr bílý. V případě jižního i východního průčelí jsou patrné opravy fasády, především ve spodním úseku u jižní stěny za použití cementové omítky.			
ZK.11. Výzdoba			
Žádná výzdoba nebyla zjištěna, fasády zděné jižní přístavby jsou hladce omítnuty.			
ZK.12. Rozměry			
jižní zděná přístavba: 2,5 x 5,4 m			
ZK.13. Technologie výroby			
zdění; v současnosti nelze blíže specifikovat, neboť se zděná konstrukce nachází pod omítkou			
ZK.14. Datace			
Zděná jižní část objektu č. p. 81 mohla být zbudována v poslední čtvrtině 19. století, stejně jako současná dochovaná roubená konstrukce domu (ta byla buď nově vystavěna při respektování půdorysu starší stavby, nebo původní dům prošel zásadní rekonstrukcí – jako pravděpodobnější se jeví první varianta). Uvedenou dataci podporuje i skutečnost, že se jižní přístavba nachází pod společnou střechou s ostatními obytnými místnostmi čitelného trojdílného domu. Ovšem nelze vyloučit pozdější úpravy krovu a střechy (půdní prostor objektu č. p. 81 nebyl zpřístupněn).			
ZK.15. Technický stav (poškození), sekundární úpravy			
Zděná konstrukce se nachází v dobrém stavebnětechnickém stavu. Místa, kde byla opravována omítka, by mohla být uvedena do původního stavu.			
ZK.16. Míra zachování autenticity			
Zděnou jižní přístavbu lze svou podstatou považovat za nedílnou, a tedy autentickou součást dnešního domu č. p. 81. Je pravděpodobné, že změnou využití přístavby z chlévů na skladovací místnost bylo přistoupeno k zazdění východního otvoru. Funkce přístavby se plně přizpůsobila současnému využívání objektu a není autentická.			
ZK.17. Místní pojmenování – výklad			
nezjištěno			

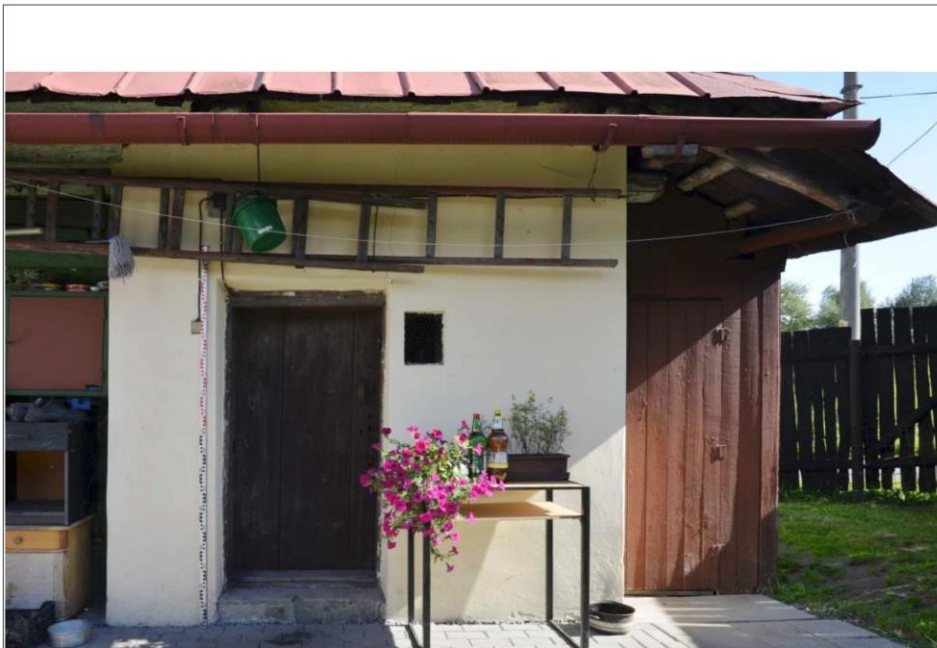
ZK.18. Mapy, plány

Obr. 01 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/ZK1	Strana	P 2/3
-----------------------------------	-----------	--------	-------

ZK.19. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Západní fasáda jižní zděné přístavby domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2013.

Obr. 03 Jižní fasáda jižní zděné přístavby domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2013.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/ZK1	Strana	P 3/3
-----------------------------------	-----------	--------	-------

Obr. 04 Východní fasáda jižní zděné přístavby domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2013.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/V1	Strana	1/2
-----------------------------------	----------	--------	-----

V.1. VÝPLNĚ OKENNÍCH A DVEŘNÍCH OTVORŮ – V1

V.2. Typ výplně	okenní
-----------------	--------

V.3. Umístění

východní průčelí 2 okna, severní průčelí 1 okno

V.4. Popis

Okna sestávají z jednoduchého dřevěného rámu, který je z exteriéru částečně zakryt dřevěným orámováním (ze tří stran). Venkovní rám je doplněn středovým sloupkem. Ve spodní části na něj navazuje dřevěný parapet, jen mírně předstupující před roubenou stěnu. U oken větší světlice scházejí vnitřní křídla, pouze okno prosvětlující prostor menší světlice je dvojitě se dvěma vnitřními křídly otvíravými dovnitř. Křídla jsou členěna na 2 x 2 tabulky a je pravděpodobné, podle provedení příčlí, že jsou mladší než ostatní křídla venkovní. Ta jsou rovněž členěna na 2 x 2 tabulky, ven otvíravá. Kování oken je novodobé.

V.5. Rám, zárubeň	dřevěný jednoduchý rám
-------------------	------------------------

V.6. Křídla	tříkrát dvě vnější – ven otvíravá, jedenkrát dvě vnitřní – dovnitř otvíravá
-------------	---

V.7. Členění	2 x 2 tabulky
--------------	---------------

V.8. Zasklení	ploché sklo osazené do polodrážky, tmeleno (kytováno) z vnější strany
---------------	---

V.9. Kování

Všechny okenní závěsy jsou vertikální zapuštěné s oblým zakončením. Vnější křídla jsou zevnitř ovládaná a zdá se, že i uzavíratelná pomocí spodních háků z tyčoviny, které jsou připevněny ke křídlům. Z vnitřní strany vnějších křidel jsou pozorovatelné rohovníky. Vnitřní křídla, pouze u jednoho okna menší světlice, jsou uzavíratelná pomocí horní a dolní zástrče s rukojetí ve tvaru profilovaného knoflíku. Okenní závěsy tvoří dva železné pláty ohnuté kolem trnů, jejichž viditelné konce jsou zaobleny. Prodloužené konce plátů jsou zadlabány do dřevěné výplně a zajištěny hřeby. V případě zástrčí se jedná o ploché tenké železo ohnuté v úhlu a opatřené podlouhlým otvorem a malým otvorem, přičemž prvním otvorem prochází rukověť táhla přecházející v profilovaný knoflík a druhým otvorem konec táhla zapadající za oplechovaný otvor v rámu.

V.10. Rozměry	okenní rám: 100 x 90 cm
---------------	-------------------------

V.11. Materiál	dřevo, kov (železo), sklo
----------------	---------------------------

V.12. Povrchové úpravy

Popisované okenní výplně včetně kování jsou opatřeny bílým, patrně olejovým nátěrem. Pod stávající vrstvou nátěru nebyla registrována žádná jiná barevná vrstva.

V.13. Výzdoba	bez výzdoby a profilace
---------------	-------------------------

V.14. Technologie výroby

dřevěné části: řezání, hoblování, dlabání, obrušování, klížení, tmelení, natírání – většinou truhlářská práce
kování: sériová strojní výroba

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/V1	Strana	2/2
--	-----------------	---------------	-----

V.15. Datace

Na základě typologie dochovaného okenního kování (závěsů, zástrčí atd.) lze konstatovat, že okenní výplně nejspíše pocházejí z druhé třetiny 20. století.

V.16. Technický stav (poškození), sekundární úpravy

Žádná z okenních výplní nejeví známky vážnějšího poškození. Jak už bylo naznačeno, nelze vyloučit, že vnitřní okenní křídla v prostoru menší světnice jsou o něco mladší (pořád se však patrně jedná o druhou třetinu 20. století) než zbývající části okenních výplní. Důvodem osazení kastlového okna v menší světnici mohla být skutečnost, že se jednalo o chladnější místnost, než byla větší (hlavní) světnice. Ovšem skutečné důvody výměny či osazení stávajících vnitřních křidel v menší světnici a neosazení vnitřních křidel u ostatních obdobných oken mohly být zcela jiné.

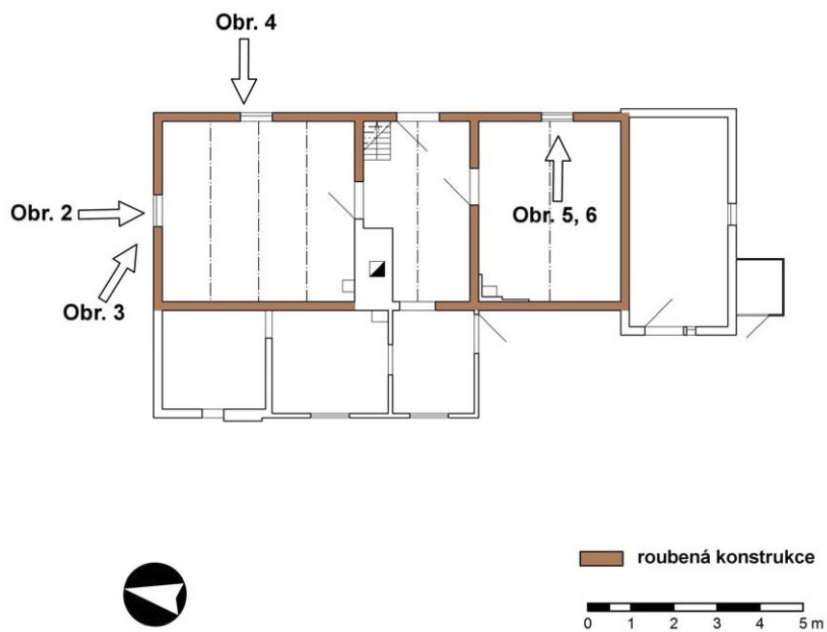
V.17. Míra zachování autenticity

Typologicky jde o autentické okenní výplně z období druhé třetiny 20. století. Jejich zhotovení mohlo nepřímo souviset s výstavbou západní přístavby, při níž mohly být prováděny další stavební úpravy v rámci domu č. p. 81.

V.18. Místní pojmenování – výklad

nezjištěno

V.19. Mapy, plány

Obr. 01 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/V1	Strana	P 2/4
-----------------------------------	----------	--------	-------

V.20. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Okno osazené v severním průčelí domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2013.

Obr. 03 Detail okna v severním průčelí domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2013.

Obr. 04 Detail okna – závěs a parapet – ve východním průčelí domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2013.

Obr. 05 Vnitřní okenní křídla v menší světnici domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 06 Detail okna v menší světnici domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/V2	Strana	1/2
-----------------------------------	----------	--------	-----

V.1. VÝPLNĚ OKENNÍCH A DVEŘNÍCH OTVORŮ – V2

V.2. Typ výplně	dveřní
-----------------	--------

V.3. Umístění

hlavní vstup, východní vstup, vstup ze síně do větší světnice

V.4. Popis

Jednokřídlé dřevěné rámové dveře jsou osazeny v jednoduché dřevěné zárubni. U východního, kdysi hlavního, vstupu je zárubeň ještě opatřena dřevěným obložením. Dveře jsou členěny čtyřmi horizontálně obdélnými výplněmi pod sebou; u dveří vedoucích do západní přístavby (dnes hlavní vstup) a u východních dveří (dříve hlavní vstup do domu ze zápraží) je horní výplň prosklená, dále rozdělená do 3 tabulek.

Na dřevěném obložení u východního vstupu je připevněna lišta s třemi menšími vertikálními závěsy, na které se v teplejších měsících osazoval mobilní rám s pleťvem/sítí coby zábranou nejen proti hmyzu. Na roubenou stěnu byla pak přibita zarážka ve tvaru dřevěného lichoběžníku, která zabráňovala rámu, aby při otevírání narážel do roubení.

Směry otvírání jednotlivých dveří jsou zaznačeny do plánu schematického půdorysu – viz rubrika V.18. Plány.

V.5. Rám, zárubeň	dřevěná jednoduchá zárubeň
-------------------	----------------------------

V.6. Křídla	jednokřídlé dveře
-------------	-------------------

V.7. Členění	čtyři výplně (horizontálně obdélné pod sebou), dvakrát horní výplň prosklená
--------------	--

V.8. Zasklení	ploché sklo osazené do drážky
---------------	-------------------------------

V.9. Kování

Všechny dveřní závěsy jsou vertikální zapuštěné s oblým zakončením. Dveře do západní přístavby (předsíně) se otevírají ven pomocí novodobé kovové (zřejmě hliníkové) kliky s jednoduchým štítkem připevněným čtyřmi vruty. Dveře ve východním průčelí se otevírají dovnitř – zvenku je čtyřmi vruty připevněn novodobý kovový štítek (patrně hliníkový) s koulí. Zámky u obou venkovních dveří jsou již moderní zapuštěné. Vnitřní dveře vedoucí ze síně do větší světnice se otevírají pomocí bakelitové (tmavě hnědý bakelit) kliky; hranatý bakelitový štítek je připevněn k rámu dvěma vruty.

Dveřní závěsy tvoří dva železné pláty ohnuté kolem trnů, jejichž viditelné konce jsou zaobleny. Prodloužené konce plátů jsou zadlabány do dřevěné výplně a zajištěny hřeby.

V.10. Rozměry	dveřní křídlo: 185 x 90 cm
---------------	----------------------------

V.11. Materiál	dřevo, kov (železo, asi hliník), plast – bakelit, sklo
----------------	--

V.12. Povrchové úpravy

Všechny zárubně, včetně obložení, jsou pojednány v hnědé barvě. Dveře vedoucí do západní přístavby jsou zvenku rovněž natřeny na hnědo a zevnitř jsou opatřeny zeleným nátěrem. Dveře osazené ve východním průčelí jsou zvenku opět hnědé, zevnitř jsou pak pojaty v barvě světle zelené. Vnitřní dveře vedoucí ze síně do větší světnice jsou z obou stran opatřeny nátěrem v odstínu lomené bílé. Patrně všechny nátěry jsou na olejové bázi.

V.13. Výzdoba	bez výzdoby a profilace
---------------	-------------------------

V.14. Technologie výroby

dřevěné části: řezání (nelze vyloučit také frézování), hoblování, dlabání, obrušování, klížení, tmelení, natírání – většinou truhlářská práce
kování: sériová strojní výroba

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/V2	Strana	2/2
-----------------------------------	----------	--------	-----

V.15. Datace

Na základě stavebně historického vývoje domu č. p. 81 a provedení dveřních křídél se jeví, že by dveře mohly pocházet z druhé třetiny 20. století, vyjma klik se štítky – ty jsou mladší.

V.16. Technický stav (poškození), sekundární úpravy

Žádná z dveřních výplní nejeví známky vážnějšího poškození.

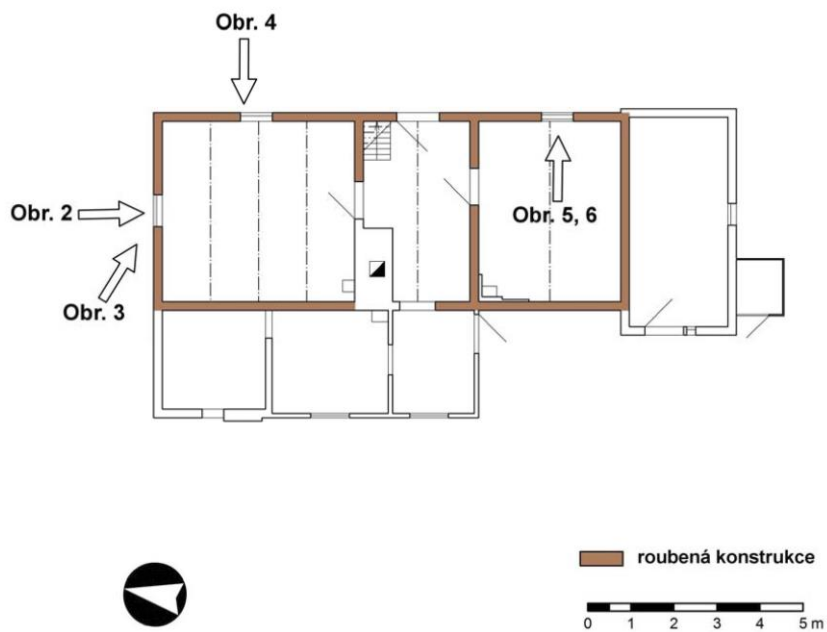
V.17. Míra zachování autenticity

V případě dveřních výplní se závěsy lze konstatovat, že se jedná o autentické dveře z období druhé třetiny 20. století. Jejich zhotovení mohlo souviset s budováním západní přístavby, respektive s dalšími stavebními pracemi, které v té době zřejmě probíhaly v domě č. p. 81. Kliky se štítky byly pak průběžně měněny za mladší typy.

V.18. Místní pojmenování – výklad

nezjištěno

V.19. Mapy, plány

Obr. 01 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/V2	Strana	P 2/3
-----------------------------------	----------	--------	-------

V.20. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Venkovní strana dveří vedoucích do západní přístavby domu č. p. 81, dnes hlavní vstup. Foto J. Koudelová, 2013.

Obr. 03 Venkovní strana dveří ve východním průčelí domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2013.

Obr. 04 Zarážka na východní roubené stěně, zabraňující rámu s pletivem/sítí narážet do roubení. Foto J. Koudelová, 2013.

Obr. 05 Dveře vedoucí ze síně do větší světnice domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/V3	Strana	1/2
-----------------------------------	----------	--------	-----

V.1. VÝPLNĚ OKENNÍCH A DVEŘNÍCH OTVORŮ – V3

V.2. Typ výplně	dveřní
-----------------	--------

V.3. Umístění

vstup ze síně do menší světnice

V.4. Popis

Jednokřídlé dřevěné rámové dveře jsou osazeny v jednoduché dřevěné zárubni. Dveře jsou členěny čtyřmi výplněmi; dvě horní vertikálně obdélné výplně, umístěné vedle sebe, jsou delší než dvě spodní opět vertikálně obdélné výplně. Všechny výplně (kazety) jsou jednoduše profilované (mírné konkávní vybrání hmoty po obvodu) a opatřené subtilními zaoblenými lištami. Dveře se otevírají směrem do síně a je pravděpodobné, že pocházejí z poslední čtvrtiny 19. století, případně z přelomu 19. a 20. století.

V.5. Rám, zárubeň	dřevěná jednoduchá zárubeň
-------------------	----------------------------

V.6. Křídla	jednokřídlé dveře
-------------	-------------------

V.7. Členění	čtyři výplně (vertikálně obdélné, vždy dvě vedle sebe)
--------------	--

V.8. Zasklení	bez zasklení
---------------	--------------

V.9. Kování

Dveřní závěsy jsou vertikální zapuštěné s oblým zakončením. Klika se štítkem je kovová, zřejmě pochromovaná. Dveřní kování je novodobé, pocházející z 20. století; druhotně použitou kliku se štítkem lze zařadit do poslední třetiny 20. století. Dveřní závěsy tvoří dva železné pláty ohnuté kolem trnů, jejichž viditelné konce jsou zaobleny. Prodloužené konce plátů jsou zadlabány do dřevěné výplně a zajištěny hřeby.

V.10. Rozměry	dveřní křídlo: 190 x 90 cm
---------------	----------------------------

V.11. Materiál	dřevo, kov (železo)
----------------	---------------------

V.12. Povrchové úpravy

Dveřní zárubeň je opatřena hnědým nátěrem, rámové dveře pak nátěrem v odstínu lomené bílé. Novodobá klika se štítkem je pokovená – patrně chromovaná. Nátěry dveřní zárubně a výplně jsou pravděpodobně na olejové bázi.

V.13. Výzdoba	výplně jednoduše profilované – mírné konkávní vybrání hmoty po obvodu
---------------	---

V.14. Technologie výroby

dřevěné části: řezání (nelze vyloučit také frézování), hoblování, dlabání, obrušování, klížení, tmelení, natírání – většinou truhlářská práce
kování: sériová strojní výroba

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/V3	Strana	2/2
--	-----------------	---------------	-----

V.15. Datace

Je zřejmé, že dveřní výplň je starší než dveřní kování, které bylo vyrobeno již ve 20. století – klika se štítkem asi v poslední třetině 20. století. Na základě celkového provedení a členění dveřní výplně lze konstatovat, že nejspíše pochází z poslední čtvrtiny 19. století, ovšem nelze vyloučit i o něco mladší dataci (přelom 19. a 20. století). Je možné, že popisované rámové dveře jsou poslední dochovanou dveřní výplní z doby výstavby (či velké rekonstrukce) současného domu č. p. 81.

V.16. Technický stav (poškození), sekundární úpravy

Dveřní výplň nejeví známky vážnějšího poškození.

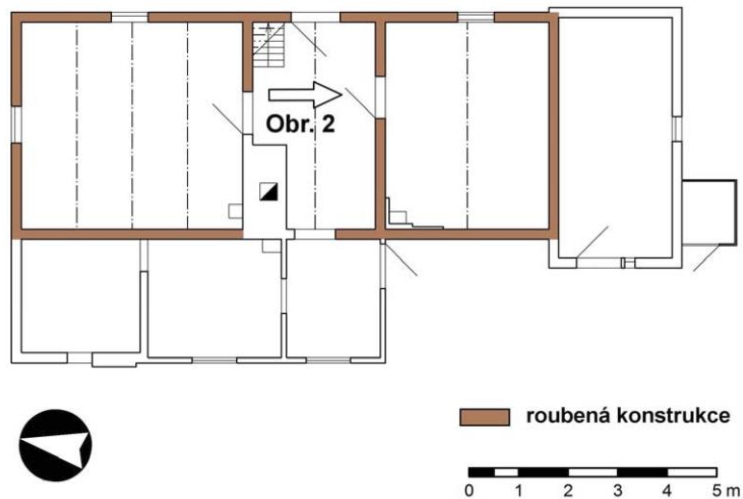
V.17. Míra zachování autenticity

V případě dveřní výplně (bez kování) lze konstatovat, že se jedná o autentické rámové dveře z období poslední čtvrtiny 19. století, případně z přelomu 19. a 20. století. Zdá se, že dokumentované dveře by mohly pocházet přímo z doby výstavby (či velké rekonstrukce) roubeného domu č. p. 81. Stávající kování typově neodpovídá tvarosloví dveřní výplně, bylo zde použito druhotně.

V.18. Místní pojmenování – výklad

nezjištěno

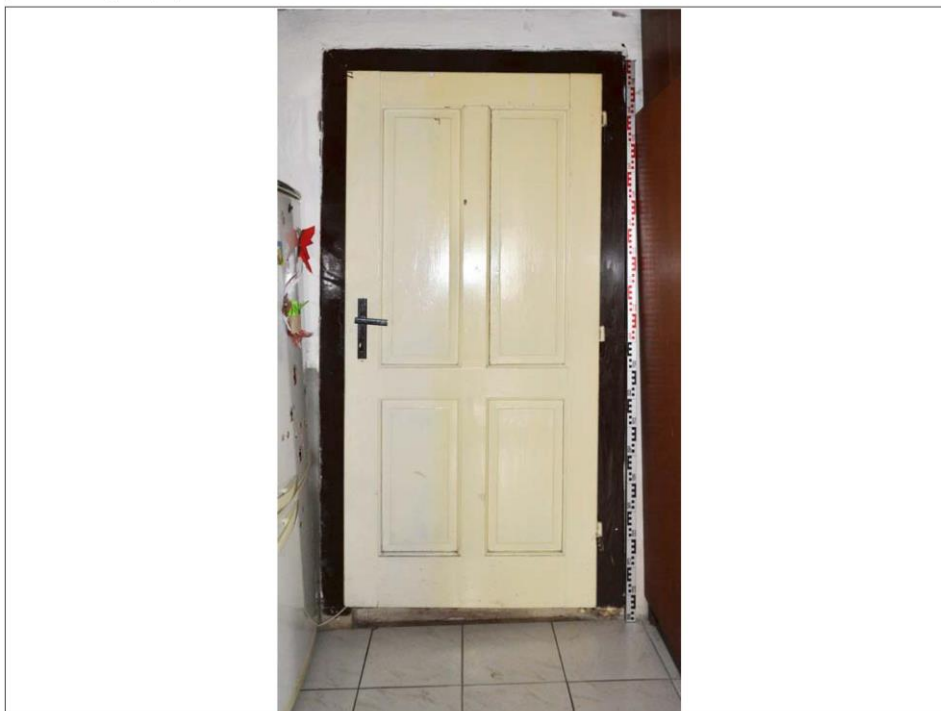
V.19. Mapy, plány

Obr. 01 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směru při pořízení fotografie. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/V3	Strana	P 2/2
-----------------------------------	----------	--------	-------

V.20. Fotografie, vyobrazení

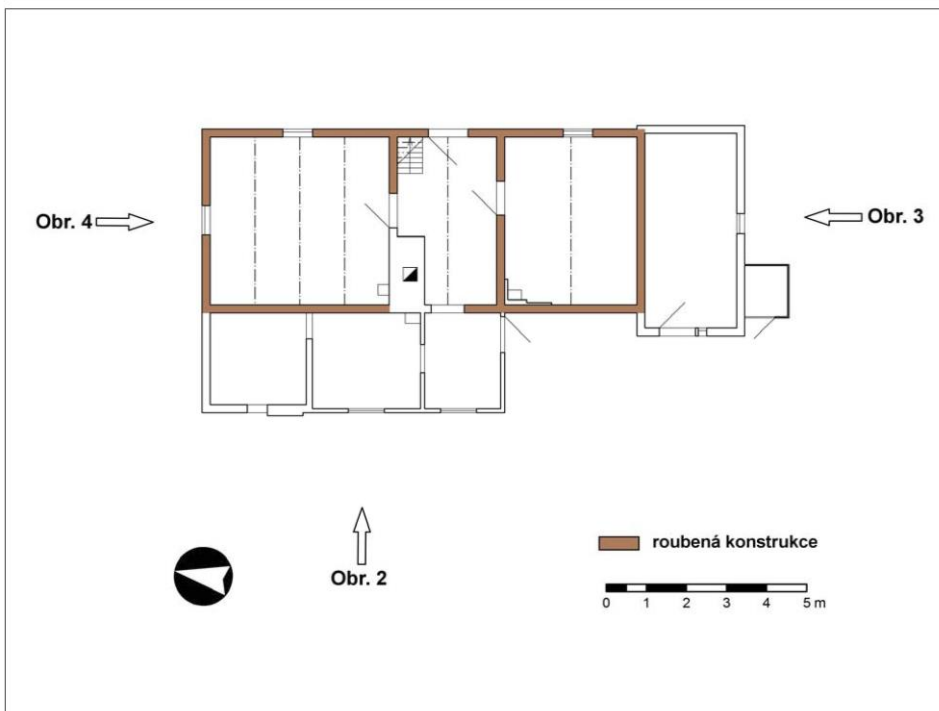

Obr. 02 Dveře vedoucí ze síně do menší světnice domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/S1	Strana	1/2
S.1. STŘECHY – S1			
S.2. Specifikace	sedlová střecha s podlomením (lomená střecha)		
S.3. Popis (vikýře, střešní otvory)			
<p>Dům č. p. 81 je završen sedlovou střechou krytou plechem s červenohnědou povrchovou úpravou – nátěrem. Západní přístavba domu je chráněna pultovou střechou navazující na sedlovou, rovněž krytou červenohnědým plechem. Obdobná krytina se nachází také na ploše podlomení jižního štítu. U severního štítu je podlomení kryto asfaltovou lepenkou opatřenou térovými (asfaltovými) nátěry. Nad střechu vystupuje jeden omítaný komín. U střechy neregistrujeme žádné vikýře ani jiné otvory.</p> <p>Jižní štít je jednoduše bedněný, sestávající z 20 desek, s jedním okénkem (provizorně zakrytým transparentní fólií – umělou hmotou). Severní štít je taktéž bedněný s fragmenty lišt (zakrývajících spáry mezi deskami), sestávající z 18 desek a opatřený dvěma téměř čtvercovými větracími otvory umístěnými ve svislé ose. Oba štíty mají oplechovanou závětrnou lištu.</p>			
S.4. Krov, tesařské značky			
nebyl zpřístupněn			
S.5. Štíty			
Severní štít je bedněný s fragmenty lišt – 18 desek; jižní štít bedněný bez lišt – 20 desek. Je zřejmé, že jižní štít byl opravovaný a nachází se v mnohem lepším stavu než severní. Severní štít je tedy starší – desky degradují povětrnostními vlivy a jsou napadeny hnilobou.			
S.6. Krytina	plech (patrně hliníkový), asfaltová lepenka		
S.7. Komín/y			
Nad střešní rovinu vystupuje jeden zděný omítaný komín, vodorovně členěný římsou, opatřený hnědým nátěrem. Komín je ve spodní části, v místě styku se střešní rovinou, po svém obvodu oplechován.			
S.8. Okapní žlab, svod			
Obě okapová průčelí (východní i západní s přístavbou) jsou opatřena plechovým okapním žlabem a svodem. Většina klempířských prvků, tedy i okapový systém, je pojata v červenohnědé barvě, stejně jako plechová střešní krytina.			
S.9. Výzdoba	bez výzdoby		
S.10. Materiál	plech (patrně hliníkový), asfaltová lepenka, dřevo		
S.11. Rozměry	neměřeno		

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/S1	Strana	2/2
S.12. Technologie výroby			
řezání, broušení, zdění, pokrývačské a klempířské práce			
S.13. Povrchové úpravy			
Plechová střešní krytina je aktuálně opatřena červenohnědým nátěrem, omítaný komín je natřen na hnědo.			
S.14. Datace			
Severní štít by mohl pocházet z poslední čtvrtiny 19. či počátku 20. století; jižní štít, střešní krytina i komín (alespoň jejich úpravy) již ze století 20.; krov nebyl zpřístupněn.			
S.15. Technický stav (poškození), sekundární úpravy			
Podle sdělení majitelky se krov nachází ve špatném stavebnětechnickém stavu. Poškození povětrnostními vlivy a hnilobou vykazuje bednění severního štítu – viz rubrika S.5. Štíty.			
S.16. Míra zachování autenticity			
Dalo by se konstatovat, že autenticky zachovaná je podoba a materiál severního štítu včetně podlomení. Ostatní části a konstrukce byly postupně opravovány a upravovány.			
S.17. Místní pojmenování – výklad			
nezjištěno			

S.18. Mapy, plány

Obr. 01 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/S1	Strana	P 2/3
-----------------------------------	----------	--------	-------

S.19. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Západní rovina střechy domu č. p. 81 s komínem. Foto J. Koudelová, 2013.

Obr. 03 Jižní štít s podlomením domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2013.

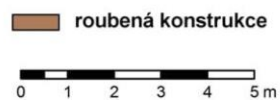
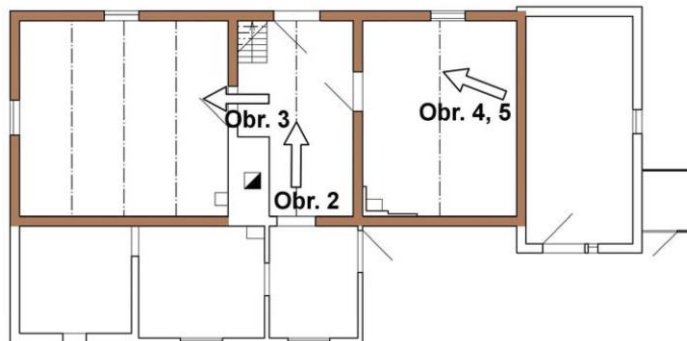
Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/S1	Strana	P 3/3
-----------------------------------	----------	--------	-------

Obr. 04 Severní štít s podlomením domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2013.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/STR1	Strana	1/1
Str.1. STROPY – STR1			
Str.2. Specifikace	trámový záklopový strop		
Str.3. Umístění			
sín, větší světnice, menší světnice			
Str.4. Popis			
Trámové stropy jsou dochovány v rámci půdorysu trojdílného roubeného domu č. p. 81. V síni se uplatňuje pouze jeden stropní trám (stropnice) a také prkna jednoduchého záklopu, přičemž místy jsou spáry mezi prkny zakryty lištami. V severovýchodním rohu síně je v záklopu prolomen vstup na půdu (schodiště aktuálně schází). Ve větší světnici se nacházejí tři stropnice, záklop je zde překryt novodobým podhledem mezi stropními trámy, stejně jako v menší světnici, kde se uplatňuje opět pouze jedna stropnice. V interiéru menší světnice pozorujeme výměnu jednoho konce stropního trámu pomocí plátu jištěného železným šroubem zakončeným čtyřhrannou maticí. Stropy jsou pojednány v bílé barvě.			
Str.5. Výzdoba			
bez výzdoby			
Str.6. Materiál	dřevo, kov (železo)		
Str.7. Rozměry	průměr stropních trámů: 20–25 cm		
Str.8. Technologie výroby			
tesání a řezání, hrany stropních trámů místy zkosené			
Str.9. Povrchové úpravy			
Na stropních trámech i záklopu v síni lze registrovat několik vrstev bílých nátěrů. U trámů místy pozorujeme také vytmelení prasklin.			
Str.10. Datace			
Trámové stropy patrně pocházejí stejně jako datované trámy roubení domu č. p. 81 z poslední čtvrtiny 19. století. Nutno však podotknout, že stropní trámy nebyly předmětem dendrochronologického rozboru. Výměna východního konce stropnice v prostoru menší světnice s jistotou pochází již z 20. století.			
Str.11. Technický stav (poškození), sekundární úpravy			
Přesný stav poškození trámových stropů nelze určit z důvodu překrytí jejich povrchu vrstvami nátěrů a ve světnicích zakrytí záklopu novodobým podhledem. U stropnice menší světnice je pozorovatelná výměna východního konce trámu – viz rubrika Str.10. Datace. Lze předpokládat, že především konce stropních trámů mohou být napadeny hnilobou, stejně jako většina trámů roubené konstrukce.			
Str.12. Míra zachování autenticity			
Zřejmě se jedná o autentické trámové stropy z poslední čtvrtiny 19. století, s popisovanou dílčí výměnou východního konce stropního trámu menší světnice, která byla provedena již ve století 20. Pro jednoznačné potvrzení konstatování o stáří stropních konstrukcí by bylo nutné uskutečnění dendrochronologického rozboru.			
Str.13. Místní pojmenování – výklad			
tragař – stropní trám neboli stropnice			

STR.14. Mapy, plány

Obr. 01 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/STR1	Strana	P 2/3
-----------------------------------	------------	--------	-------

STR.15. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Východní úsek trémového stropu v prostoru síně domu č. p. 81; v severovýchodním rohu pozorovatelné umístění vstupu na půdu. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 03 Trémový strop s novodobým pohledem mezi stropnicemi v prostoru větší světnice domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

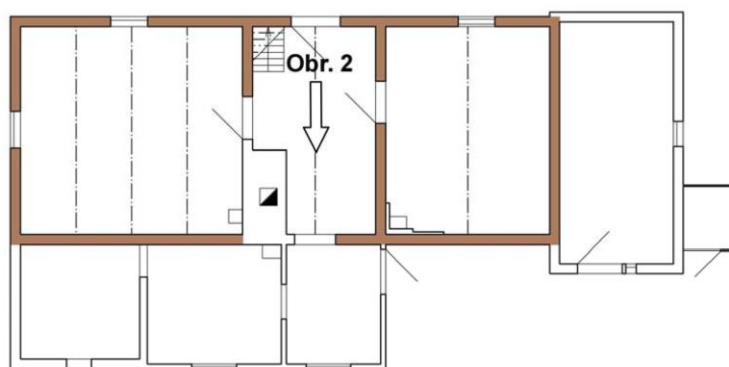
Obr. 04 Část měněného konce stropnice v menší světnici domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 05 Část měněného východního konce stropnice v prostoru menší světnice domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/P1	Strana	1/1
P.1. PODLAHY – P1			
P.2. Specifikace	keramická dlažba		
P.3. Umístění			
prostor síně a západní přístavby (koupelna, kuchyně a předsíň)			
P.4. Popis			
Čtvercové keramické dlaždice o rozměrech 40 x 40 cm byly kladeny na betonový penetrovaný podklad vyrovnaný samonivelační stěrkou. Dlaždice byly fixovány k podkladu pomocí flexibilního lepidla. Mezery mezi dlaždicemi byly vyspárovány moderní spárovací hmotou. Položení nové keramické dlažby iniciovala současná majitelka paní Marta Recová.			
P.5. Výzdoba	viz rubrika P.9. Povrchové úpravy		
P.6. Materiál	keramika		
P.7. Rozměry	dlaždice: 40 x 40 cm		
P.8. Technologie výroby			
tvarování, sušení, dekorace, výpal			
P.9. Povrchové úpravy			
Novodobá keramická dlažba s polomatným povrchem v imitaci šedého mramoru.			
P.10. Datace			
21. století			
P.11. Technický stav (poškození), sekundární úpravy			
bez poškození a druhotných zásahů			
P.12. Míra zachování autenticity			
posoudí příští generace			
P.13. Místní pojmenování – výklad			
nezjištěno			

P.14. Mapy, plány

 roubená konstrukce

Obr. 01 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směru při pořízení fotografie. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/P1	Strana	P 2/2
-----------------------------------	----------	--------	-------

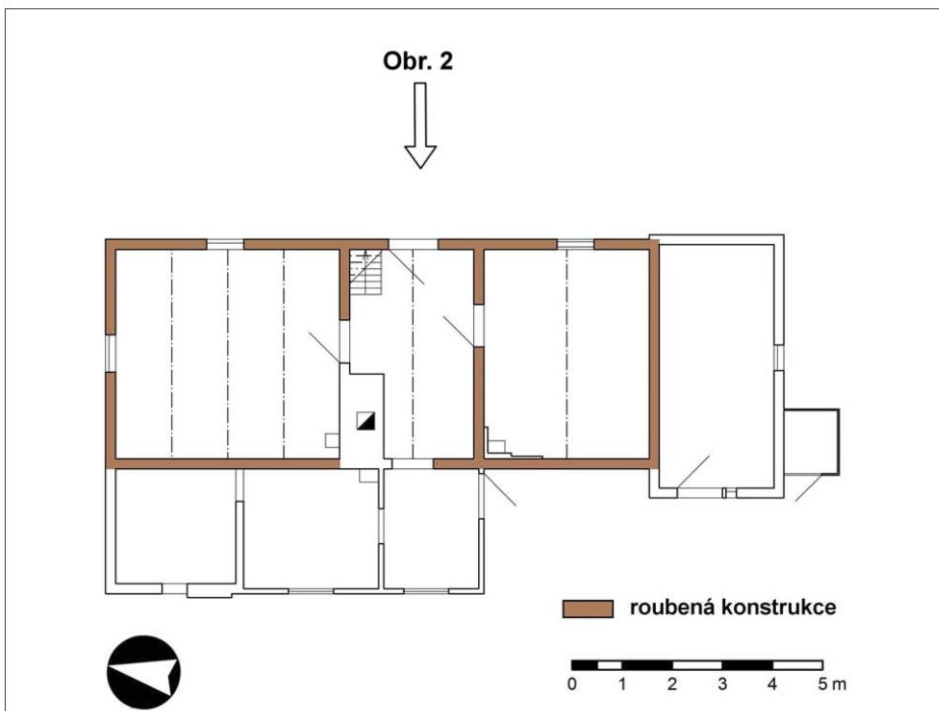
P.15. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Keramická dlažba v prostoru síně domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/SCH1	Strana	1/1
Sch.1. SCHODIŠTĚ – SCH1			
Sch.2. Specifikace	vnější jednoramenné schodiště		
Sch.3. Umístění			
před východním průčelím, někdejší zápražím			
Sch.4. Popis (schodnice, stupnice, podstupnice, čelo stupně, podesty)			
Schodiště sestávající ze čtyř celobetonových schodišťových stupňů navazuje na betonovou podezdívku s pochozí plochou (terasou) u východního průčelí domu č. p. 81. První (jalový) schodišťový stupeň se dnes z větší části nachází pod terénem. Schodiště je po stranách vymezeno betonovými zídkami s funkcí schodnice. Zboku severní zídky je připevněno trubkové kovové zábradlí. Schodiště i terasa byly opatřovány barevnými nátěry. Obraz ve vlastnictví majitelky paní Marty Recové okolo roku 1949 již zachycuje betonové schodiště s podezdívkou. Nelze vyloučit, že schodiště s terasou bylo zbudováno při stavebních úpravách domu č. p. 81 na přelomu 30. a 40. let 20. století. Jejich realizátorem byl Josef Klepek (otec Marty Recové).			
Sch.5. Počet schodišťových stupňů	4		
Sch.6. Výzdoba	bez výzdoby		
Sch.7. Materiál	beton, kov (železo)		
Sch.8. Rozměry	schodišťový stupeň: délka stupnice 135 cm, výška podstupnice 25 cm		
Sch.9. Technologie výroby			
lití betonu do bednění			
Sch.10. Povrchové úpravy			
Betonové schodiště i s podezdívkou bylo natíráno hnědou a šedou (modrošedou) barvou.			
Sch.11. Datace			
asi přelom 30. a 40. let 20. století			
Sch.12. Technický stav (poškození), sekundární úpravy			
Betonové zídky poškozeny povětrnostními vlivy; je zde patrné biologické napadení mechem.			
Sch.13. Míra zachování autenticity			
Zřejmě se jedná o autentické betonové schodiště z přelomu 30. a 40. let 20. století.			
Sch.14. Místní pojmenování – výklad			
nezjištěno			

SCH.15. Mapy, plány

Obr. 01 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směru při pořízení fotografie. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/SCH1	Strana	P 2/2
-----------------------------------	------------	--------	-------

SCH.16. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Bývalý hlavní vstup do domu č. p. 81 s venkovním betonovým schodištěm před východním průčelím.
Foto J. Koudelová, 2013.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/OZ1	Strana	1/2
OZ.1. OTOPNÁ ZAŘÍZENÍ – OZ1			
OZ.2. Specifikace	kamna a kouřovod		
OZ.3. Umístění			
větší světnice, síň			
OZ.4. Popis			
<p>V jihozápadním rohu větší světnice jsou instalována kamna ZORA 10 (typ F 1431, hmotnost 54 kg) napojená zadním plechovým kouřovodem do komínového tělesa v síni. V horním úseku čelního krytu (dvířek) kamen, na hnědém smaltu, nalezneme značku výrobku v podobě kohouta v rámu, provedenou v bílé lince. Horní litinová plotna je kryta černým smaltovaným víkem. Přední, obslužná část kamen je uzavíratelná dvířky (čelní kryt). Za zmínku dále stojí dnes již nestandardní způsob vedení kouřovodu v prostoru síně, který propojuje již nová krbová kamna v menší světnici s komínovým tělesem. Kouřovod je sveden do komína v úrovni půdy a jeho úsek v prostoru síně je patrně opláštěný (materiál nezjištěn) a opatřený bílými nátěry. Do jednoho průduchu komínového tělesa jsou tak napojeny kouřovody více otopných zařízení (popisovaných kamen ZORA 10 a dvou moderních krbových kamen instalovaných v menší světnici a v západní přístavbě).</p>			
OZ.5. Výzdoba			
V horní části čelní strany kamen ZORA 10 je značka výrobku – kohout.			
OZ.6. Materiál	kov (ocelový plech), litina, smalt		
OZ.7. Rozměry	nebylo měřeno		
OZ.8. Technologie výroby			
kamna ZORA 10 – sériová výroba, kouřovod – klempířská práce			
OZ.9. Povrchové úpravy			
U dokumentovaných kamen ZORA 10 je použita povrchová úprava v podobě hnědého a černého smaltu. Kouřovod vedený v prostoru síně je povrchově upraven bílými nátěry.			
OZ.10. Datace			
Výrobu a tedy i dataci kamen ZORA 10 lze zařadit do druhé poloviny 20. století. Způsob vedení kouřovodu můžeme konkrétně u domu č. p. 81 datovat v rozmezí od poslední čtvrtiny 19. až do první poloviny 20. století.			
OZ.11. Technický stav (poškození), sekundární úpravy			
Kamna jsou plně funkční a nejeví žádné závažnější známky poškození. Způsob vedení kouřovodu je sice rovněž funkční, avšak neodpovídá současným normám.			

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/OZ1	Strana	2/2
-----------------------------------	-----------	--------	-----

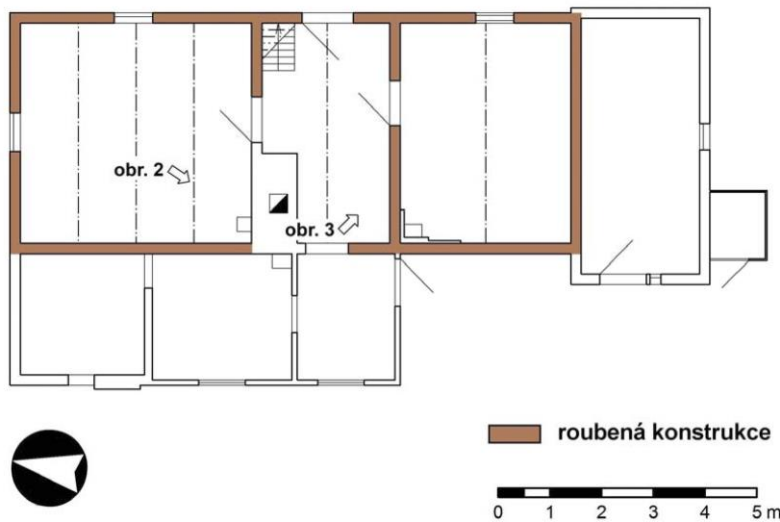
OZ.12. Míra zachování autenticity

Můžeme konstatovat, že kamna ZORA 10 v menší světnici jsou autentickým otopným zařízením z druhé poloviny 20. století. V případě kouřovodu v síni se z dnešního pohledu jedná o archaický způsob napojení otopného zařízení, většinou později instalovaného v dříve nevytápěné místnosti.

OZ.13. Místní pojmenování – výklad

nezjištěno

OZ.14. Mapy, plány

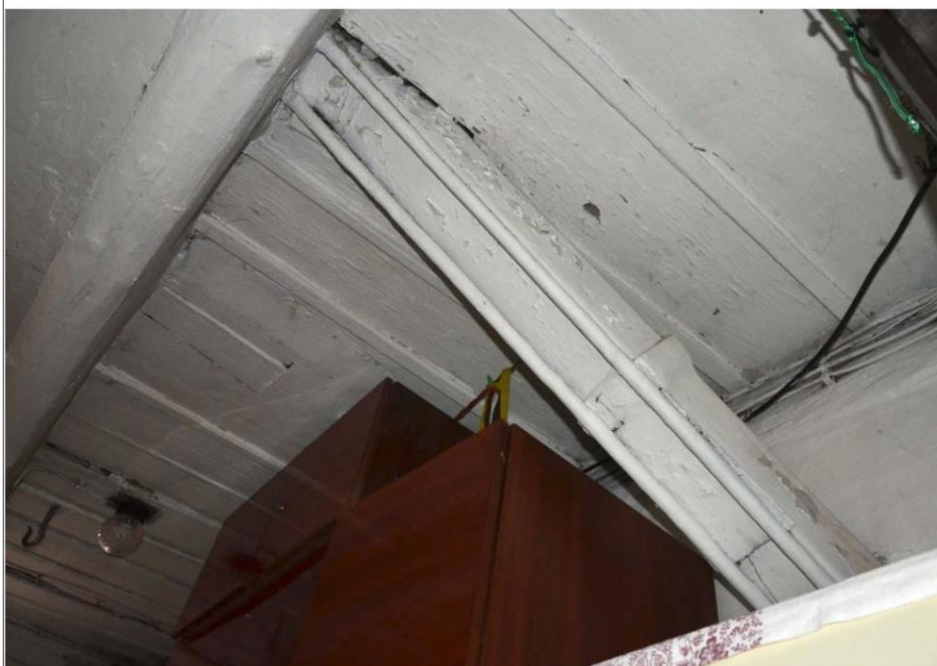
Obr. 01 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/OZ1	Strana	P 2/2
-----------------------------------	-----------	--------	-------

OZ.15. Fotografie, vyobrazení

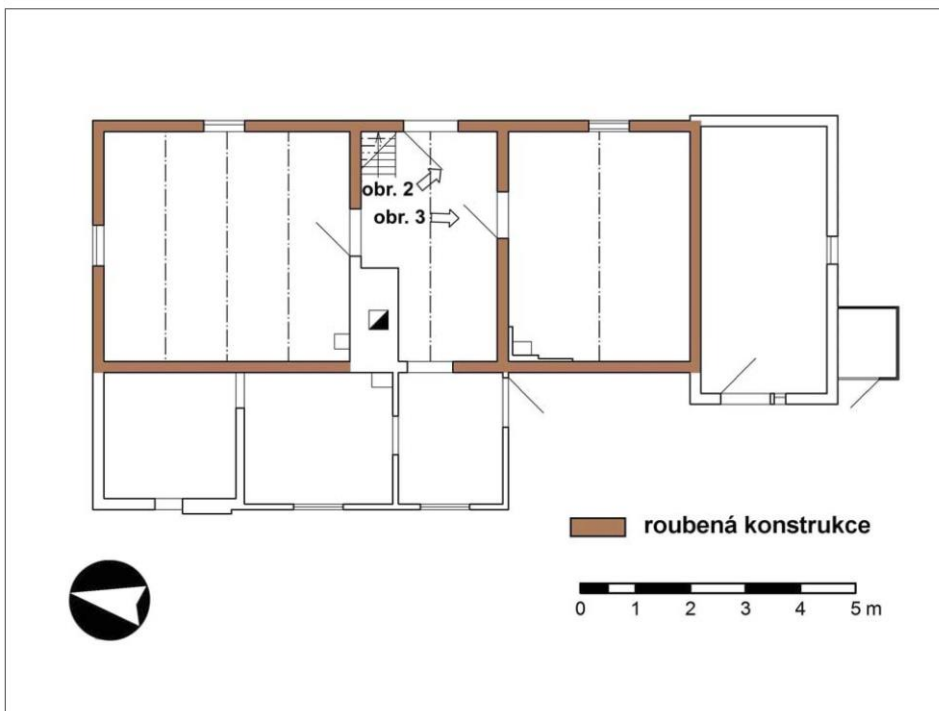
Obr. 02 Kamna ZORA 10 instalovaná v menší světnici domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 03 Kouřovod vedený v prostoru síně domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/T1	Strana	1/1
T.1. TECHNICKÉ PRVKY – T1			
T.2. Specifikace	elektroinstalace		
T.3. Umístění			
prostor síně			
T.4. Popis			
<p>Především v prostoru síně domu č. p. 81 lze sledovat starší způsob řešení elektroinstalace. Jde o vodiče AYKY (barva pláště černá) vedené na povrchu stěn a stropu síně v kovových i plastových příchytkách. Elektro-skříň umístěná rovněž v síni je již nová, rozvodné krabice jsou zhotoveny z tmavě hnědého bakelitu. Použité typy plastových vypínačů jsou o něco mladší než kabelové krabice. Přípojka 220 V je pak provedena volným vedením pomocí nástřešáku.</p>			
T.5. Výzdoba	bez výzdoby		
T.6. Materiál	černá kabelová guma – PVC, plast – tmavě hnědý bakelit a bílý plast, kov		
T.7. Rozměry	nebylo měřeno		
T.8. Technologie výroby			
elektro-práce za použití elektroinstalačního příslušenství			
T.9. Povrchové úpravy			
Některé kabely včetně příchytěk jsou opatřeny bílým nátěrem, stejně jako stěny a strop v síni.			
T.10. Datace			
od 60. let 20. století			
T.11. Technický stav (poškození), sekundární úpravy			
Elektroinstalace je funkční, zda splňuje všechny požadované normy, může posoudit pouze specialista v oboru.			
T.12. Míra zachování autenticity			
Nejedná se o intaktní elektroinstalaci z 60. let 20. století. Je patrné, že byla upravována dle potřeb vlastníků ve snaze dodržet aktuálně platné normy.			
T.13. Místní pojmenování – výklad			
nezjištěno			

T.14. Mapy, plány

Obr. 01 Schematický půdorys domu č. p. 81 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-81d/T1	Strana	P 2/2
-----------------------------------	----------	--------	-------

T.15. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Vybraný úsek elektroinstalace v jihovýchodním rohu síně domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

Obr. 03 Vybraný úsek elektroinstalace nad vstupem ze síně do menší světnice domu č. p. 81. Foto J. Koudelová, 2014.

PŘÍLOHA č. 2 Příklad katalogových listů hospodářského objektu – stodoly u č. p. 1003 v Šenově (viz relační databáze)

Katalogové id. objektu	O-1003š	Strana	1/4
Lokalita (obec/okres/kraj/země)	ŠENOV/OSTRAVA-MĚSTO/MORAVSKOSLEZSKÝ/SLEZSKO		
K. ú./č. p./parc. č.	ŠENOV U OSTRAVY/1003/5469/1		
Pozemky u č. p. – parc. č.	5469/2, 5470, 5471, 5474, 5477, 5479/1		
Lokalizace – souřadnice	49°46'10.76"NN, 18°22'25.37"EE		
Akce	Průzkum roubených objektů tradičního stavitelství		
Datum terén. dokumentace	28. 11. a 12. 12. 2013	Datum zpracování kat. listu	5. 5. 2014
Zpracoval (instituce)	Jana Koudelová (Slezské zemské muzeum)		
O.1. OBJEKT – O-1003š	stodola		
O.2. Aktuální funkce	skladování		
O.3. Původní funkce	zemědělské účely		
O.4. Vlastník	Ing. Václav Sládek		
O.5. Úroveň dokumentace	Stodola byla zpřístupněna z exteriéru i interiéru. Celková doba dokumentace objektu (popis, fotodokumentace, zaměření) se pohybovala mezi dvěma až dvěma a půl hodinami čistého času. Terénní práce souběžně vykonávaly dvě osoby.		
O.6. Katalogizované části – dispozice a konstrukce	O-1003š/D1, O-1003š/DK1, O-1003š/S1, O-1003š/V1		
O.7. Začlenění v sídelní struktuře, komunikační vazby a postavení v krajině	<p>Dřevěná stodola patřící dnes k obytnému domu č. p. 1003 se nachází v Šenově (u Ostravy), který byl až v 90. letech 20. století – v roce 1998 – povýšen na město. Srovnáme-li půdorysnou strukturu někdejší vesnice, zobrazenou na starších mapách (mapy I.–III. vojenského mapování, mapa stabilního katastru z roku 1836), můžeme ji charakterizovat jako typ lineární lánové vsi se záhumenicovou plužinou. Pozorujeme zde nepravidelně rozmístěnou zástavbu v různých částech rozlehlého šenovského katastru. Jednotlivé usedlosti byly situovány nejen podél několika větších i menších komunikací, ale rovněž podél vodních toků (menších ramen řeky Lučiny a potoků spojujících někdejší síť rybníků). Roztroušená zástavba respektovala šířku záplavové oblasti řeky Lučiny. Centrum vsi bylo definováno zámeckým areálem s hospodářským dvorem (dnes již neexistujícím) a monumentální stavbou barokního kostela Prozřetelosti Boží s poblíž vystavěnou budovou fary a školou. V době zpracovávání stabilního katastru dokumentovaná hospodářská stavba (stodola u č. p. 1003) ještě nestála.</p> <p>Stodola u č. p. 1003 se nachází v mírném svahu ve výšce 240 m n. m., v místní části zvané Podvihov – jižně od centra obce. Zhruba 20 m západně od stodoly i současného obytného domu protéká Frýdecký potok. Stodola je orientována západním štítovým průčelím kolmo k ulici Šajarská.</p>		

Katalogové id. objektu	O-1003š	Strana	2/4
------------------------	---------	--------	-----

O.8. Začlenění v rámci usedlosti / hospodářského dvora / okolní zástavby

Stodola se dnes nachází v zahradě u obytného domu č. p. 1003, zhruba 10 m jižně od něj. Ke zděnému, již modernímu rodinnému domu je stodola orientována severním průčelím. Na místě současné budovy č. p. 1003 údajně stával, dle sdělení pana Václava Sládka staršího, výměnek náležející k usedlosti č. p. 92 nacházející se východně od č. p. 1003. Stodola i okolní pozemky patřily rovněž k uváděné usedlosti, kterou lze pozorovat i na mapách stabilního katastru z roku 1836, na rozdíl od zmiňované stodoly a budovy výměnku (postaveny později). V současné době k rodinnému domu č. p. 1003 nepatří pouze stodola, ale rovněž další zemědělská stavba nacházející se na samostatné parc. č. 5469/2, východně od obytné budovy.

O.9. Architektonický popis

Stodola u domu č. p. 1003 je samostatně stojícím, částečně roubeným hospodářským objektem obdélného půdorysu, završeným sedlovou střechou s podlomením, krytou dvoudrážkovou betonovou taškou. Současná střešní krytina nahradila původní krytinu doškovou (dle sdělení Václava Sládka staršího).

U jižního průčelí stodoly se pohledově neuplatňuje roubení. Průčelí je v západním úseku tvořeno rámovou konstrukcí s bedněním ze svisle kladených prken (desek), v níž jsou umístěny dřevěné jednokřídlé svlakové dveře. Východní úsek jižního průčelí je definován drážkovou konstrukcí s vodorovně kladenými prkny. Ve středu jižního průčelí jsou situována dvoukřídlá točnicová vrata – vjezd do mlatu.

Z východu na jižní průčelí navazuje bedněný přístavek završený pultovou střechou krytou rovněž dvoudrážkovou betonovou taškou. V jižní stěně přístavku se nacházejí dva dveřní otvory uzavíratelné jednoduchými jednokřídlými deskovými (svlakovými) vrátky. Bednění přístavku je tvořeno prkny ve dvou úrovních, respektive horní prkna jsou kladena na prkna spodní, která částečně překrývají v místě spáry.

Západní štítové průčelí stodoly je z větší části roubené, v jižním kratším úseku bedněné za použití svisle kladených prken, která jsou kryta lepenkovými pásy. V roubení je vyřezán malý okenní otvor s jednoduchou dřevěnou výplní. Štít je jednoduše bedněný bez zalištování a neregistrujeme zde žádný otvor, okřídílí je vymezeno dřevěnými deskami (jednou na každé straně) a torzovitě je zde dochována dřevěná závětná lišta. Podlomení je kryto dvěma řadami dvoudrážkové betonové tašky.

Severní průčelí stodoly je v západním úseku tvořeno roubenou konstrukcí, na kterou navazují dvoukřídlá točnicová vrata. Východní úsek průčelí je definován drážkovou konstrukcí s vodorovně kladenými prkny. Pohledově se zde uplatňuje severní stěna východního dřevěného přístavku.

Východní průčelí stodoly je kromě štítu kryto popisovaným přístavkem, jehož pultová střecha je opatřena okapovým systémem. Také východní štít je jednoduše bedněný bez zalištování, tedy obdobně pojatý jako štít západní.

Katalogové id. objektu	O-1003š	Strana	3/4
------------------------	---------	--------	-----

O.10. Zápraží

Nedefinováno. Do stodoly se dnes zpravidla vchází pouze vstupem umístěným v západním úseku jižního průčelí. Dvoukřídlá vrata zůstávají trvale zavřená.

O.11. Oplocení a úprava okolního pozemku

Pozemky patřící k domu č. p. 1003 jsou ohraničeny převážně drátěným plotem s železnými sloupky a betonovým soklem. U jihovýchodního nároží stodoly pozorujeme úsek dřevěného laťkového plotu s betonovými sloupky. Okolní pozemky jsou udržovány.

Přímo u stodoly jsou složeny různé předměty, z nichž některé lze označit jako stavební materiál. Průčelí stodoly částečně zakrývají cihly, betonové tašky, plechy, desky, trubky, našťipané dřevo a podobně.

O.12. Historický vývoj a sociální vazby

Nahlédneme-li do map stabilního katastru Šenova z roku 1836, zjistíme, že stodola byla vystavěna na původně vrchnostenské půdě patřící v uváděném roce k Šenovskému dvoru svobodného pána Antonína Skrbenského. Na základě výpovědi Václava Sládky staršího, otce současného majitele nemovitosti, se dovídáme, že stodola spolu s roubeným, dnes již neexistujícím stavením výměnku náležela k nedaleké usedlosti č. p. 92. Nicméně tento údaj by bylo nutné ověřit dalším studiem příslušných archivních pramenů. Pro stanovení doby vzniku stodoly by zajisté přispělo také provedení dendrochronologického rozboru vybraných prvků dochovaných dřevěných konstrukcí (roubení, krovu, stropu, dveřních otvorů a podobně). Na základě zachované podoby a řešení těchto konstrukcí lze konstatovat, že dřevěná stodola mohla být zbudována někdy během poslední čtvrtiny 19. či na začátku 20. století. Zdá se, že se dochovala v původní podobě, přičemž nelze vyloučit díleč výměny poškozených dřevěných prvků v průběhu existence stavby.

V současnosti vlastní stodolu spolu s rodinným domem č. p. 1003, další hospodářskou budovou a přilehlými pozemky pan Václav Sládek mladší, který nemovitostí zdědil po svých rodičích. Stodolu vnímá nejen jako běžný hospodářský objekt, ale také jako hodnotné dědictví po předcích a přeje si, aby stavba zůstala v rodinném majetku. Objekt je pouze průběžně udržován a zachováván ve stávající podobě. Žádné větší úpravy zde nebyly realizovány a ani nejsou v nejbližší budoucnosti plánovány. Celkovou rekonstrukci stavby považuje současný majitel za neekonomickou.

Katalogové id. objektu	O-1003Š	Strana	4/4
-------------------------------	----------------	---------------	-----

O.13. Provedené a navrhované průzkumy

Byl proveden dílčí archivní průzkum, terénní průzkum, dotazníkové šetření a analýza výplně spár mezi trámy roubení. Lze navrhnout dokončení archivního průzkumu a provedení dendrochronologického rozboru dřevěných prvků stodoly, především dochovaného roubení, krovu a stropních trámů.

O.14. Místní pojmenování – výklad

nezjištěno

O.15. Prameny a literatura k objektu

Státní okresní archiv Frýdek-Místek (dále jen SOKA Frýdek-Místek), fond Archiv obce Šenov 1841–1945 (1949), inv. č. 1 – parcelní protokol, stav k roku 1873.

SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv obce Šenov 1841–1945 (1949), inv. č. 3 – Kronika Šenova, 1. díl, 1920–1939.

SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv obce Šenov 1841–1945 (1949), inv. č. 4 – Kronika Šenova, 2. díl, 1931–1945.

Ústřední archiv zeměměřictví a katastru Zeměměřického úřadu v Praze, císařský otisk mapy stabilního katastru Šenova, 1836, sign. 3016.

Zemský archiv Opava (dále jen ZAO), fond Stabilní katastr slezský. II. Vceňovací operáty 1842–1851, inv. č. 315, sign. Sl. 437, kart. 194 – vceňovací operát Šenova.

ZAO, fond Stabilní katastr slezský. IV. Indikační skici 1835–1947, inv. č. 305, sign. Sl. 437, kart. 74 – indikační skica Šenova z roku 1836.

LANKOČÍ, Hanuš. Obec a panství Šenov. Kronika starobylé slezské obce. Polská Ostrava 1913, 88 s.

KIŠKA, Ladislav. Starší historie a pamětihodnosti obce Šenova ve Slezsku. Obecní úřad Šenov, Šenov u Ostravy 1992, 131 s.

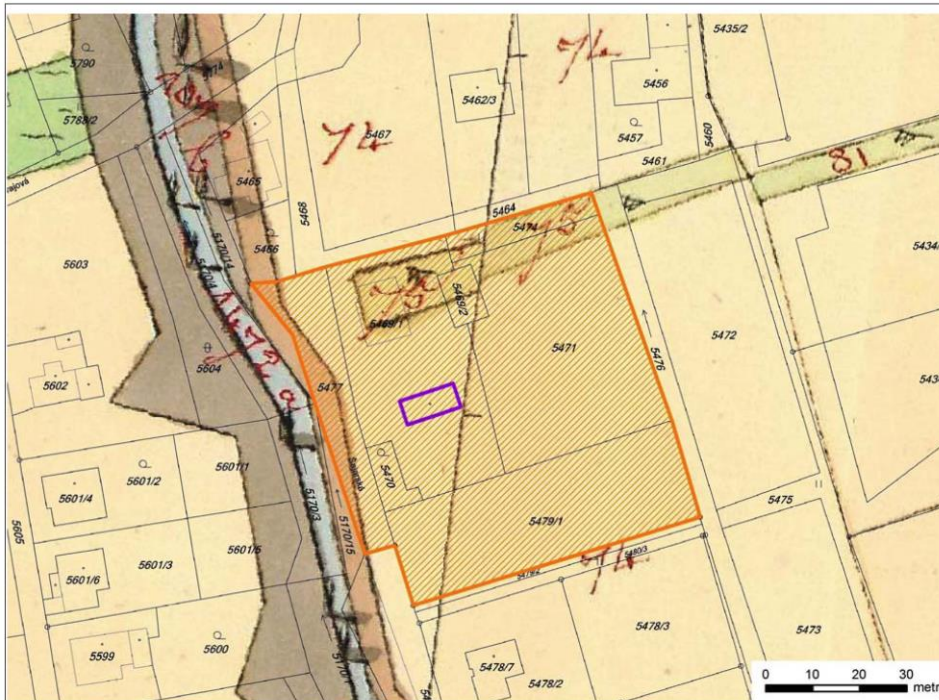
PAŠÍK, Milan. Historie města Šenova v datech. Tilia, Šenov u Ostravy 2003, 86 s.

PAŠÍK, Milan. Historie města Šenov v datech. Knihovna & Šenovské muzeum, Šenov 2014, 107 s.

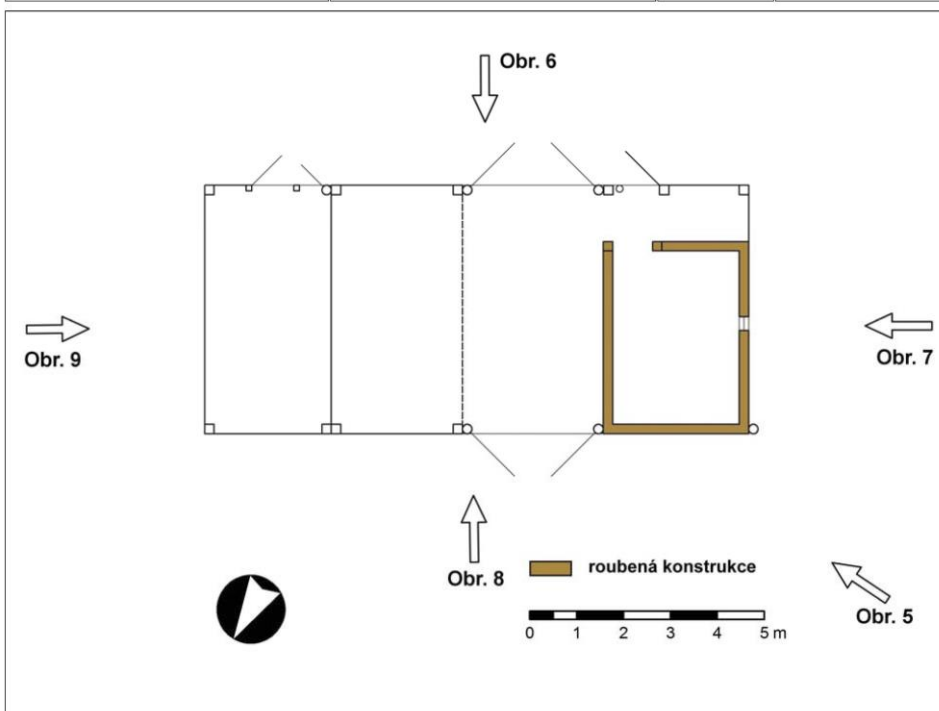
O.16. Mapy, plány

Obr. 01 Výřez z indikační skici mapy stabilního katastru Šenova, 1836. ZAO, fond Stabilní katastr slezský. IV. Indikační skici 1835–1947, inv. č. 305, sign. Sl. 437, kart. 74.

Obr. 02 Výřez z elektronického souboru s aktuální katastrální mapou Šenova u Ostravy; fialově – stodola u č. p. 1003, oranžově – pozemky. Počítačové zpracování P. Maren, 2014.

Obr. 03 Schematický půdorys stodoly u č. p. 1003 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003š	Strana	P 3/6
-----------------------------------	---------	--------	-------

O.17. Fotografie, vyobrazení

Obr. 04 Celkový pohled na stodolu u č. p. 1003 od jihozápadu. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 05 Pohled na stodolu u č. p. 1003 od severozápadu. Foto O. Schejbal, 2013.

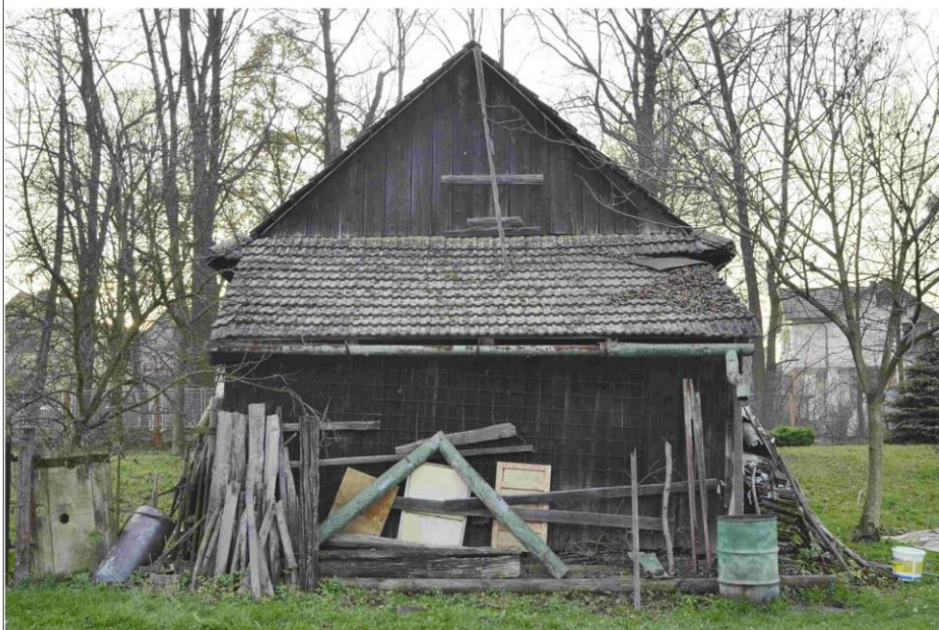
Obr. 06 Jižní průčelí stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

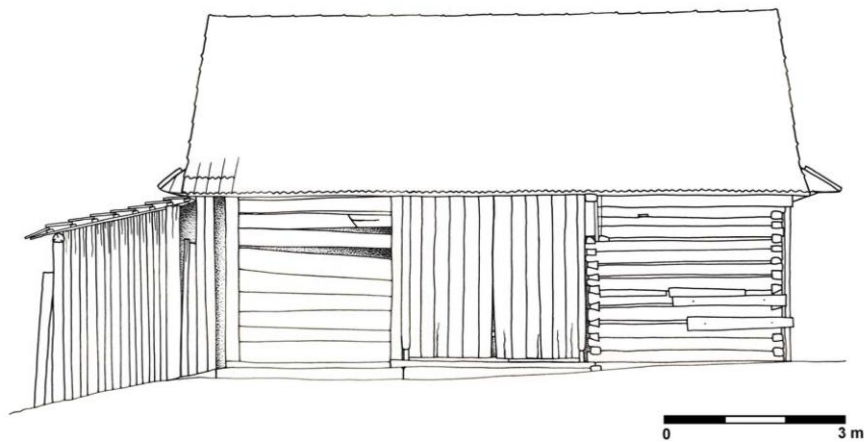
Obr. 07 Západní štítové průčelí stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

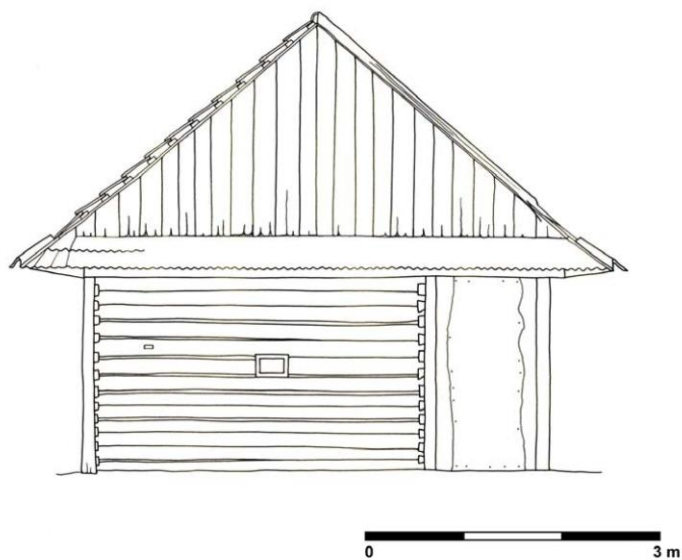
Obr. 08 Severní průčelí stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 09 Východní štítové průčelí stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

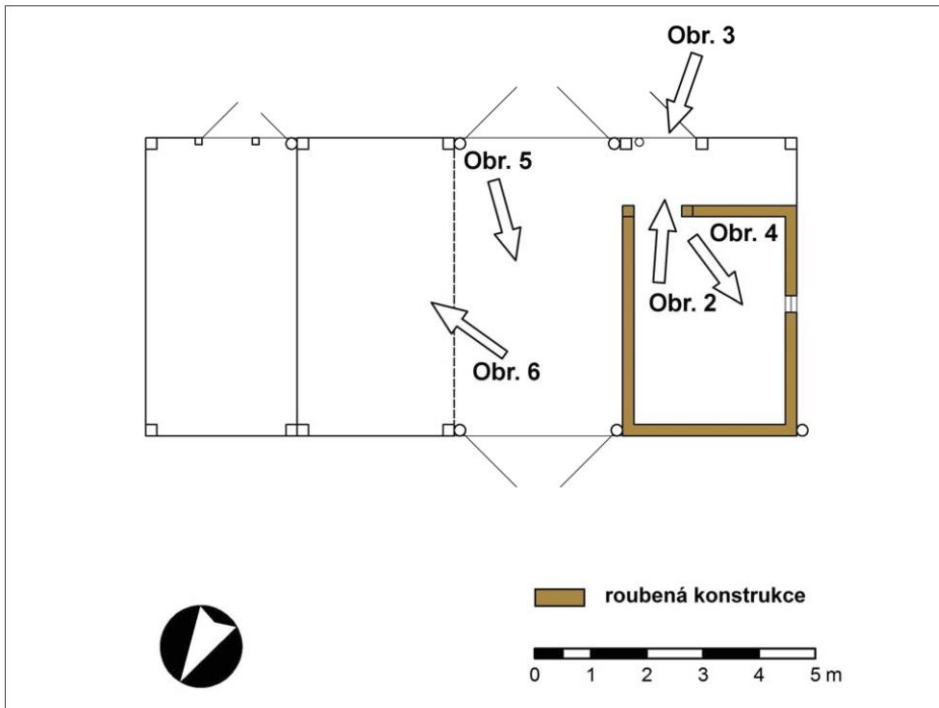
Obr. 10 Severní průčelí stodoly u č. p. 1003. Kresba J. Koudelová, 2015.

Obr. 11 Západní štítového průčelí stodoly u č. p. 1003. Kresba J. Koudelová, 2015.

Katalogové id. objektu/dispozice	O-1003S/D1	Strana	1/1
D.1. DISPOZICE – D1	přízemí		
D.2. Půdorysný typ	Stodola s průjezdným mlatem, komorou, přístodolkem a východním přístavkem kůlny.		
D.3. Počet místností	4 místnosti/prostory + východní přístavek – viz rubrika D.4. Popis		
D.4. Popis	<p>Stodola je vymezena čtyřmi prostory + východním přístavkem. Střed dispozice tvoří průjezdný mlat – humno. Západně od mlatu se nachází roubená místnost (komora) a vstupní prostora (chodba, předsíň), která je ze strany exteriéru definovaná rámovou konstrukcí se svislým bedněním. Východně od mlatu je umístěna postranní prostora přístodolku – takzvaná humenice. Na východní štitové průčelí navazuje dřevěný bedněný přístavek, který stále slouží jako kůlna.</p> <p>Nad mlatem se nachází takzvané pjatro neboli pintro. Roubená komora je završena trámovým záklopovým stropem se třemi stropnicemi. Podlahy ve stodole jsou z větší části hlíněné, místy jsou zde položena prkna, nebo nasucho naskládány pálené cihly.</p>		
D.5. Rozměry	<p>stodola bez východního přístavku: 5,3 x 8,9 m východní přístavek: 2,7 x 5,3 m dále viz schematický půdorys stodoly u č. p. 1003 v rubrice D.8. Plány</p>		
D.6. Míra zachování autenticity	Stodola u rodinného domu č. p. 1003 se do současnosti dochovala v autentickém stavu, včetně vnitřního uspořádání.		
D.7. Místní pojmenování – výklad	<p>humno – prostor mlatu humenice – prostory po stranách mlatu, přístodolky pjatro, pintro – prostor (patro) nad mlatem</p>		

D.8. Mapy, plány

Obr. 01 Schematický půdorys stodoly u č. p. 1003 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003š/D1	Strana	P 2/4
-----------------------------------	------------	--------	-------

D.9. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Pohled do vstupní prostory (chodby) stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 03 Pohled do roubené komory stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003S/D1	Strana	P 3/4
-----------------------------------	------------	--------	-------

Obr. 04 Vnitřní západní roubená stěna komory stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 05 Pohled na patro z prostoru mlatu – humna – stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003š/D1	Strana	P 4/4
-----------------------------------	------------	--------	-------

Obr. 06 Pohled do přístodolku – humenice – stodoly u č. p. 1003 s uskladněným senem. Foto O. Schejbal, 2013.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003š/DK1	Strana	1/3
DK.1. DŘEVĚNÉ KONSTRUKCE STĚN – DK1			
DK.2. Specifikace	roubená konstrukce (srubová konstrukce)		
DK.3. Umístění			
Roubená konstrukce tvoří obvodové stěny západní části stodoly, respektive roubené komory.			
DK.4. Popis			
<p>Jedná se v zásadě o roubenou komoru sestávající z 13 věnců, zakomponovanou do západní části stodoly u domu č. p. 1003, která je dále tvořena rámovou a drážkovou konstrukcí. Vizuální průzkum jednotlivých roubených stěn ze strany exteriéru i interiéru naznačil, že některé z trámů byly v konstrukci použity druhotně. Nárožním spojem je zde dvojitě přeplátování (místa s náznakem rybiny a s mírným přesahem). Spáry mezi trámy jsou vyplněny provazci stočenými ze stébel vyšších cévnatých rostlin, patrně s převahou ostřice třeslicovité. Místa jsou spáry překryty deskami přibíjenými k roubení. Komora je završena trámovým záklopovým stropem se třemi stropnicemi. Roubenou část severního průčelí tvoří tyto typy trámů: 1.–8. trám jsou hraněny ze čtyř stran s ponechanými oblinami, 9.–10. a 12. trám jsou hraněny dle potřeby, 11. a 13. trám jsou hraněny ze čtyř stran s ponechanými oblinami. V případě 13. trámu se zdá, že jde spíše o mohutnou fošnu, u níž však zůstaly ponechány obliny. Roubená část západního štítového průčelí sestává z těchto typů trámů: 1.–9. a 12. trám jsou hraněny ze čtyř stran s ponechanými oblinami, zbývající 10.–11. a 13. trám jsou pravděpodobně kuláče. Východní roubená stěna komory, pozorovatelná z interiéru, je tvořena většinou z trámů hraněných dle potřeby, 8. trám odspodu je kuláč. Jižní nejkratší vnitřní úsek roubení opět sestává vesměs z trámů hraněných dle potřeby.</p>			
DK.5. Počet věnců	13		
DK.6. Opracování trámů, tesařské značky			
V roubené konstrukci dokumentovaných stěn se v menší míře uplatňují neopracované kuláče. Další trámy jsou hraněny ze čtyř stran či podle potřeby, vždy s ponechanou oblinou/oblinami. Trámy byly tesány i řezány. Výskyt tesařských značek nebyl potvrzen.			
DK.7. Nárožní spoje			
dvojitě přeplátování s náznakem rybiny a s mírným přesahem			

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-10035/DK1	Strana	2/3
-----------------------------------	-------------	--------	-----

DK.8. Konstruktivní řešení otvorů

Dveřní otvor, jímž se vstupuje z chodby (vstupního prostoru před komorou) do roubené komory, je vymezen postranními stojkami a průběžným horním a spodním trámem, který tvoří zároveň práh.
Malý okenní otvor v západní roubené stěně je jednoduše vyřezán v trámech.

DK.9. Prahy

Práh výše uváděného dveřního otvoru tvoří průběžný trám – viz rubrika DK.8. Konstruktivní řešení otvorů.

DK.10. Spáry

Spáry mezi trámy jsou vyplněny provazci zhotovenými ze stočených svazků stébel vyšších cévnatých rostlin. Analýza potvrdila přítomnost přesličky polní, zřejmě kostřavy červené, psinečku a jahodníku.

DK.11. Povrchové úpravy, omítky

Nebyly zjištěny žádné povrchové úpravy.

DK.12. Výzdoba

U roubené konstrukce nebyla pozorována žádná výzdoba.

DK.13. Určení dřeviny (listnaté, jehličnaté, konkrétní)

Nezjištěno. Můžeme pouze předpokládat, díky analogickým příkladům, že se bude jednat o jedli nebo smrk.

DK.14. Rozměry

Mocnost trámů v roubení se pohybuje mezi 0,15–0,20 m. Dále viz rubrika DK.21. Fotografie, vyobrazení.

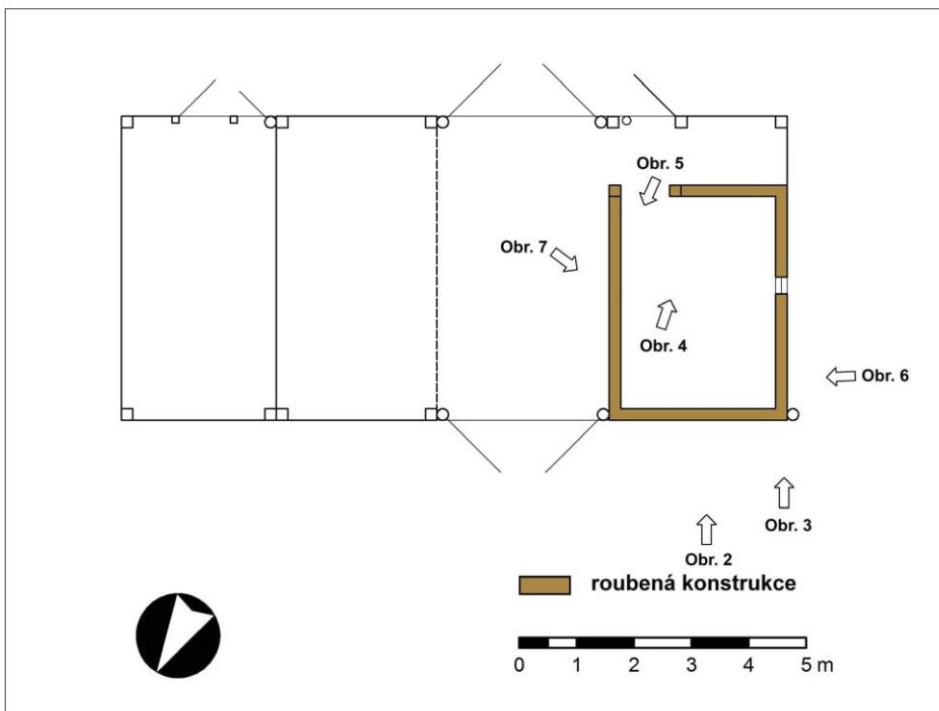
DK.15. Technologie výroby

Opracované trámy kladeny vodorovně na sebe, v rozích spojeny tesařskou vazbou – technika roubení.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003š/DK1	Strana	3/3
-----------------------------------	-------------	--------	-----

DK.16. Datace
od poslední čtvrtiny 19. až do začátku 20. století
DK.17. Technický stav (poškození), sekundární úpravy
Trámy roubení jsou poškozeny dřevokazným hmyzem (především tesaříkem krovovým) a rovněž hnilobou (místy lze sledovat rozpad dřeva).
DK.18. Míra zachování autenticity
Ačkoli se v roubené konstrukci vyskytují i druhotně použité trámy, což u hospodářských objektů není nic neobvyklého, můžeme ji považovat za autentickou. Navíc druhotně použité trámy byly do roubené konstrukce nejspíše zabudovány hned při její výstavbě.
DK.19. Místní pojmenování – výklad
dyle – trámy v roubené konstrukci

DK.20. Mapy, plány

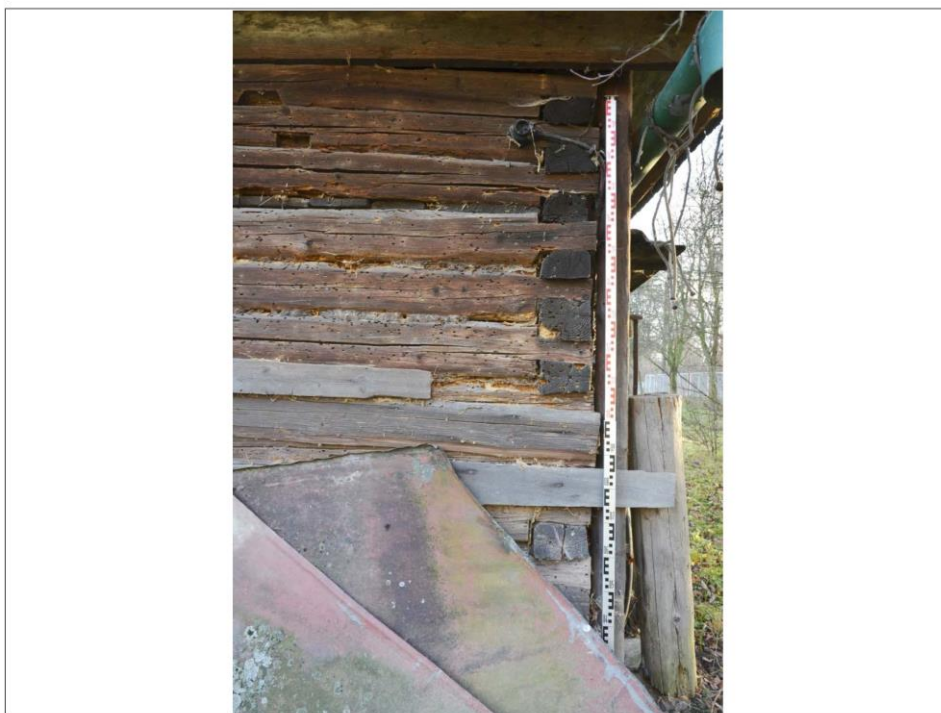
Obr. 01 Schematický půdorys stodoly u č. p. 1003 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003š/DK1	Strana	P 2/5
-----------------------------------	-------------	--------	-------

DK.21. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Roubená část severního průčelí stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 03 Detail severozápadního nároží roubení stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003š/DK1	Strana	P 3/5
-----------------------------------	-------------	--------	-------

Obr. 04 Krátký úsek jižní stěny roubené komory stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

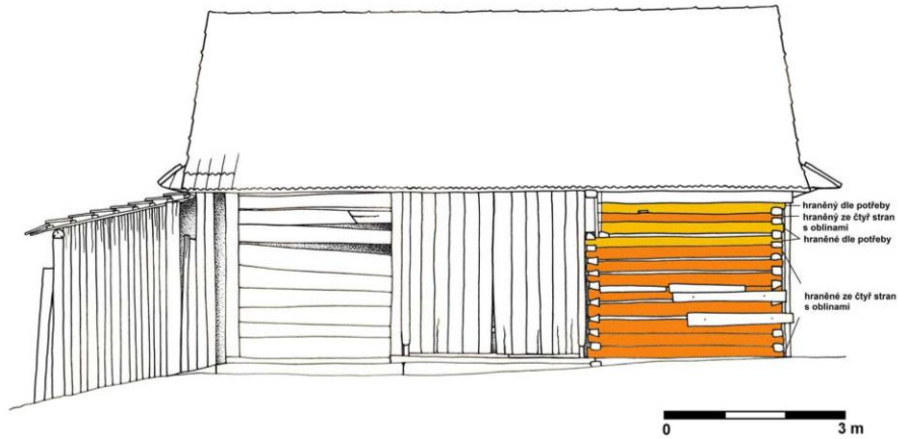
Obr. 05 Vnitřní východní roubená stěna komory stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

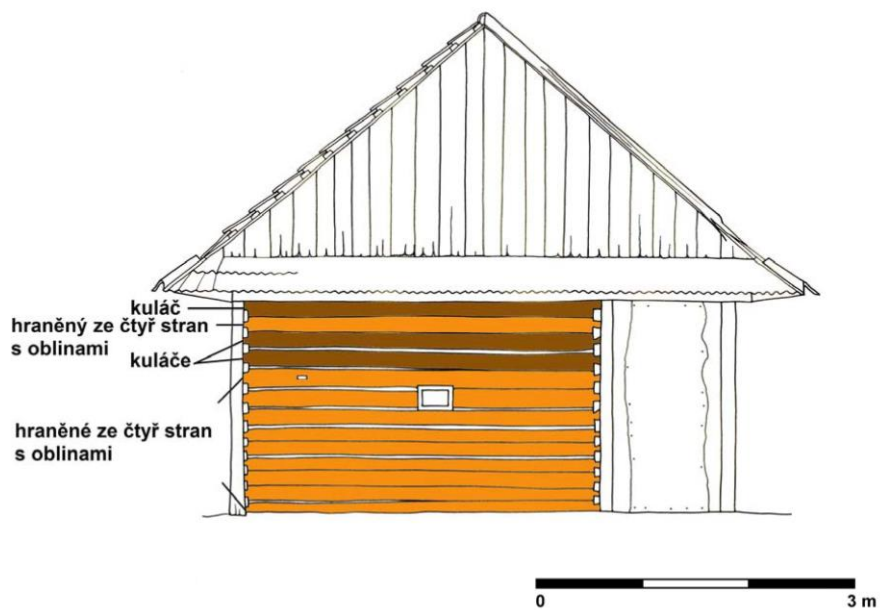
Obr. 06 Výplně spár mezi trámy roubení stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 07 Detail výplně spáry mezi trámy roubení stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 08 Severní průčelí stodoly u č. p. 1003 s vyznačením typů trámů roubené části. Kresba J. Koudelová, 2015.

Obr. 09 Západní průčelí stodoly u č. p. 1003 s vyznačením typů trámů roubení. Kresba J. Koudelová, 2015.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003S/V1	Strana	1/2
-----------------------------------	------------	--------	-----

V.1. VÝPLNĚ OKENNÍCH A DVEŘNÍCH OTVORŮ – V1
--

V.2. Typ výplně	dveřní
------------------------	--------

V.3. Umístění

západní úsek jižního průčelí stodoly – dveře vedoucí do vstupní prostory (chodby) situované před roubenou komorou

V.4. Popis

Jednokřídlé dřevěné svlakové dveře jsou osazeny ve vstupu v západním úseku jižního průčelí stodoly u č. p. 1003. Dveřmi se vstupuje do prostoru chodby nacházející se před roubenou komorou.

Dveřní křídlo je tvořeno pěti deskami a zavěšeno na horním vnějším křížovém závěsu s profilovanými ozdobnými konci a na spodním vnějším vodorovném závěsu s ukončením ve tvaru listu. Jedna část dveřních závěsů v podobě háku je připevněna přímo na rámové konstrukci uváděného úseku jižního průčelí, druhá část je přibita hřeby na dveřním křídle. Dveře jsou ven otvíravé a uzavíratelné pomocí kovaných ok (volného a pevného), kterými se po zavření dveří jednoduše prostrčí jakákoliv záračka (dveře se tím zajistí proti otevření).

V.5. Rám, zárubeň	bez zárubně
--------------------------	-------------

V.6. Křídla	jednokřídlé dveře
--------------------	-------------------

V.7. Členění	bez členění
---------------------	-------------

V.8. Zasklení	bez zasklení
----------------------	--------------

V.9. Kování

Dveřní závěsy jsou vnější: horní křížový s profilovanými ozdobnými konci, spodní vodorovný s listovým ukončením. Horizontální části závěsů jsou prodlouženy a stočeny do tvaru ok, která slouží k nasazení závěsů, respektive dveří, na jednodílné kované háky (trny).

V.10. Rozměry	dveřní křídlo: cca 150 x 95 cm
----------------------	--------------------------------

V.11. Materiál	dřevo, kov (železo)
-----------------------	---------------------

V.12. Povrchové úpravy

Dveře byly patrně ze strany exteriéru opatřeny tmavě hnědou barvou, snad mořidlem, stejně jako okolní bednění.

V.13. Výzdoba	Prosekávané konce křížového závěsu a listové ukončení vodorovného závěsu.
----------------------	---

V.14. Technologie výroby

dřevěná část: řezání, hoblování, sbíjení
kování: železné kované prvky, domácí kovářská výroba

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003Š/V1	Strana	2/2
-----------------------------------	------------	--------	-----

V.15. Datace

od poslední čtvrtiny 19. až do začátku 20. století

V.16. Technický stav (poškození), sekundární úpravy

Především spodní konce desek dveří jsou mechanicky opotřebené a napadené hnilobou. Dveřní kování vykazuje známky povrchové koroze.

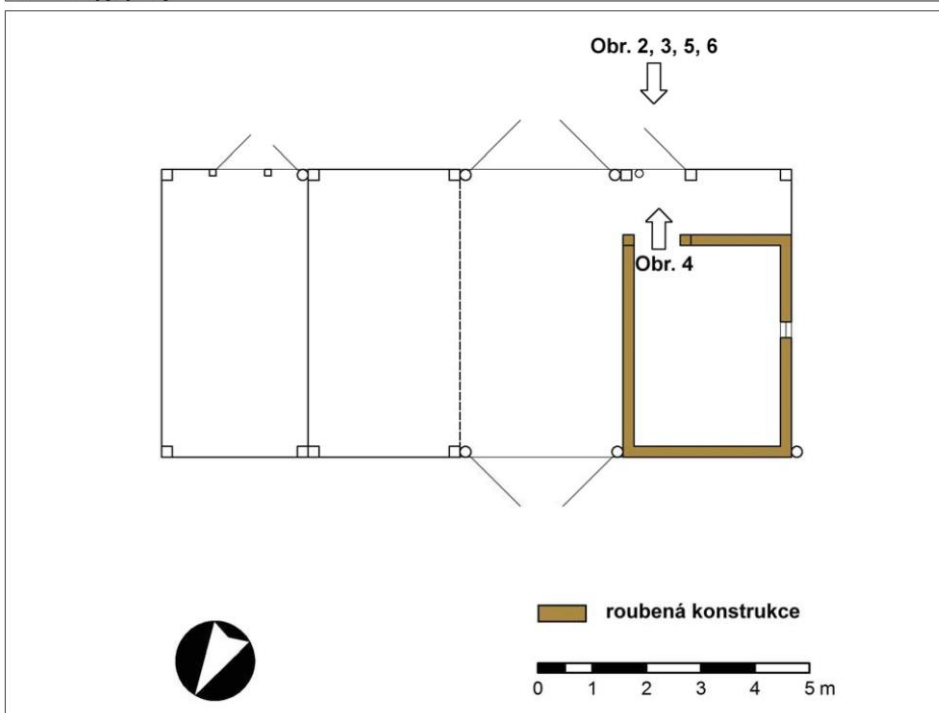
V.17. Míra zachování autenticity

Jde o autentickou dveřní výplň, včetně předpokladu, že se jedná o dveře zhotovené podomácku, což můžeme u dokumentovaného hospodářského objektu očekávat.

V.18. Místní pojmenování – výklad

nezjištěno

V.19. Mapy, plány

Obr. 01 Schematický půdorys stodoly u č. p. 1003 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003š/V1	Strana	P 2/4
-----------------------------------	------------	--------	-------

V.20. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Venkovní strana dveří vedoucích do vstupní prostory (chodby) před roubenou komorou stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 03 Venkovní strana dveří v jižním průčelí stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003S/V1	Strana	P 3/4
-----------------------------------	------------	--------	-------

Obr. 04 Vnitřní strana dveří v jižním průčelí stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 05 Křížový závěs u dveří v jižním průčelí stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003š/V1	Strana	P 4/4
-----------------------------------	------------	--------	-------

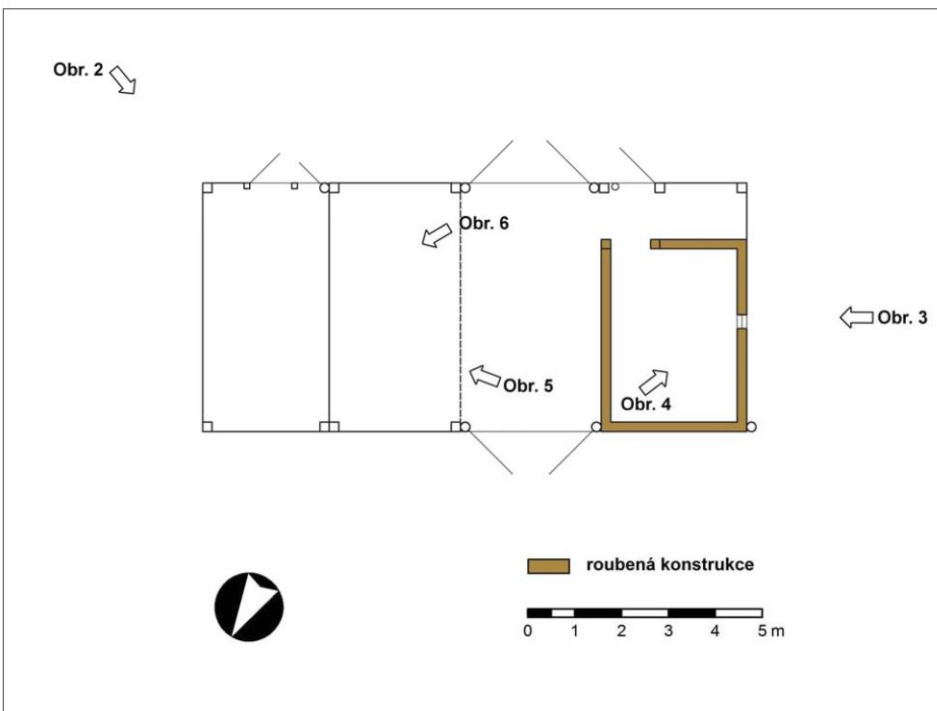

Obr. 06 Vodorovný závěs u dveří v jižním průčelí stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003S/S1	Strana	1/2
S.1. STŘECHY – S1			
S.2. Specifikace	sedlová střecha s podlomením (lomená střecha)		
S.3. Popis (vikýře, střešní otvory)			
<p>Stodola u rodinného domu č. p. 1003 je završena sedlovou střechou s podlomením. Na podlomení východního štítu navazuje pultová střecha bedněného přístavku kůlny. Sedlová a pultová střecha, stejně jako podlomení obou štítů, jsou kryty betonovou dvoudrážkovou taškou. Dle sdělení Václava Sládka staršího byla sedlová střecha stodoly původně kryta došky. Krov je definován krokrovou konstrukcí s hřebenovou vaznicí nesenou sloupky, a to vždy s jedním páskem.</p> <p>Oba štíty, západní i východní, jsou jednoduše bedněné, bez zalištování spár mezi deskami. Plocha okřídli u štítů je vymezena vždy jednou deskou na každé straně. U obou štítů registrujeme fragmenty dřevěných závětrných lišt. Západní štít je tvořen 24 deskami, východní 20. V bedněných štítech nejsou žádné otvory.</p> <p>Nad vstupem do stodoly v západním úseku jižního průčelí je instalován okapový systém, stejně jako u pultové střechy východního přístavku.</p>			
S.4. Krov, tesařské značky			
<p>Krov tvoří krokrová konstrukce s hřebenovou vaznicí nesenou sloupky, vždy s jedním páskem. Sloupky jsou začečovány do stropních trámů, které zde mají prakticky funkci trámů vazných. Pásek je jedním svým koncem začečován v horní třetině sloupku, druhým koncem pak ve vaznici. Pozorujeme zde devět příčných vazeb.</p> <p>Většina trámů je tesaných, respektive přitesávaných. Nebyly zde zjištěny žádné tesařské značky (ani nápisy a podobně).</p>			
S.5. Štíty			
<p>Západní štít je bedněný bez lišt – 24 desek; východní štít bedněný bez lišt – 20 desek. Plocha okřídli u štítů je vymezena vždy jednou deskou na každé straně. U obou štítů jsou dochovány pouze fragmenty dřevěných závětrných lišt.</p> <p>Na štíty ve spodní úrovni navazuje podlomení kryté dvěma řadami dvoudrážkové betonové tašky.</p>			
S.6. Krytina	dvoudrážková betonová taška		
S.7. Komín/y			
bez komínu			
S.8. Okapní žlab, svod			
Nad vstupem do stodoly v západním úseku jižního průčelí a také u pultové střechy východního přístavku jsou zavěšeny plechové okapní žlaby, naposledy natírané zelenou barvou.			
S.9. Výzdoba	bez výzdoby		
S.10. Materiál	dřevo, plech (asi železný), beton		
S.11. Rozměry	neměřeno		

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003S/S1	Strana	2/2
S.12. Technologie výroby			
tesařské, pokrývačské a klempířské práce			
S.13. Povrchové úpravy			
Okapní žlaby byly naposledy opatřeny zeleným nátěrem.			
S.14. Datace			
krovová konstrukce – od poslední čtvrtiny 19. až do začátku 20. století střešní krytina – první polovina 20. století			
S.15. Technický stav (poškození), sekundární úpravy			
Samotná krovová konstrukce nejeví vážnější zámky poškození. V případě obou štítů registrujeme poškození spodních částí desek bednění, a to povětrnostními vlivy a následnou hnilobou. Betonová střešní krytina místy vykazuje známky biotického poškození mechem.			
S.16. Míra zachování autenticity			
Dalo by se konstatovat, že se jedná o autentickou střešní i krovovou konstrukci. Střešní krytina v podobě betonové dvoudrážkové tašky není původní, nahradila prý doškovou krytinu. Stávající krytina však nepůsobí rušivým dojmem a lze ji považovat již za krytinu historickou.			
S.17. Místní pojmenování – výklad			
nezjištěno			

S.18. Mapy, plány

Obr. 01 Schematický půdorys stodoly u č. p. 1003 s vyznačením směrů při pořizování fotografií. Zaměření a počítačové zpracování J. Koudelová a P. Maren, 2014.

Katalogové id. objektu/konstrukce	O-1003S/S1	Strana	P 2/4
-----------------------------------	------------	--------	-------

S.19. Fotografie, vyobrazení

Obr. 02 Pohled na východní štít a přístavek stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 03 Západní štít s podlomením stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 04 Západní štít ze strany půdního prostoru stodoly u č. p. 1003. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 05 Pohled do krovu stodoly u č. p. 1003 od severozápadu. Foto O. Schejbal, 2013.

Obr. 06 Pohled do krovu stodoly u č. p. 1003 od jihozápadu. Foto O. Schejbal, 2013.

PŘÍLOHA č. 3 Příklad vyplněného strukturovaného dotazníku

listopad 2014

**Slezské
zemské
muzeum**

Slezské zemské muzeum – Oddělení historického výzkumu
Nádražní okruh 31, 746 01 Opava

Projekt *Slezsko: Paměť – identita – region* č. DF11P01OVV018, realizovaný v rámci celostátního programu aplikovaného výzkumu národní a kulturní identity NAKI, podporovaného MK ČR

DOTAZNÍK PRO VLASTNÍKY ROUBENÝCH OBJEKTŮ

Vážení majitelé roubených objektů,

Slezské zemské muzeum se v současné době snaží prostřednictvím projektu *Slezsko: Paměť – identita – region* (kód DF11P01OVV018), realizovaného v rámci programu aplikovaného výzkumu národní a kulturní identity NAKI, zmapovat doposud stojící objekty roubené architektury v prostoru dnešního Ostravska a Karvinska. Jedná se o území, kde lidové stavitelství ve většině případů stálo mimo odborný zájem historiků i etnografů. Pracovníci nynějšího Oddělení historického výzkumu Slezského zemského muzea chtějí takto navázat na etnografické výzkumy Slezského studijního ústavu, které probíhaly zkráj druhé poloviny 20. století v jiných částech Slezska a severní Moravy.

Dosavadní terénní průzkum v uváděné oblasti nám potvrdil výskyt roubených objektů. U těchto staveb, jejichž základ je tvořen vázanou trámovou konstrukcí, se setkáváme jak s příznanými, tak rovněž omítanými roubenými stěnami. Nejedná se pouze o objekty využívané k obytným účelům, ale také o hospodářské stavby, převážně stodoly, chlévy a kůlny, případně sýpky a další. I v sídelních celcích Ostravska a Karvinska hrála v minulosti významnou úlohu dřevěná zástavba, která byla postupně nahrazována stavbami z trvanlivějších nehořlavých materiálů. Nové zděné domy se navíc přizpůsobovaly komfortnějšímu bydlení. Vedle podoby samotných objektů nás rovněž zajímá, kdy a kým byly zbudovány, kdo v nich žil, jak byly a jsou využívány. Roubené stavby v jejich aktuálně dochované podobě, byť upravované během desetiletí či staletí, považujeme za cenné, nenahraditelné svědky minulosti – doklady forem obydlí, které přetrvaly dodnes. V těchto stavbách je stále uchována paměť jejich tvůrců a obyvatel, a to v podobě použitých konstrukcí, technologií, materiálů, vnitřního uspořádání domů a podobně. Cílem výzkumu je tuto paměť zachytit, získané údaje náležitě zpracovat a zachovat tak pro budoucnost – předat je následujícím generacím.

Uvědomujeme si, že náš průzkum vzbuzuje nedůvěru, v současnosti patrně mnohem silnější než v dobách minulých, a pro větší část naší společnosti představuje jistý druh obtěžování. Navíc se řada vlastníků historických staveb, nejsou-li tyto zákonem chráněnými objekty, obává právě jejich možného prohlášení za kulturní památky a následných jednání s památkáři. Upozorňujeme, že nejsme v této záležitosti spolupracovníky Národního památkového ústavu a naším cílem v žádném případě není prohlášení námi mapovaných budov za kulturní památky. Po dosavadních zkušenostech si nesmírně vážíme jakékoli odezvy a kontaktu ze strany majitelů konkrétních objektů, a to v jakékoli podobě a míře (odpověď na dopis, vyplnění dotazníku, osobní rozhovor a podobně). Zároveň bychom Vás chtěli ujistit, že

získané údaje budou sloužit pouze vědeckým účelům a budou archivovány v rámci Slezského zemského muzea. Budou-li výsledky výzkumu publikovány, bude se jednat pouze o odborné výstupy, které Vám rádi postoupíme.

Věříme, že se zúčastníte našeho výzkumu a pomůžete nám doplnit, rozšířit a zachovat údaje o zbylých dokladech tradičního stavitelství – důležité součásti kolektivní paměti a identity daného regionu. Proto Vás prosíme o pomoc.

Zajímá nás:

1. **Objekt roubené architektury č. p. 14 /případně č. o. 19./ (prosíme doplňte), který vlastníte, je pro Vás (můžete označit více možností):**

- a) běžným místem k bydlení/běžným hospodářským objektem
- b) místem pro rekreaci a oddych
- c) místem, kde byste chtěli prožít celý život
- d) hodnotným dědictvím po předcích
- e) přítěží
- f) místem pro provoz Vaší živnosti (pokud ano, můžete uvést jaké):

g) místem pro realizaci Vašich zájmů a koníčků (pokud ano, můžete uvést jakých):

2. **Objekt roubené architektury využíváte:**

- a) pro své vlastní účely
- b) k pronájmu

3. **Chtěli byste, aby Váš objekt roubené architektury zůstal zachován ve Vaší rodině?**

- a) ano
- b) ne
- c) nevím, neuvažuji tak/nevíme, neuvažujeme tak

4. **Objekt roubené architektury se snažíte (můžete označit více možností):**
- a) zachovat ve stávající podobě
 - b) vrátit do původní podoby podle starších fotografií Vašeho objektu
 - c) vrátit do původní podoby na základě podobných staveb
 - d) přizpůsobit modernímu bydlení ze strany interiéru, vnější vzhled zachovat
 - e) přizpůsobit modernímu bydlení ze strany interiéru i exteriéru
 - f) jen průběžně udržovat
 - g) upravit podle svých estetických požadavků (pokud ano, můžete uvést jakých):
5. **Uvažujete o prodeji nebo demolici svého objektu roubené architektury?**
- a) ano, o prodeji
 - b) ano, o demolici
 - c) ne, nehodlám/nehodláme se objektu vzdát
6. **Objekt roubené architektury jste:**
- a) koupili
 - b) zdědili (i když na základě darovací či kupní smlouvy)
7. **Váš objekt roubené architektury vnímáte (můžete označit více možností):**
- a) jako svědectví minulé doby
 - b) jako hodnotnou historickou stavbu
 - c) jako stavbu, která ztratila opodstatnění své existence/svůj účel
 - d) jako chátrající stavbu, která esteticky narušuje okolí
 - e) jako důležitou součást historické struktury obce
 - f) jako důležitý krajinný prvek
 - g) jako objekt, který se Vám líbí a přináší Vám radost
8. **Víte, kdy byl Váš objekt roubené architektury postaven?**
- a) ne, nevím/nevíme
 - b) ano, v roce:
 - c) před rokem 1800
 - d) mezi léty 1801–1850
 - e) mezi léty 1851–1900
 - f) mezi léty 1901–1930
 - g) po roce 1931

9. Prováděli jste na Vašem objektu roubené architektury důležité opravy/úpravy?
(můžete označit více možností)

- a) ne, žádné
- b) ne, pouze běžnou údržbu
- c) ano, opravu krovu a střechy
- d) ano, výměnu střešní krytiny
- e) ano, opravu komína/komínů
- f) ano, výměnu trámů v roubení
- g) ano, opravu fasády (opravu venkovní omítky včetně obnovení nátěru v případě omítané roubené stavby)
- h) ano, výměnu oken
- ch) ano, výměnu vstupních dveří
- i) ano, rekonstrukci interiéru, upravovala se i vnitřní dispozice budovy
- j) ano, jiné opravy/úpravy (můžete uvést jaké):

10. Údržbu Vašeho objektu roubené architektury považujete za:

- a) důležitou a provádíte ji
- b) neekonomickou
- c) samozřejmost, ale scházejí potřebné finance

11. Vyskytují se ve Vašem okolí ještě jiné objekty lidové roubené architektury?

- a) o žádných dalších nevím/nevíme
- b) ano (můžete napsat jaké, a kde se nacházejí):

- roubenky směrem na Frýdek - Místek
- roubenka Havířov, vedle restaurace u Balona
- roubenka v Dolní Polynáči, ulice J. Kotase

12. Pocházíte z regionu Ostravsko-Karvinska?

- a) ano
- b) ne, odjinud (můžete uvést odkud):

13. Patříte k věkové skupině:

- a) 18–24 let
- b) 25–34 let
- c) 35–44 let
- d) 45–54 let
- e) 54–64 let
- f) 65 let a více

14. Pokud uznáte za vhodné, napište nám, prosím, Vaše dosažené vzdělání a současné povolání:

- STŘEDOŠKOLSKÉ S MATURITOU
- MANAŽÉR NÁKUPU

15. Pokud byste nám rádi sdělili jakékoli další údaje o Vašem objektu roubené architektury, můžete je napsat zde:

- domluvíme se, že nám vyplnění dotazníku
trvalo méně dlouho;
posíláme o sdělení, zda publikace o roubených
a okolí Bohavy již vyšla.
Pokud by byl z Vaší strany zájem a je to dále
aktuální, rádi bychom se domluvíli na setkání,
kdy byste si mohli naši roubenku prohlédnout.

Děkujeme Vám mnohokrát za vyplnění dotazníku, za Váš čas, ochotu a spolupráci.
S úctou Jana Koudelová a Václav Michalička

Adresa: Mgr. Jana Koudelová, Ph.D.
Slezské zemské muzeum
Oddělení historického výzkumu
Nádražní okruh 31
746 01 Opava
Tel. kontakty: 553 625 576, 604 523 704, 734 559 947
E-Mail: koudelova@szm.cz, michalicka.v@seznam.cz